

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI

**ARAP HALK HAREKETİ SÜRECİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA BİR
SİYASİ AKTÖR OLARAK AHMET DAVUTOĞLU İMAJİ VE GAZETE
YAZI TÜRLERİNİN İÇERİK ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİDEM ENCU

KOCAELİ 2015

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI

**ARAP HALK HAREKETİ SÜRECİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA BİR
SİYASİ AKTÖR OLARAK AHMET DAVUTOĞLU İMAJI VE GAZETE
YAZI TÜRRLERİNİN İÇERİK ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Didem ENCU

DANIŞMAN: Prof. Dr. Füsun ALVER

KOCAELİ 2015

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI

**ARAP HALK HAREKETİ SÜRECİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA BİR
SİYASİ AKTÖR OLARAK AHMET DAVUTOĞLU İMAJI VE GAZETE
YAZI TİRLERİNİN İÇERİK ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Didem ENCU

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 02.06.2015/10

Jüri Başkanı: Ünvanı Adı SOYADI	(İmza) Prof. Dr. Feriun Alver
Jüri Üyesi: Ünvanı Adı SOYADI	(İmza) Doç. Dr. Mustafa Yılmaz
Jüri Üyesi: Ünvanı Adı SOYADI	(İmza) Doç. Dr. Emel Kayaş
Jüri Üyesi: Ünvanı Adı SOYADI	(İmza)
Jüri Üyesi: Ünvanı Adı SOYADI	(İmza)

KOCAELİ 2015

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	4
ÖZET.....	8
ABSTRACT.....	10
KISALTMALAR.....	12
TABLO LİSTESİ.....	13
GİRİŞ.....	17

1. İLETİŞİM BİLİMİ VE BİR ALT DİSİPLİNİ OLARAK SİYASAL İLETİŞİM

1.1. Bir Bilim Dalı Olarak İletişim Bilimi.....	22
1.2. Bilim Olarak Dalı Olarak Siyaset ve Siyasal İletişim.....	23
1.2.1. Siyasal İletişim'in Diğer Disiplinlerle İlişkisi.....	24
1.3. Siyasal İletişim'in Gelişim Süreci.....	26
1.3.1. Dünyada Siyasal İletişim'in Gelişim Süreci.....	26
1.3.2. Türkiye'de Siyasal İletişim'in Gelişim Süreci.....	27
1.4. Siyasal İletişim'in Fonksiyonları.....	28
1.5. Siyasal İletişim'in Aktörleri.....	30

2. TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKİYE-ORTADOĞU DEVLETLERİ İLİŞKİLERİ

2.1. Türkiye-İran İlişkileri.....	33
2.2. Türkiye-İrak İlişkileri.....	36

2.3. Türkiye-Suriye İlişkileri.....	38
2.4. Türkiye-İsrail İlişkileri.....	39
2.5. Türkiye-Suudi Arabistan İlişkileri.....	42
2.6. Türkiye-Mısır İlişkileri.....	45
2.7. Türkiye-Filistin İlişkileri.....	46
2.8. Türkiye-Lübnan İlişkileri.....	49

3. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ (ABD)-ORTADOĞU DEVLETLERİ İLİŞKİLERİ, ARAP HALK HAREKETİ VE ADALET VE KALKINMA PARTİSİ'NİN (AKP) ORTADOĞU POLİTİKALARI

3.1. Amerika Birleşik Devletleri Ve Ortadoğu Devletleri İlişkileri.....	51
3.1.1. Soğuk Savaş Öncesi Dönem.....	51
3.1.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönem.....	53
3.2. Ortadoğu'da Halk Ayaklanmaları.....	58
3.2.1. Tunus'ta Halk Ayaklanmaları.....	60
3.2.2. Mısır'da Halk Ayaklanmaları	61
3.2.3. Libya'da Halk Ayaklanmaları	63
3.2.4. Suriye'de Halk Ayaklanmaları	65
3.2.5. Yemen'de Halk Ayaklanmaları	67
3.2.6. Bahreyn'de Halk Ayaklanmaları	68
3.3. Amerika Birleşik Devletleri Ve Türkiye İlişkileri.....	69
3.3.1.Körfez Savaşı Sonrası Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri.....	70
3.3.2. Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti Döneminde Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri	72

3.4. Arap Halk Hareketi'nde Türkiye, AB ve ABD'nin Rolü.....	74
3.5. Arap Halk Hareketi'nde Türkiye Politikalarında Bir Aktör Olarak Ahmet Davutoğlu Ve İmajı.....	75
3.5.1. Dış Politika Aktörü Olarak Ahmet Davutoğlu'nun İmajı ve Türkiye Politikalarına Etkisi.....	76
3.5.1.1. Ahmet Davutoğlu'nun Biyografisi.....	78
3.5.1.2. Ahmet Davutoğlu'nun Dış Politika Stratejileri ve İmajı.....	78

4. ARAP HALK HAREKETİ SONRASI AHMET DAVUTOĞLU'NUN POLİTİKALARIYLA İLGİLİ GAZETE YAZI TÜRLERİNİN ANALİZİ

4.1. Araştırmanın Amacı.....	81
4.2. Araştırmanın Önemi, Kapsamı Ve Sınırlılıklar.....	84
4.3. Araştırmanın Yöntemi Ve Araştırma Objesi.....	85
4.4. Elde Edilen Bulgular.....	87
4.4.1. Ahmet Davutoğlu ve Arap Halk Hareketi İle İlgili Haberlerin Kantitatif (Niceliksel) Analizi.....	87
4.4.2. Ahmet Davutoğlu ve Arap Halk Hareketi İle İlgili Haberlerin Kalitatif (Niteliksel) Analizi.....	96
4.4.3. Ahmet Davutoğlu ve Arap Halk Hareketi İle İlgili Basında Çıkan Köşe Yazılarının Analizi.....	106
4.4.3.1. Hürriyet Gazetesi Köşe Yazarlarının Niceliksel Analizi.....	107
4.4.3.2. Hürriyet Gazetesi Köşe Yazarlarının Niteliksel Analizi.....	110
4.4.3.3. Yeni Şafak Gazetesi Köşe Yazarlarının Niceliksel Analizi.....	113
4.4.3.4. Yeni Şafak Gazetesi Köşe Yazarlarının Niteliksel Analizi.....	116
4.4.3.5. Cumhuriyet Gazetesi Köşe Yazarlarının Niceliksel Analizi....	119
4.4.3.6. Cumhuriyet Gazetesi Köşe Yazarlarının Niteliksel Analizi.....	123

4.5. Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi.....	127
SONUÇ.....	132
KAYNAKÇA	134

Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Programı

**ARAP HALK HAREKETLERİNE İLİŞKİN AHMET DAVUTOĞLU
POLİTİKALARININ SİYASAL İLETİŞİM AÇISINDAN GAZETE YAZI
TÜRLERİNİN İÇERİK ANALİZİ**

ÖZET

2010 yılında Tunus'ta Muhammed Buazizi'nin kendini yakması ile başlayan, ülke çapında yapılan protestolar ve kamusal alanlarının işgali ile devam eden Arap halk ayaklanması kısa süre içinde diğer Ortadoğu ülkelerine sıçramış ve bazı ülkelerde askeri müdahalelerle birçok sivilin katledilmesine sebep olmuştur. Uzun yıllar aynı liderler tarafından baskıcı rejimlerle yönetilen Mısır, Libya, Tunus gibi ülkelerdeki liderler devrilmiş ve demokrasi için bazı adımlar atılmaya çalışılmıştır. Ortadoğu ülkeleriyle Arap halk hareketi başlamadan önce AKP Hükümeti ve Ahmet Davutoğlu'nun dış politikalarıyla kurulmaya çalışılan ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. Ahmet Davutoğlu'nun dış politikaları ve uluslararası ilişkiler literatürüne kazandırdığı bazı stratejilerle Türkiye'yi Ortadoğu ülkelerine rol model bir ülke haline getirmek amaçlanmış ancak "Arap Baharı" denilen bu süreçte gelinen son noktada Türkiye neredeyse tüm Ortadoğu ülkeleriyle sorunu ülke haline gelmiştir.

Araştırma kapsamında, 2010'da başlayan ve halen devam eden Arap halk hareketi ve Ahmet Davutoğlu'nun bu halk hareketi sonrasındaki dış politikaları hakkında, ideolojik olarak farklı görüşlere sahip olan Yeni Şafak, Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerindeki haberler ve köşe yazıları incelenmiştir. Gazetelerde yer alan haberlerin iletileri, haber aktörleri, haber kaynakları ve köşe yazıları analiz edilerek, Ahmet Davutoğlu'nun Arap halk hareketi politikalarının kamuoyuna ne şekilde iletildiği, Arap halk hareketi ile Türkiye'nin Ortadoğu liderliği arasında nasıl

bağlantı kurulduğu, bir siyasi aktör olarak Davutoğlu'nun nasıl yansıtıldığı, belirlenmeye ęalıřılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Davutoğlu, Arap Baharı, Siyasal İletişim, Mısır, Tunus, Suriye.

Master's Degree Program in Public Relations and Publicity

Institute of Social Sciences

Kocaeli University

**ARAB PEOPLE'S MOVEMENT IN TURKISH FOREIGN POLICY IN THE
PROCESS AS A POLITICAL ACTORS AHMET DAVUTOĞLU SUCH
CONTENT ANALYSIS OF IMAGE AND NEWSPAPER ARTICLE**

ABSTRACT

Arab popular uprising, which started with Mohammed Bouazizi's self-immolation in Tunisia, in 2010 and continued with country-wide protests and occupy movements spreaded to the other Middle East countries before long, resulting in military interventions with heavy civilian casualties in some countries. Thereafter, some ever-present rulers were overthrown and certain steps were taken for the sake of democracy in several Arab countries ruled by longstanding autocratic regimes, such as Egypt, Libya and Tunisia.

During that period, the existing relations intended to be built with Middle East countries by the Justice and Development Party (AKP) and Ahmet Davutoğlu got to the breakaway point. At the last stage of the process called “Arab Spring”, Turkey has become a country having problems with all the Middle Eastern countries, while Davutoğlu had aimed at making his country a role model for those countries by employing some strategies introduced into the literature of international relations by him.

This thesis is based on a study of the news and the articles which were published in three ideologically different newspapers, Yeni Şafak, Hürriyet and Cumhuriyet, about the Arab public movement and the foreign policies of Davutoğlu towards the Arab popular movement still continuing since 2010. Within this context, it is intended to ascertain how Davutoğlu, as a political actor, and his policies about Arab popular movement were communicated to the public and how Arab popular movement and Turkey's Middle East leadership were linked on the news and articles of three different newspapers.

Keywords: Ahmet Davutoğlu, Arab Spring, Political Communication, Egypt, Syria, Tunisia.

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
AKP: Adalet Ve Kalkınma Partisi
BM: Birleşmiş Milletler
BOP: Büyük Ortadoğu Projesi
CENTO: Central Treaty Organization
CHP: Cumhuriyet Halk Partisi
CIA: Central Intelligence Agency
ECO: Economic Cooperation Organization
FKÖ: Filistin Kurtuluş Örgütü
HAMAS: İslami Direniş Hareketi
ISAF: International Security Assistance Force
İŞİD: Irak Şam İslam Devleti
NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NPT: Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi *Anlaşması*
OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PKK: Kürdistan İşçi Partisi
RP: Refah Partisi
SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİKA: Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi
TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
UNİFİL: Birleşmiş Milletler Lübnan Geçici Kuvveti

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Arap Halk Hareketi İle İlgili Gazete Yazı Türlerinin Sayısı.....	86
Tablo 2: Gazete Yazı Türleri.....	87
Tablo 3: Arap Halk Hareketi Haberlerinin İncelenen Ülkelere Göre Sayısı.....	88
Tablo 4: Gazete Yazı Türünün Yer Aldığı Sayfa.....	88
Tablo 5: Haberin Sayfa İçindeki Yeri.....	89
Tablo 6: Haberi Üretildiği Haber Organizasyonu.....	89
Tablo 7: Haberde Ana Başlığın Özellikleri.....	90
Tablo 8: Haberde Ana Başlığın Özelliği.....	90
Tablo 9: Haberde Ana Başlığın Metinli İlişkisi.....	91
Tablo 10: Haberde Ana Başlığın İçeriksel Özellikleri.....	91
Tablo 11: Haberdeki Görsel Öğeler.....	92
Tablo 12: Kullanılan Resim Türleri.....	92
Tablo 13: Fotoğrafın Sayfa İçindeki Yeri.....	93
Tablo 14: Fotoğrafın Üretildiği Haber Organizasyonu.....	93
Tablo 15: Fotoğrafın İçerik Özelliği.....	94
Tablo 16: Fotoğrafın Metinle İlişkisi.....	95
Tablo 17: Fotoğrafta Yer Alan Haber Aktörlerinin Sayısı.....	95
Tablo 18: Fotoğrafın Altyazısının İçeriği.....	95
Tablo 19: Haberin Konu İçeriği.....	96
Tablo 19.1: Haberin Konu İçeriği: Siyasi.....	97
Tablo 19.2: Haberin Konu İçeriği: Ekonomi.....	97
Tablo 19.3: Haberin Konu İçeriği: Sosyal-Kültürel-Dini.....	98
Tablo 19.4: Ahmet Davutoğlu Politikaları.....	98
Tablo 20: Olayların İçeriği.....	99
Tablo 21: Türkiye'nin Tunus Mısır ve Libya'ya Model Olması İle İlgili Haberler.....	99
Tablo 22: Arap Halk Hareketinin Boyutları.....	100

Tablo 23: Arap Halk Hareketinin Tanımlanması.....	100
Tablo 24: Haber Kaynağı Kullanımı.....	101
Tablo 24.1: Haber Kaynağı Kullanımı: Devlet Başkanları.....	101
Tablo 24.2: Haber Kaynağı Kullanımı: Bakanlar.....	102
Tablo 24.2.3: Haber Kaynağı Kullanımı: Bakanlar: Türk Bakanlar.....	102
Tablo 24.3: Haber Kaynağı Kullanımı: Muhalefet Partisi Temsilcileri.....	103
Tablo 24.4: Haber Kaynağı Kullanımı: Siyasi Aktörler.....	103
Tablo 24.5: Haber Kaynağı Kullanımı: Uzmanlar.....	104
Tablo 24.6: Haber Kaynağı Kullanımı: Dini Aktörler.....	104
Tablo 24.7: Haber Kaynağı Kullanımı: Askeri Yetkili.....	104
Tablo 24.8: Haber Kaynağı Kullanımı: İstihbarat Örgütleri.....	105
Tablo 25: Arap Halk Hareketinin Sebepleri.....	105
Tablo 26: Köşe Yazılarının Sayı ve Oranları.....	106
Tablo 27: Hürriyet Gazetesi'nin Köşe Yazarları ve Köşe Yazarlarının Sayı ve Oranları.....	107
Tablo 28: Hürriyet Gazetesi Köşe Yazılarının Konularına Göre Sayı ve Oranları.....	108
Tablo 28.1: Köşe Yazılarının Siyaset Konusuna Göre Sayı ve Oranları.....	108
Tablo 28.2: Köşe Yazılarının Ekonomi Konusuna Göre Sayı ve Oranları.....	109
Tablo 28.3: Köşe Yazılarının Kültür Konusuna Göre Sayı ve Oranları.....	109
Tablo 28.4: Köşe Yazılarının Din Konusuna Göre Sayı ve Oranları.....	109
Tablo 29: Köşe Yazılarının Sık Kullanılan Sözcüklere Göre Sayı ve Oranları.....	110
Tablo 30: Köşe Yazarlarının Arap Halk Hareketine Yaklaşımı.....	111
Tablo 31: Köşe Yazarlarının Ahmet Davutoğlu'nun Politikalarına Yaklaşımı.....	111
Tablo 32: Köşe Yazarlarının Türkiye'nin Ortadoğu Ülkelerine Model Olacağı Savına Yaklaşımları.....	111

Tablo 33: Köşe yazarlarının Arap Halk Hareketinde Sosyal Medyanın Kullanımı Konusundaki Yaklaşımı.....	112
Tablo 34: Köşe Yazarlarının ABD Politikalarına Yaklaşımları.....	112
Tablo 35: Yeni Şafak Gazetesi'nin Köşe Yazarları ve Köşe Yazarlarının Sayı ve Oranları.....	113
Tablo 36: Yeni Şafak Gazetesi Köşe Yazılarının Konularına Göre Sayı ve Oranları.....	114
Tablo 36.1: Köşe Yazılarının Siyaset Konusuna Göre Sayı ve Oranları.....	115
Tablo 36.2: Köşe Yazılarının Ekonomi Konusuna Göre Sayı ve Oranları.....	115
Tablo 36.3: Köşe Yazılarının Kültür Konusuna Göre Sayı ve Oranları.....	116
Tablo 36.4: Köşe Yazılarının Din Konusuna Göre Sayı ve Oranları.....	116
Tablo 37: Köşe Yazılarının Sık Kullanılan Sözcüklere Göre Sayı ve Oranları.....	117
Tablo 38: Köşe Yazarlarının Arap Halk Hareketine Yaklaşımı.....	117
Tablo 39: Köşe Yazarlarının Ahmet Davutoğlu'nun Politikalarına Yaklaşımı.....	118
Tablo 40: Köşe Yazarlarının Türkiye'nin Ortadoğu Ülkelerine Model Olacağı Savına Yaklaşımları.....	118
Tablo 41: Köşe yazarlarının Arap Halk Hareketinde Sosyal Medyanın Kullanımı Konusundaki Yaklaşımı.....	119
Tablo 42: Köşe Yazarlarının ABD Politikalarına Yaklaşımları.....	119
Tablo 43: Cumhuriyet Gazetesi'nin Köşe Yazarları ve Köşe Yazarlarının Sayı ve Oranları.....	120
Tablo 44: Cumhuriyet Gazetesi Köşe Yazılarının Konularına Göre Sayı ve Oranları.....	121
Tablo 44.1: Köşe Yazılarının Siyaset Konusuna Göre Sayı ve Oranları.....	122
Tablo 44.2: Köşe Yazılarının Ekonomi Konusuna Göre Sayı ve Oranları.....	122
Tablo 44.3: Köşe Yazılarının Kültür Konusuna Göre Sayı ve Oranları.....	123
Tablo 44.4: Köşe Yazılarının Din Konusuna Göre Sayı ve Oranları.....	123
Tablo 45: Köşe Yazılarının Sık Kullanılan Sözcüklere Göre Sayı ve Oranları.....	124
Tablo 46: Köşe Yazarlarının Arap Halk Hareketine Yaklaşımı.....	124
Tablo 47: Köşe Yazarlarının Ahmet Davutoğlu'nun Politikalarına Yaklaşımı.....	125

Tablo 48: Köşe Yazarlarının Türkiye'nin Ortadoğu Ülkelerine Model Olacağı Savına Yaklaşımları.....	125
Tablo 49: Köşe yazarlarının Arap Halk Hareketinde Sosyal Medyanın Kullanımı Konusundaki Yaklaşımı.....	126
Tablo 50: Köşe Yazarlarının ABD Politikalarına Yaklaşımları.....	126

GİRİŞ

İnsanoğlu toplumsal yaşamın en temel ögesi olarak toplum içerisinde bir düzene ihtiyaç duyar ve bu düzenin de kendi görüşlerine ve yorumlarına hitap etmesini arzular. Bu yüzden toplumu oluşturan bireylerin farklı ihtiyaçları ve talepleri belirli ortak görüşler altında farklı sosyal sınıfları ortaya çıkarırken paylaşımı da gerekli kılar. Farklı sosyal sınıflara ve yapılara sahip toplum içerisindeki insan, ihtiyaçlarının karşılanmasını paylaşım ve bölüşüm içerisinde gerçekleştirir ve bu zeminde kendine ve sahip olduğu görüşlere de uygunluk arar. İnsanlık tarihi kadar eski olan siyaset, Antik Yunan dönemindeki demokrasi anlayışı ile farklı bir boyut kazanmış ve günümüz modern toplumlarının çok partili sistemlere ve demokratikleşme çabalarına zemin hazırlamıştır. Siyasal iletişim insanoğlunun hayatına teorilerden önce uygulamalarla girmiştir. Özellikle II. Dünya savaşı sonrası ülkelerin değişen rejimleri ve radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçlarının etkin bir biçimde insan hayatına girmesi siyasal iletişimin dünya siyasetinde kendine uygun yerler bulmasına fırsat sunmuştur.¹

Türkiye değişen bu siyasal iletişim stratejilerini tarihten günümüze yönetimde olan hükümet politikalarıyla doğru orantılı olarak uygulamaya çalışmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Hükümetiyle Türkiye, uluslararası sorunlarda izleyici olmayı bırakıp politika üreten ve her siyasal durumu lehine çevirmeye çalışan, Ortadoğu, Avrupa, Amerika'ya yönelik alternatif stratejiler geliştirmeye çalışan bir ülke olmaya çalışmıştır. Böylesine hızlı gelişen bu konjonktüre Türkiye'nin ayak uydurma çalışmalarının ne derece başarılı olacağı ya da bu çalışmaların Türkiye'de neleri değiştireceği akademisyenler tarafından ortaya konulmak zorundadır. Bu tezde AKP hükümeti ile değişen siyasal iletişim süreçleri ve aktörleri ışığında Türkiye'nin farklılaşan dış politika stratejileri incelenecektir.

Bu tezin kuramsal perspektifi ise **emperyalizme odaklı eleştirel kuramsal perspektif olarak** kurulmuştur. Eleştirel kuram temelde emperyalizme karşı olmakla birlikte eleştirel felsefenin Frankfurt Okulu'yla başladığı kabul edilmektedir. Eleştirel

¹Rafet Aykut Akay, Güncel Türk Siyasi Yaşamında “Siyasal İletişim Danışmanı” Kavramı, İstanbul; Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi). s.1.

okulu inceleyecek olursak; Eleştirel yöntemin temsilcisi olarak kabul edilen Frankfurt Okulu ve bu okulun temsilcilerinin çalışmaları doğrultusunda araştırmanın yöntemi ortaya konulacaktır. Frankfurt Okulu resmen 3 Şubat 1923'de Almanya'da Frankfurt Üniversitesine bağlı Frankfurt Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü adı altında kurulmuştur. Ancak böylesi bir kurumsal çatı altında birleşip istikrarlı Marxist çalışmalar yapma fikri somut olarak ilk kez sonradan okulun kurucuları da olan Marxist düşünürler tarafından 1922'de düzenlenen ve Alman Felix Weil'in öncülüğünde gerçekleşen 1. Marxist Çalışma Haftası'nda ortaya çıkmıştır. Bu anlamda söz konusu toplantının Frankfurt Okulu'nun kuruluşuna kaynaklık ettiği söylenebilir. Eleştirel Düşünceyi uluslararası ilişkiler teorilerine dâhil etme düşüncesi, Frankfurt Okulu'nun ikinci dönem temsilcilerinden Jurgen Habermas'a aittir. ²

Bu çalışmanın kuramsal temelini de oluşturan ilk söylem, Gramsci'nin hegemonya kavramından hareket edilerek geliştirilen ve mevcut dünya düzeninin kuruluşunu açıklamayı ve değiştirilmesini sağlamayı amaç edinen radikal bir Realizm eleştirisidir. İkinci söylem olan Habermascı eleştirel kuram, iletişimsel rasyonaliteye dayalı bir özgürleşim projesi kurarak modernite projesini tamamlamayı ve böylece uluslararası ilişkiler kuramını yeniden kurmayı amaçlar. Yapısalcılık sonrası söylem, ilk iki söylemden daha ileri bir yaklaşım olduğu iddiasıyla, moderniteyi ve onun ürünü olan dâhil etme/dışlama pratiğini söylemsellik soy kütüğü, metinsellik ve yapı sökülümü gibi yeni bir takım kavramsal araçları ve metodları kullanarak ele almayı ve bu yolla, özgürleşime ulaşılmasında yeni ve daha uygun bir zemin oluşturmayı hedefler. Bu noktada özellikle, devlet egemenliğini, anarşi sorunsalını, bilgi-iktidar ilişkisini, insan topluluklarının sınırlarını, kimlik ve etik meselelerini söylemsel ve metinsel stratejilerle çözümlemeye çalışır. Hegemonyanın inşası sürecinde siyasi toplum-sivil toplum bileşkesinin taşıdığı anlama gelince, Gramsci rıza unsurunu sivil toplumla, zor unsurunu ise siyasi toplum yapısıyla özdeşleştirerek ikisi arasındaki zıtlığa dikkat çeker. İki üst yapısal düzey olarak siyasi toplum baskının ve yasal yaptırımın alanyken, sosyal yeniden üretimin gerçekleştiği sivil toplum, hegemonyanın inşa edilebileceği ya da buna meydan okunabileceği faaliyet alanını temsil eder. Rıza unsurunu temsil etmesi anlamında sivil toplum içinde insanlar, yerleşik iktidardan

² Evren Erman Rutli, Max Horkheimer ve Theodor Adorno'da Eleştirel Teori ve "Kültür Endüstrisi" Kavramı, Ankara; Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi). s. 18.

bağımsız ve hatta sıklıkla ona karşıt biçimde kolektif isteklerinin karşılanması talebinde bulunurlar. Kısacası, kimlik oluşumu, ideolojik mücadele, entelektüellerin hegemonik ideolojiyi üretmesi ve hâkim gruba özgü çıkarların evrenselleştirilmesi gibi hegemonya inşasıyla ilişkili tüm faaliyet ve pratikler bu alanda gerçekleşirler.³ Bu çalışma bu temel alt yapı üzerine kurulmuştur. Arap halk hareketi de diktatörlüğü kabul etmiş bir toplumun ortaya çıkardığı isyan dalgasından Türkiye'nin hegemonik ideolojiyi üreten ve bu ideolojiyi pazarlamaya çalışan politikası ortaya konmaya çalışılmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışma, 2010 yılında Tunus'ta başlayıp diğer Ortadoğu ülkelerine yayılan Arap Hareketi sonrası Ahmet Davutoğlu'nun Arap halk hareketi politikalarıyla ilgili haber değeri taşıyan haberlerin ve köşe yazılarının yazılı basında ne şekilde yer aldığı, hangi boyutlarıyla ele alındığı ve Arap iç savaşının kamuoyuna nasıl iletildiği belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun yanında Ahmet Davutoğlu'nun Arap halk hareketi başladıktan sonra nasıl bir rol üstlendiği, nasıl bir siyasi bir aktör olarak basında yer aldığını belirlemeyi hedeflemektedir.

Siyasal iletişimin önemi küresel dünyada günden güne artmaktadır. Özellikle internetin, bununla birlikte sosyal medyanın insan hayatında önem arz etmesiyle tüm iletişim faaliyetleri gibi siyasal iletişimde değişime uğradı. Seçim süreçlerinden kullanılmasının yanı sıra bir yönlendirme, tutum değiştirme faaliyetlerinde de kullanılmaya başladı. Ülkemizde de AKP hükümetiyle birlikte profesyonel siyasal iletişim faaliyetlerine başlanmıştır diyebiliriz. Yalnızca ülke içi siyasal etkinliklerde değil uluslararası platformlarda da siyasal iletişim faaliyetleri kullanılmaya başlamıştır. Siyasal iletişim faaliyetlerinin bu denli yoğun kullanılmasının sebebi günümüz kitle iletişim araçlarının özellikle sosyal medyanın seçmenler tarafından etkin bir şekilde kullanılmaya başlamasını gösterebiliriz. Bu noktada bu çalışmanın önemi ortaya çıkmaktadır.

³ Ömer Kurtbağ, Eleştirel Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Çerçevesinde Amerikan Dış Politikasının Analizi "Hegemonya Söylemi Ve Amerikan Muhafazakâr Sağ" (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 46.

Birinci bölümde, İletişim ve Siyasal İletişim kavramları ayrıntılı bir şekilde açıklanıp bu kavramlar çerçevesinde günümüz dış politikasına ışık tutulmaya çalışılacaktır. Siyasal iletişim kavramını açıklarken, ülkemizde ve dünyada gelişim sürecine değinilmiştir. Siyasal İletişimin aktörleri ve fonksiyonları tanımlanacak bu sayede dış ilişkilerde kimlerin hangi sebeple, hangi araçları kullanarak, kimleri etkilediğini görebileceğiz.

İkinci bölümde, Türkiye ile yoğun ilişkiler içinde olan Ortadoğu ülkeleriyle, tarihten günümüze kadar olan ilişkileri tarihi, ekonomik ve siyasal bağlamda el alıp incelenecektir. Bu sayede günümüz Ortadoğu politikalarına ışık tutulacaktır.

Üçüncü bölümde; ABD ve Türkiye ilişkileri Ortadoğu politikaları bağlamında incelenecektir. ABD'nin Ortadoğu'da Soğuk Savaş öncesinden başlayarak günümüze kadar politikaları incelenecek bu sayede günümüzde yaşananlar ortaya konmaya çalışılacaktır. Arap Baharı adı verilen, Ortadoğu'nun çehresini değiştiren sözde demokrasi hareketleriyle, ülkelerde iç savaş ortamı yaratılmakta, muhalif denen, halkın içinden olup olmadığı belli olmayan gruplara belli ülkelerce destek verilmekte ve ülke halkı sebebini bile bilmedikleri bir savaşın içinde can vermektedir. Yıkılan yönetimlerin yerine kapitalist ülkelerin uygun gördüğü yönetimler kurulmakta ve halk zulümden kurtarılmış gibi gösterilmektedir. İşte bu durum ayrıntılı bir şekilde dördüncü bölümde incelenecektir.

Dördüncü bölümde ise; AKP Hükümeti Ortadoğu politikaları içerik analizi yöntemiyle incelenecek Davutoğlu dış politikalarında Arap halk hareketi süresindeki politikaları ortaya konacaktır. Doğru ve bilimsel verilerden yararlanmak içinde içerik analizi yöntemiyle, muhafazakâr bir gazete olan Yeni Şafak, liberal gazete Hürriyet ve sol eğilimli Cumhuriyet gazeteleri haberleri ve köşe yazıları belirlenen kıstaslara göre incelenecek ve araştırmanın sorularına cevap aranacaktır. Gazetelerin seçiminde tirajları ve farklı politik görüşlere sahip olmaları dikkate alınmıştır. Yapılan analiz sonucu değerlendirmeler yapılacaktır. Son bölümde, elde edilen bulguların ışığında ileri sürülen ana varsayımlar ve incelenen gazetelerin her biri için öne sürülen alt varsayımların doğruluğu sınanmaya çalışılmıştır.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ VE ARAŞTIRMA SORULARI

Türkiye Arap halk hareketi sonrası sınır komşularıyla ve diğer Ortadoğu ülkeleriyle birçok alanda problemler yaşamış hatta Suriye ile savaşın eşiğine gelmiştir. Türkiye'yi bu aşamaya getiren süreçten önce diplomatik ilişkiler, Ahmet Davutoğlu tarafından ortaya konan yeni bir siyasi iletişim stratejileriyle farklı bir boyuta taşınmaya çalışılmıştır. Bu stratejiler dış ilişkiler için bir umut olarak lanse edilmiş bazı ülkelerle kronik hale gelen problemler çözülmüş gibi gösterilmiştir.

Ancak bu stratejiler eski Osmanlı'yı canlandırmak, Ortadoğu üzerinde yeniden etkin olmaya çalışmak ve emperyalist düzende Ortadoğu üzerinde söz sahibi olmak için yapılan düzenlemelerdir. Büyük Ortadoğu Projesi ve ABD'nin büyük korkusu terör için Ortadoğu'da ılımlı İslam'ın benimsenmesinde güçlü bir Türkiye Ortadoğu'ya rol model olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Ama Arap halk hareketiyle dengeler değişmiş Türkiye'nin AB üyelik süreci durmuş ve Türkiye, Suriye iç savaşında ABD'den ve BM'den istediği desteği görememiştir. Türkiye'ye gelen Suriyeli mülteciler ekonomik ve toplumsal anlamda sorunlara yol açmış ve ülkenin güney sınırı tehlike altında girmiştir. Ayrıca IŞİD terörüyle karşı karşıya kalınmıştır. Araştırmanın problemi de bu nokta da Ahmet Davutoğlu'nun stratejileri ve Arap halk hareketi sürecinde uyguladığı politikaların Türkiye'ye neler kazandırdığı veya neler kaybettirdiğinin ortaya konması olarak belirlenmiştir.

Araştırma soruları aşağıda belirtildiği gibidir:

1. Ahmet Davutoğlu ile ilgili basında yer alan haberler ve köşe yazıları Arap hareketi sonrası daha çok olumsuz olarak mı yer aldı?
2. Arap halk hareketi basında bahar olarak mı yoksa kanlı bir iç savaş olarak mı yer aldı?
3. Haberlerde ve köşe yazılarında AKP hükümetinin dış politikaları ve Ahmet Davutoğlu stratejileri birlikte mi yer aldı?
4. Ahmet Davutoğlu'nun kitaplarında yer alan kendine has bazı stratejiler basında Arap halk hareketiyle birlikte mi yer bulmuştur?

1. İLETİŞİM BİLİMİ VE BİR ALT DİSİPLİNİ OLARAK SİYASAL İLETİŞİM

Araştırmanın bu bölümünde iletişim bilimi, siyasal iletişim, siyasal iletişimin diğer disiplinlerle ilişkisi ve siyasal iletişim süreçleri incelenecektir. Sosyal medyanın hayatımıza girmesi ve yeni siyasal stratejilerle değişen siyasal iletişim olgusu tarihten günümüze ortaya konmaya çalışılacaktır. Bunun yanında siyasal iletişimin diğer bilimlerle ilişkisini açıklamak, bu çalışmanın ileriki bölümlerine ışık tutacaktır.

1.1. Bir Bilim Dalı Olarak İletişim Bilimi

İletişim sözcüğü birçok kaynakta birçok şekilde tanımlanmıştır. Birkaç farklı tanıma yer vermeden iletişim kavramı tam olarak ortaya konulmayacağından bu çalışmada da birkaç tanıma değinilmektedir.

İletişim sözcüğü, Latince kökenli communication sözcüğünün karşılığıdır. Birbirlerine ortamlarındaki nesneler, olaylar, olgularla ilgili değişimleri haber veren, bunlara ilişkin bilgilerini birbirine aktaran, aynı olgular, nesneler, sorunlar karşısında benzer yaşam deneyimlerinden kaynaklanan, benzer duygular taşıyıp bunları birbirine ifade eden insanların oluşturduğu topluluk ya da toplum yaşamı içinde gerçekleştirilen tutum, yargı, düşünce, duygu bildirimlerine iletişim diyoruz.

Batı dillerindeki communication sözcüğünün, Latincedeki communis sözcüğünden gelişi de bunun gösteriyor. Benzeşenlerin oluşturduğu ortaklık ya da topluluk anlamına gelen bir sözcükten kaynaklanıyor. Communication ya da iletişim kavramı. İletişim belirli bir coğrafya parçasında aynı doğa koşulları içinde varlıklarını sürdürmek için araç ve gereçler bulunan, bu konuda çeşitli bilgiler üretmiş bulunan, bunları belirli işbölümü yöntemlerine göre kullanan, kendi aralarındaki bu iş bölümünden kaynaklanan farklılaştırmaları haklılaştırmak için çeşitli değerler ve

inançlar üreterek toplumun farklı kesimlerini ortak üst kimlikler içinde kaynaştırmayı amaçlayan insanların etkinliğidir.⁴

1.2.Bilim Dalı Olarak Siyaset ve Siyasal İletişim

Siyasal İletişim günümüz siyasal yaşamında önemli bir yer tutması dışında siyasetten ayrı bir kavram olarak değerlendirilemez. Bu yüzden siyasal iletişimi anlamak için “siyaset” sözcüğünü irdelememiz gerekmektedir.

Siyaset ve bazen onun yerine kullanılan politika sözcüğünün sözlük anlamlarının günlük hayatta kullanılan anlamlarından farklı olduğunu görürüz. Örneğin, Siyaset, Arapça kökenli bir kelimedir; at eğitimi, at talimi anlamına gelmektedir. Osmanlı'da devlet geleneği için siyaset sözcüğü "ceza" ve özellikle "ölüm cezası" anlamında kullanılmıştır. Yunan siyasal yaşamında ise siyaset, polise veya devlete ait etkinlikler biçiminde tanımlanmıştır. Yunanca 'poli' çok, 'tika' yüz anlamına gelen eski yunanca köklerden oluşur. Politika bilimi (politoloji) politik hareketler ve güç edinilmesi ve kullanımı konusunu inceler. Aristoteles'e göre, politika toplumun halka dair yaptığı tüm etkinliklerdir. Bizim toplumsal hayatımızda hem Arapçadan alınan siyaset hem de batıdan alınan politika sözcüğü kullanılmaktadır. Siyaset, belli bir toplumda çatışma halinde olan çıkarların uzlaştırılması faaliyeti olarak da tanımlanmaktadır. Bu uzlaştırma faaliyeti ise yönetim erkinin elde bulunması ile gerçekleşir. Wolton' a göre, siyasetin, yapılabilmesi için, kamu önünde fikir belirtmeleri meşru olan üç aktörün, yani politikacıların, gazetecilerin ve nabız yoklamaları aracılığıyla kamuoyunun, çelişkili söylemlerinin mübadele edildiği alanın olması gerekir.”⁵

Günümüzde siyaset ya da politika sözcükleri konusunda değişik tanımlar yapılmaktadır. Bu iki sözcüğün iki türlü tanımı yapılabilir: Bunlardan birincisi; özellikle siyasi partiler ve büyük toplumsal örgütler açısından yapılan tanımdır. Bu

⁴ Ünsal Oskay, İletişimin ABC'si. İstanbul: Der Yayınları. s. 9.

⁵ Dominique Wolton, Medya Siyasal İletişimin Zayıf Halkası, (Çev. Hülya Tufan, Ömer Laçiner) İstanbul: Birikim Yayınları. s. 45.

tanıma göre politika, siyasi iktidarın ele geçirilmesine yönelik eylemlerin tümüdür. Siyasi partiler açısından bu anlamdaki siyasetin temel amacı, siyasi iktidarı ele geçirmek ya da en azından ona ortak olmaktır. İkincisi ise; bir örgütün ya da bir örgüt baş yöneticisinin önemli konularda benimsediği tutum ya da genel yönelim, izlediği yol ve yöntemdir.⁶

1.2.1. Siyasal İletişim’in Diğer Disiplinlerle İlişkisi

Siyasal iletişim yapısı gereği birçok disiplinle ilişkili olmak durumundadır. Çünkü siyasal iletişim süreçlerinin başarıya ulaşması için diğer disiplinleri etkin olarak kullanmalıdır. Daha yeni olarak nitelendirebileceğimiz siyasal iletişimin, günümüzde bir disiplin olarak kabul edilmesinin birincil sebebi politikanın bilimselleşmesi ile ilgili yapılan araştırmalardır. Politikacıların kendi ideallerini gerçekleştirmek amacıyla toplumu ikna etmeleri ve tutumlarını istedikleri yönde değiştirmeleri için, politikacıların ve politikaların mercek altına alınması gerekmiştir.

Siyasal iletişimin diğer disiplinlerle arasındaki ilişkinin incelendiği bu bölümde şüphesiz ilk olarak halkla ilişkilerle bağlantısını belirtmek gerekmektedir.

Siyasal iletişim kavramı günümüzde Halkla İlişkiler ile birbirini tamamlayan bir bütün olmuş ve tek bir çatı altında düşünülerek “Siyasal Halkla İlişkiler” kavramını ortaya çıkarmıştır. Özellikle halkla ilişkilerin kamu alanındaki faaliyetleri siyasal iletişimle ortak payda da buluşması gerektiğini bize göstermektedir. Kamu yönetiminde halkla ilişkiler uygulamalarının iki temel amacı vardır: Bir yandan yönetim ile ilgili olarak kamuda güven duygusunu yaratmaya çalışmak, diğer yandan yeni sorunların doğmasını engellemek ve kimi sorunların krize dönmesini önlemek. Bu yönleri ile kamu yönetimindeki halkla ilişkiler olgusu, siyasal iletişim olgu ve süreci ile bire bir örtüşebilmektedir. Hatta zaman zaman siyasal iletişim türlerinden bir kısmı doğrudan siyasal iletişimde bulunan aktörlerin kamuoyunu etkilemek üzere, onlara bilgi aktarmaları yani halkla ilişkiler olgusu olarak da algılanmaktadır. Bundan

⁶Ali Öztekin, Siyaset Bilimine Giriş. Ankara: Siyasal Kitabevi. s.1.

ötürü de siyasal iletişim olgu ve süreci daha geniş kapsamlı olan “Halkla ilişkiler” olgu süreci ile doğrudan bağlantılıdır.⁷

Bunun yanında siyasal iletişimde dilin önemi yadsınamaz. Eğer halkı etki altına almak istiyorsanız, öncelikle onların kullandığı dili çok iyi bir şekilde kullanabiliyor olmanız gerekir. Bu açıdan bakıldığında siyasal iletişim ve dil arasındaki bağı ortaya koyabilmek için “dil” i açıklamak gerekir.

Günümüzde, siyasal iletişimde ideolojik dilin kullanımı ile ilgili tartışmalar artış göstermiştir. Özellikle kitle iletişim araçlarının okuyucuyla belli bir iletişim kurma tarzına dönüştüğü söylenen bu tür bir kullanımın belirsizlik taşıması ideolojik olmasından kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi kitle iletişim araçları siyasal iletişimin en önemli araçlarından bir tanesidir kitle iletişim araçları siyasal iletişimi dili kullanarak gerçekleştirir. Bu şekilde var olan kültürün yerine yenisini yaratır yaratılan bu kültür egemen ideolojinin oluşmasını sağlar. Bolat’a göre, kitle iletişim araçları “bu şekilde kültürün kuşaklara aktarılmasını, hem de öğretilmesini etkileyerek ve genellikle istenmeyen biçimde yönlendirerek adeta bir bumerang gibi topluma geri göndermektedir. Kitle iletişim araçlarının dili kullanarak yeniden kültür oluşturmaya yeni bir ideoloji yaratmak için olduğunu söylemiştik ayrıca kitle iletişim araçları dili kullanarak ürettiği ideolojinin taşınmasını ve yaygınlaşmasını da sağlamaktadır. Kitle iletişim araçlarının ürettiği bu döngüsel siyasal iletişim biçimi ile topluma ideolojik bir yön verme gerçekleşmiş oluyor.

Kitle iletişim araçları bunu nasıl yapmaktadır? Kitle iletişim araçları bunu ürettiği her program ile yapmaktadır ama özellikle haber metinleri bu konuda en önemli işlevi görmektedir. Haber metinlerini aktardığı metni çarpıtarak insan zihninde farklı algılamalar yaratmaktadır. Chomsky’e göre, kitle iletişim araçlarının haberleri çarpıtması “haberlerin ve çözümlemelerin çatısını yerleşik ayrıcalıkları destekleyen bir çerçevede kurarak ve bu doğrultuda her türlü tartışmayı sınırlandırarak olmaktadır. Kitle iletişim araçları bu şekilde birbiriyle kaynaşmış olan devletin ve şirketlerin çıkarlarına hizmet etmektedir.”⁸

⁷ Aziz, a.g.e. s.14.

⁸ Naom Chomsky, Medya Gerçeği, İstanbul: Tüm Zamanlar Yayınevi, s.29.

1.3. Siyasal İletişim'in Gelişim Süreci

“Siyasal İletişim” konusunun ilk ortaya çıkışı ve kullanılması, Antik Yunan’a kadar uzanır. Eski Yunan’da toplumları yönetenler, devlet adamları, adına “siyasal iletişim” demeseler de toplumu yönetirken siyasal iletişim yöntem ve tekniklerine başvurmuşlardır. Tarihsel gelişimi içerisinde ise bu konuda farklı uygulamalar olmuş; toplumlar büyüdükçe, toplumsal gelişme hızlandıkça kültürler farklılaştıkça, teknoloji geliştikçe, siyasal iletişimin içeriği, aktörleri, kullanılan yöntem ve teknikler de farklılık göstermiştir. Yönetenlerin yönetilenlerle ilişkilerinde kullandıkları mesajlar, bunların içeriği, bu iletişimi gerçekleştirmek için kullanılan yöntemleri de değiştirmiştir. Her disiplinde olduğu gibi siyasal iletişim de gelişme evrelerinden geçmiş; zaman içerisinde siyasal iletişimin kendine özgü bir jargonu, yöntemi olduğu gerçeği kabul edilmeye başlanmıştır.⁹

1.3.1. Dünyada Siyasal İletişim'in Gelişim Süreci

Siyasal İletişim, demokratik rejimlerin yaygınlaşması ve halk egemenliğinin başlamasıyla siyaset içinde hızla yer almaya başlamıştır. 17.yüzyılın ortalarında, Avrupa’da kahvehane (coffeehouse) kültürü oluşmaya başlamıştır. Kısa bir süre içinde bu mekânlar haberlerin toplandığı, fikir alışverişinin, siyasal ve edebi tartışmaların yapıldığı merkezler haline gelmişlerdir. Pek çok yazar dönemin bütün siyasal ve felsefi tartışmalarının kulüplerde, çay masalarında ve kahvehanelerde yapıldığını açıkça ifade etmektedirler. Böylece, bu mekânlar her türlü siyasal iletişimin oluşmasına yarayacak fikir alışverişinin gerçekleşmesini sağlamıştır.¹⁰

Siyasal iletişimin dünya üzerindeki çeşitli ülkelerde aldığı şekil; politik, kültürel, tarihsel ve kurumsal yapılardaki farklılıklara rağmen, birbirine bir hayli benzer bir görünümündedir. Siyasal reklamlar, adayın öne çıkmasında televizyon vasıtasıyla yansıtılan imajların önemi, medyanın seçim kampanyalarında birinci derecede önem kazanması, artan kampanya masrafları ve siyasal iletişim

⁹ Oya Tokgöz, Siyasal İletişimi Anlamak, Ankara: İmge Kitabevi, s.53.

¹⁰ Arsev Bektaş, Kamuoyu İletişim ve Demokrasi, İstanbul: Bağlam Yayınları, s. 20-21.

danışmanlarının profesyonelleşerek seçim ve aday stratejilerinin saptanmasında vazgeçilmez hale gelmeleri, bu benzerliklere örnek gösterilebilir.¹¹ Ancak bugünkü anlamıyla siyasal iletişim çalışmaları ilk olarak ABD’de başladığı için bu bölümde özellikle siyasal iletişim ABD’de gelişim sürecine kısaca yer verilecektir.

Siyasal iletişim, seçim kampanyaları bağlamında bakıldığında ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri’nde görülmeye başlanmış, özellikle de iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile desteklenerek hızla tüm dünyaya yayılmıştır. Seçim kampanyalarının etkilerinin seçim sonuçlarını değiştirdiği düşünülen her seçim, aşağı yukarı yeni bir iletişim tekniğinin seçim kampanyası enstrümanları arasına alınmasına ya da yeni iletişim teknik ve biçimlerinin kullanılmasına denk düşmektedir.¹² ABD’de doğup gelişmesinden sonra, 1960’lı yıllardan sonra Avrupa’da yaygınlaştığı biliniyor.

1.3.2. Türkiye’de Siyasal İletişim’in Gelişim Süreci

Ülkemizde siyasal iletişim çalışmaları tek parti döneminde mümkün olmamıştır. Ancak çok partili hayata geçişten sonra hızlı bir ivme kazanarak başlamıştır. Çok partili siyasal hayata geçiş ile birlikte Demokrat Parti’nin seçim çalışmaları, düzenlenen gezileri, mitingler ve toplantılar halkın siyasal duyarlılığını arttırdı. Seçim kampanyaları, bu boyutuyla siyasal sistem ve demokrasi açısından önemli bir işleve sahiptir. Ülkemizde kampanyaların demokratik kültürün ve siyasal katılımın yeniden biçimlenişinde benzer bir rol oynadığı söylenebilir. İkinci Dünya Savaşı sonrası esen demokrasi rüzgârları içinde sempatik karşılanan demokrat sözcüğü, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)’nin karşısında yer alacak ilk dikkate değer partinin adı olarak benimsenmişti.¹³ Siyasal iletişim tarihimizin ilk profesyonel kampanyası 5 Haziran 1977 genel seçimlerinde yapılmıştır. İlk defa bu seçimlerde bir reklam ajansı profesyonel anlamda siyasal kampanya yürütme görevi üstlenmiştir. 1977 seçimlerinde, Adalet Partisi adına afiş tasarlayan, slogan üreten, ses kasetleri ve basın ilanları yaratan reklam ajansı Cen Ajans’tır. Adalet Partisi, ilk defa bu seçimlerde

¹¹ Akay, a.g.e. s. 22.

¹² Hasret Aktaş, Bir Siyasal İletişim Aracı Olarak İnternet, Konya: Tablet Kitabevi, s. 51.

¹³ Abdullah Özkan, Siyasal İletişim Stratejileri, İstanbul: Nesil Yayınları, s.221.

gazeteye siyasal reklam vermiş, ilk defa sesli medya kullanılmış; parti başkanı Süleyman Demirel'in seslendirdiği 20 bin kaset seçmenlere gönderilmiştir.¹⁴

2002 yılında siyasete adım atan AKP, 29 Mart 2009 yerel seçimlerinde ve sonra Anayasa değişikliğine yönelik 12 Eylül 2010 referandumunda amaçladığı başarıya ulaşırken siyasal iletişim çabalarından fazlasıyla yararlanmışır.

1.4.Siyasal İletişimin Fonksiyonları

Siyasal İletişim faaliyet gösterdiği alanda birçok fonksiyona sahiptir ve işlevselliğini de bu fonksiyonlara borçludur. Siyasal iletişim üç temel fonksiyonu yerine getirdiği varsayılmaktadır. Birincisi “ortaya çıkan siyasal problemlerin tanımlanmasına yardımcı olmasıdır. Bu ilk fonksiyon, politikacılar ve medyanın en temel rolleri üstlendiği alandır. İkincisi, “bu problemlerin siyasal tartışma ortamına girmesinde meşruiyet sağlama fonksiyonudur. Burada ise kamuoyu anketleri politikacılar önemli bir rol oynamaktadırlar. Sonuncusu ise “Artık tartışmalı olmaktan çıkan ve ortak bir görüş birliğine varılmış olan konuların gündemden düşürülmesidir. Bu sonuncu fonksiyon, ele aldığı ya da kapsama alanı dışına çıkardığı konularla kamusal gündemi belirleyen medya tarafından yerine getirilmektedir.¹⁵

Siyasal iletişim fonksiyonları daha geniş bir çerçevede ele alındığında yedi temel özellik üzerinde durulmakta ve üretilen siyasalar ile iletilen mesajların etkinliğinin sağlanması için mutlaka siyasal iletişim yöntem ve tekniklerinin kullanılması gerekmektedir. Bunlar:

- a. ***Siyasal Mesajların İletilmesi:*** Siyasi partiler; siyasal semboller, etik değerler, normlar, ideolojik argümanlar, toplumsal sorunlara çözüm önerileri, siyasi hedefler ve siyasalar üreterek bunları bir mesaj haline getirerek topluma iletmek zorundadır. İletilen mesajların toplumun tüm kesimleri tarafından anlaşılabilir biçim ve içerikte olması gereklidir. Bu mesajların gerektiği gibi iletilmesinde en etkili araç, siyasal iletişim yöntemleridir.

¹⁴ Necati Özkan, Seçim Kazandıran Kampanyalar, İstanbul: Media Cat, s.61.

¹⁵ Mahmut Oktay, Politikada Halkla İlişkiler. İstanbul: Derin Yayınları. s.24.

- b. **Mesajların Etkinliğinin Ve Kalıcılığının Arttırılması:** Siyasal süreç içerisinde mesaj üretmek ve bunları topluma iletmek yeterli olmamaktadır. Başarılı olmak için iletilen mesajların etkinliğinin ve kalıcılığının sağlanması da gereklidir. Bunu sağlamak için de siyasal iletişim yöntemleri kullanılmalıdır. Siyasal iletişim, bünyesinde bulundurduğu ikna, demokratik olma, dürüst ve güvenilir yöntemler kullanma, halkın tepkisine göre siyasal faaliyetlere yön verme ve bunları yaparken de siyasal hareketin bağımsızlığı ile temel esaslarından taviz vermeme özellikleri sayesinde mesajların etkinlik ve kalıcılığını sağlamaktadır.
- c. **Kamuoyu Beklentilerinin Ölçümlenebilmesi:** Bir siyasal parti siyasa üretirken ideolojik ve politik tercihleri ile birlikte kamuoyunun hem siyasal sistemden hem de siyasi organ olarak kendisinden neler beklediğini dikkate almalıdır. Çünkü üretilen siyasalar toplumun beklentilerine cevap vermelidir. Kamuoyu beklenti ve taleplerinin ölçümlenmesi, siyasal partilerin daha sağlıklı kararlar almasına yardımcı olacaktır. Kamuoyu beklentileri, dolaylı ve dolaysız iletişim yöntemleri ile ölçümlenebilmektedir. Bu yöntemlerle elde edilecek veriler dikkate alınarak partinin toplumun beklentilerine tam olarak cevap verebilecek bir şekilde yapılanmasını sağlamalıdır. Siyasal iletişim, siyasi partilerin politikaları ile kamuoyunun taleplerini ortak bir noktada buluşturma fonksiyonu görmektedir. .
- d. **Geri Besleme Kanallarının Tesisi:** Siyasal partiler tarafından üretilen siyasaların ve iletilen mesajların topluma ulaştırılması sürecinde siyasal iletişim yöntemleri kullanıldığında, çift yönlü bir iletişim gerçekleştirilmektedir. Siyasal iletişim yöntemleriyle halkın talepleri dikkate alınarak “toplumsal talep/siyasal arz” dengesi daha sağlıklı kurulmaktadır. Parti siyasası ve mesajlarıyla karşılaşan halkın ne düşündüğünü öğrenmek için seçim sonuçlarını beklemeye gerek yoktur. Kamuoyu araştırmalarıyla halkın siyasalara ve mesajlara verdikleri tepkiler alınıp, ona göre yeniden bir değerlendirme yapılabilir. Siyasal iletişimin bu geri besleme kanallarını çalıştırması, siyasal partilerin başarısında çok önemli bir rol üstlenmektedir.
- e. **Kanaat Önderlerinin Etkilenmesi:** Kanaat önderleri kavramı, yöresel ölçülerde toplumu etkileme gücüne sahip kişileri, genellikle şehirlerde organize olabilen baskı

grupları liderlerini, topluma farklı konulardaki düşünce ve yorumları sunan gazeteci, yazar, aydın ve entelektüelleri kapsamaktadır. Kanaat önderleri ile sürekli ve sistemli bir ilişki kurmanın yolu da siyasal iletişim yöntemlerini kullanmaktan geçmektedir. Parti tarafından organize edilecek etkinliklere kanaat önderlerinin davet edilmesi, siyasal mesajların ülke genelinde yayılmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca kanaat önderlerinin iletilen siyasal mesajlar üzerine yaptıkları yorum ve değerlendirmeler, toplumun gözünde mesajların güvenilir ve kabul edilebilirliğini arttıracaktır.

f. **Gündem Oluşturabilme Yeteneğinin Artırılması:** Siyasal partiler mesajlarını topluma etkin bir biçimde sunabilmek için sürekli olarak gündem oluşturabilmelidirler. Gündem oluşturmak için de siyasal iletişim yöntemleri kullanılmalıdır. Siyasal partiler, siyasal iletişim yöntemlerini kullanıp gündem oluşturmayı başardıklarında, parti mesajlarını ve sorunlara getirdikleri çözüm önerilerini geniş bir kitleye ulaştırma imkanı bulabilirler. Ayrıca bir siyasal parti sürekli olarak gündem oluşturabildiğinde toplumun bilincinde partiye yönelik olarak “çok güçlü” ve “sorun çözme ehliyetine sahip” imajı da oluşabilecektir.

g. **Siyasal Rakiplere Karşı Avantaj Sağlanması:** Günümüzde siyasal rakiplerine üstünlük sağlamayı ve iktidarı hedefleyen bir parti, mutlaka demokratik yöntemleri benimsemek zorundadır. Demokratik yöntemler çerçevesinde ise en önemli araç siyasal iletişim yöntemleridir.¹⁶

1.5. Siyasal İletişim’in Aktörleri

Siyasal iletişim daha önce de değindiğimiz gibi bir olgu ve süreçtir. Siyasal iletişimin bu süreci profesyonel olarak yönetecek aktörlere ihtiyacı vardır. Aktörlerin niteliğine göre siyasal iletişim farklı kimlikler kazanır. Aziz’e göre siyasal iletişimin aktörleri devletin uyguladığı siyasal sisteme göre değişmektedir. Örneğin, “devlet başkanı bir ülkede siyasal iletişimde bulunan en üst makamdaki kişi ya da yönetim biçimine göre imparator, kral, prens vb. olabilir. Hükümet yani siyasal iktidarlar siyasal partilerin devamıdır. Siyasal iktidarlar ülkeleri yönetirler. Oligarşi ve monarşi

¹⁶ Zeynep Karahan Uslu, Siyasal İletişim Ve 24 Aralık 1995 Genel Seçimleri, Yeni Türkiye Dergisi, Sayı 11: s 791.

türü yönetimlerde ise, oluşan siyasal iktidarların içte çevre ve halkla, dışta ise diğer ülkelerle bir iletişim içerisinde bulunması gerekir. Bu iletişim yapısı gereği siyasaldır. Siyasal partiler siyasal iletişimin en geçerli olduğu, en çok kullanıldığı yerler ya da aktörlerdir. Siyasal partiler siyasal amaçla, halkı yönetmek üzere ortaya çıkan örgütlü gruplardır. Siyasal partilerin yaptıkları her türlü faaliyet siyasal iletişim içeriklidir.”¹⁷

Tüm siyasi aktörlere değinmek gerekirse bir ülkede siyasal iletişimde bulunan en üst makam, o ülkenin en üst yöneticisi, cumhurbaşkanı, devlet başkanı, hükümet başkanı ya da yönetim biçimlerine bağlı olarak imparatoru, kralı, padişahı gibi yöneticileridir. Yöneten kişi olarak topluma iletilecek olan bilgilerde belli bir politikanın uygulanmasını, ülkenin güvenliği, yönetim tarzı ile ilgili mesajlar siyasal iletişimin temel niteliği olarak değerlendirmek gerekir. Bu bakımdan bu tür siyasal iletişimde aktör, o ülkenin en üst yöneticisi olan devletin en baş yöneticisidir.

Sivil toplum örgütleri, demokratik sistemlerle birlikte ortaya çıkan kuruluşlardır. Günümüzde bu örgütlerin ulusal ve uluslararası düzeyde, kendi kuruluş amaçlarının dışında, kamuoyunu ilgilendiren siyasal kapsamlı sorunlarda da etkin oldukları görülmektedir. Türk siyasi tarihi açısından sivil toplum örgütlerinin Türkiye’nin sorunları ile ilgili görüş bildirmeleri 90’lı yıllarda başlamaktadır. ABD ve AB ülkelerindeki kadar kapsamlı olmasa da bir siyasal aktör olarak sivil toplum örgütleri Türk siyasi yaşamında önemli bir yere sahiptir.

Bir siyasal iletişim aktörü olarak medyaya değinirsek: Medyanın demokratik rejimlerdeki önemi tartışılmaz. Medyanın görevi sadece düşüncelerin açıklanmasıyla sınırlı değildir. Zamanında, gereken ayrıntıları ile doğru olarak, halka ulaştırılmasında kamu yararı bulunan haberleri toplayarak topluma iletmek, böylece toplumun düşünce ve kanaatler edinmesini ve kamuoyunun serbestçe oluşumunu sağlamak, kamu gücünü elinde bulunduranlar üzerinde toplumun denetim aracı olmak medyanın başlıca görevlerindendir. Temel görevlerinden yola çıkarak medyayı, kamuoyu ile iktidar arasında köprü vazifesini gören olgu olarak görebiliriz. Medyanın siyasal iletişim içindeki etkinliği, düşüncelerin ve kanaatlerin kamuoyunda uyandırılması ve harekete

¹⁷ Eser Köker, Politikanın İletişimi İletişimin Politikası, Ankara: Vadi Yayınları, s.15.

geçirilmesi noktasından yola çıkıldığında hiç de azımsanmayacak ölçüdedir. Medyanın gündem belirleme konusundaki etkili rolü dolayısıyla siyaset içinde de etkili bir şekilde yer almaktadır. Yani medyanın bir konuya gösterdiği ilgi, aynı konunun siyaset gündemine de taşınmasına neden olmaktadır. Ancak medyanın siyaset gündemini oluşturma konusunu inceleyen araştırmacılar, medya ile siyaset seçkinleri arasında bir “güç oyunu” oynandığına dikkat çekmektedirler. Bu güç oyununda amaç, kendi gündemlerini belirlemeye çalışmak ve birbirlerinin gündemini etkilemektir.¹⁸

¹⁸Akay, a.g.e. s. 47-49.

2. TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKİYE-ORTADOĞU DEVLETLERİ İLİŞKİLERİ

Yüzyıllarca Osmanlı Devleti'nin himayesinde kala bu bölgede, zaman zaman isyanlar görülse de genel anlamda Osmanlı'nın hâkimiyeti kabul görmüştür. Özellikle Arap Yarımadası olarak bilinen kutsal topraklara bu dönemde ayrıcalıklar tanınmış bu sayede İslam dünyasının birliği sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra tüm dengeler değişti ve Irkçı propagandalar tüm dünyayı sardı. Ortadoğu milliyetçilik akımı ve bölgeden petrolün çıkarılmaya başlanmasıyla sanayileşmiş ülkelerin sömürgesi haline gelmiş, Osmanlı'nın dağılmasından sonra ise bağımsız ülkelerin kurulması uzun yıllar aldı. Hatta halen Ortadoğu'daki birçok ülkenin bağımsız olduğu söylenemez.

Türkiye kurulduktan sonra bir türlü ilişkiler istene noktaya gelememiştir. Tüm Ortadoğu ülkelerinde belli aralıklarla çıkan iç savaşlar ya da komşu ülkelerle halledilemeyen yerleşmiş problemler bunun başlıca sebebidir. AKP Hükümeti iktidarından sonra özellikle Ahmet Davutoğlu'nun yarattığı yeni söylemlerle Ortadoğu ile iyi yönde ilişkilerimizin kurulduğu algısı yaratılmış ancak Türkiye'nin Büyük Ortadoğu Projesinin baş aktörü olması ve Ortadoğu'da başlayan Arap Halk Hareketi Krizi'yle pamuk ipliğine bağlı olan ipler yeniden kopmuştur.

Bu bölümde ayrıntılı olarak Ortadoğu'da tarihi, siyasi, ticari ilişkiler açısından yakın olduğumuz ülkeler özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduktan sonra tarihten başlanarak incelenecektir.

2.1. Türkiye İran İlişkileri

Türkiye ve İran iki komşu ülke olarak tarih boyunca bölgede kilit noktalar olma özelliklerini korumuşlardır. Tarihten bu yana güçlü imparatorluklar kuran bu iki devletin bölgede üstünlük sağlama çabaları yadsınamaz bir gerçektir. Güç dengelerini anlama ve iki ülke arasında ilişkileri anlamak için tarihsel süreçte bir araştırma yapmak gerekir.

İran ve Türkiye arasındaki en büyük farklılık mezhepseldir. Türkiye Müslümanlığın Sünni mezhebini mensupken İran Şii mezhebine mensuptur. Bu mezhepsel farklılık İran ve Osmanlı arasında yıllarca süren savaşlara neden olmuş ve günümüz Türkiye'sinde dahi halen sorun olmasından endişe duyulan bir konudur.

İran bir geçiş yolları üzerindeki merkezi konumunda olması dolayısıyla çeşitli kavimler tarafından istilaya uğramış, çeşitli toplulukların yaşam alanı olmuş bu da bölgenin homojen etnik yapıyı yok etmiştir. Soğuk savaş ve sonrası dönemde İran ve Türkiye ilişkilerine bakılacak olursa: Soğuk Savaş döneminde, Sovyet etkisinden kurtulmanın tek çözümü, denge politikasıyla ABD ile işbirliği yapmaktır. Bu denge politikasının gereği olarak, İran Soğuk Savaş döneminde dış politika konusunda İngiltere ve ABD ile işbirliği içinde olmaya önem vermiştir. 1955 yılında Türkiye ve Irak arasında imzalanan Bağdat Paketi'ne aynı yıl Pakistan ve İngiltere ile birlikte İran da katıldı. İran, bölge ülkeleri açısından önem arz etmekteydi. Şah ise İran'ın sadece Ortadoğu bölgesinde değil Orta Asya ve Uzak Doğu'da da etkin olmasını istiyordu.

1979 yılında İran'da rejim değişikliği ile sonuçlanan İslam Devrimi, ülkenin iç ve dış politikasında önemli değişimlere etken olmuştur. İslam Devrimi'nden sonra Şii kimliği siyasallaşmış ve İran'daki karışık etnik yapı Şiiliği benimseyen dine dayalı devlet yapısında bütünleştirilmiştir. Devletin temel ve belirleyici kimliği Şiilik olmuştur. Bu dönemden itibaren kendini İslam dünyası içinde gören İran, dini dış politikada eylem araç olarak kullanmaya başlamıştır. Devrime kadar Batı yanlısı bir monarşi yönetiminde olan İran'da dış politika devrimin amacı ve ideolojisi çerçevesinde şekillenmiştir.¹⁹

İran'da İslam Devrimi başlarken Türkiye 1974'teki Kıbrıs Barış Harekâtı'nın yaralarını sarmaya çalışıyordu. Ambargoların sebep olduğu ekonomik sorunlar ve siyasetçilerin kendi aralarındaki savaşları yoğunlaşmıştı. Türkiye İran'da olan İslam Devrimi için İran'ın kendi iç sorunu olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin İslam Devrimi'ni desteklemesinin nedeni, İran'ın Sovyet etkisine girmesine engel olmaktır. İran İslam Devrimi'nin Türk-İran ilişkilerini kopma noktasına getirmesinin

¹⁹ Berna Gürkaş, Türkiye-İran İlişkileri, Stratejik Öngörü Say:6. s.107.

sebebi ideolojik savaştır. İran Türkiye'nin Laik, Batıcı kimliğini kabullenmek istememektedir. Türkiye, İran'ın kendi rejimini Türkiye'de uygulatmak için Türkiye'de etkin olan bazı İslami örgütler ile anlaştığına ve bu örgütlere ekonomik ve askeri destek sağladığını iddia etmekteydi.

Türkiye-İran ilişkilerini bozabilecek faktörlerden biri, İran'ın hem içindeki hem Kuzey Irak'taki, Türkiye ile paylaştığı Kürt sorunu idi. Türkiye için tehdit PKK idi, İran içinse Türkiye'deki muhalif hareketlerdi, özellikle de “ Halkın Mücahitleri Hareketi” idi. PKK'nın İran tarafından desteklenmesi iki ülke ilişkilerinin gerilmesinin en önemli sebeplerinden biriydi. ABD'nin Irak'a müdahalesi sonrası, PKK'nın kendisine karşı kullanılması, Irak'ta güçlenen Kürt grupların devlet kurma tehlikesinin Suriye ile birlikte kendisini de etkilemesi, ABD'nin bölgede oluşturmaya çalıştığı baskı ve İran üzerinde uygulamaya çalıştığı tecrit politikası, İran'ın Türkiye ile ilgili politikasında değişiklik yapmasını zorunlu kıldı. 1989'da Humeyni'nin ölümüyle daha ılımlı bir lider olan Rafsancani yönetimi devralmıştır. Türkiye'nin 1992 yılında Kuzey Irak'a düzenlediği harekâttan sonra Türkiye ve İran, Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin kurulmasını engellemek ve Ortadoğu ve Avrupa'daki Kürtçü hareketlerin rejimlerini tehdit etmelerini önlemek için Şam'la bir dizi güvenlik protokolleri imzaladılar. SSCB'nin dağılması da 1990'lı yıllarda Türk-İran ilişkilerinin seyri açısından belirleyici olmuştur. Ağustos 1990'da ortaya çıkan kriz Türkiye ve İran'ı birbirine yaklaştırmış, Kasım 1990'da Cumhurbaşkanı Özal, Tahran'a giderek, Rafsancani ile bir durum değerlendirmesi yapmıştır.²⁰

Uğur Mumcu'ya yapılan suikast iki ülke arasında gerilmeye sebep olmuştur. Suikast çerçevesinde tutuklanan 19 kişinin İran'da terör eğitimi aldığı ortaya çıkmıştır. Bu sebeple 1993'te Türkiye ve İran, Tahran'da bir terör protokolü imzalanmışlardır. 2000'li yıllarda ise Türkiye ve İran arasındaki en önemli konular: Doğalgaz ithalatı ve güvenlik sorunu olmuştur. Özellikle PKK konusunda İran'ın destek verdiğinin düşünülmesi sorunlara yol açtı.

²⁰ H. Erol, Türkiye-Ortadoğu İlişkileri (1983-1993), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tez). s. 51.

Türkiye, İran'ın nükleer silahlanmaya karşı politikasını desteklememekle birlikte, İran'a karşı tamamen ABD yanlısı bir tutum sergilemesi mümkün değildir. Çünkü böyle bir durum İran'ı PKK konusunda daha da agresifleşmeye iterek, Türkiye'nin sınır güvenliklerini tehdit etme noktasına gelir.

Görüldüğü gibi 2003 sonrasında Türkiye ve İran arasındaki ilişkilerde ekonomik ilişkiler ve siyasi ilişkiler iç içe geçmiş durumdadır. Genel olarak incelediğimizde, Türkiye'yi İran ile iş birliğine yöneltebilecek muhtemel unsurları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Türkiye'deki AKP hükümetiyle beraber, 2009'da Dışişleri Bakanlığı görevine getirilen Ahmet Davutoğlu'nun, "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesinin bir uzantısı olan "komşularla sıfır sorun politikası", İran ile ilişkileri bozmamayı gerektirmektedir.
- Türkiye İran'ın Avrupa ile olan ticaretinde bir köprü görevi görmektedir ve bu durum Türkiye'ye maddi kazanç sağlayan unsurlardan biri olarak İran ile ekonomik iş birliğine yöneltmektedir.
- Türkiye enerji konusunda Rusya'ya bağımlılığını azaltmak istemekte, doğal gaz kaynaklarını çeşitlendirmek istemektedir. Bu durum özellikle enerji temelli İran ile ekonomik ilişkilerin geliştirilmesini gerektirmektedir.²¹

2.2.Türkiye-Irak İlişkileri

Irak'ın bulunduğu Mezopotamya bölgesi dünyanın ilk önemli yerleşim merkezlerinden biridir. M.Ö. 7. yüzyıla kadar Sümer, Akad, Babil ve Asurların elinde kalmış, bu yüzyılda ise Perslerin eline geçmiştir. Ayrıca Grek, Roma, Bizans ve Sasaniler'in temsil ettiği diğer büyük medeniyetlere sahne olmuştur. İslamiyet'in doğuşu ve hızla gelişmesi ile birlikte Müslümanlar uzun süre bölgeye hâkim oldular. Irak, 637 yılında Müslümanlar tarafından fethedildikten sonra Hz. Ali döneminde İslam'ın merkezi haline getirilmiş ve başkent Kufe'ye taşınmıştır. Hz. Ali ile Emeviler (Muaviye) arasındaki Sıffin Savaşı Irak sınırları içinde olmuş ve bu savaşın ardından

²¹ S. Öztürk, 2003 Sonrası Türkiye-İran İlişkilerinin Oyun Teorisi Yaklaşımıyla Analizi, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı. s. 57-58-59.

da bölge günümüze kadar süren farklı mezhep ve etnik grupların mücadelelerine sahne olmuştur. Bağdat, Emeviler (661–750) ve Abbasiler (750–1258) dönemlerinde en parlak devresini yaşadı. O zamanlar Bağdat dünyanın en önemli kültür ve ticaret merkeziydi. Bağdat 762’den itibaren yeni baştan imar edilerek Abbasilerin yani, İslam dünyasının başşehri oldu ve dünyanın en önemli kültür merkezlerinden biri haline geldi. Bilhassa 786–809 seneleri arasında halifelik yapan Harunürreşid ve oğlu Me’mun zamanında Irak dünyanın en parlak bilim ve kültür merkezi oldu. Irak, 1055 yılından itibaren Selçukluların hâkimiyetine girmiş ardından da Moğol istilasına uğramış ve iki yüzyıl onların kontrolünde kalmıştır. 1258’de Irak’a giren Moğol hükümdarı Hülagü, Bağdat’ı ve diğer şehirleri yakıp yıkmış, binlerce Müslüman’ı öldürmüştür.²²

Daha sonraki tarihlerde Osmanlı devleti yönetimine giren Irak bölgesi zaman zaman ayaklanmalar yaşamakla birlikte Birinci Dünya Savaş’ından sonra Osmanlı devleti yıkılınca ABD mandası altına girmişler ve halen tam anlamıyla bağımsızlıklarını kazanamamışlardır.

II. Dünya Savaşı sonra Türkiye, Irak ile zaman zaman problemleri olmuştur. Irak kendi ülkesi içindeki bulunan Kürt güçlerini kırmak için PKK terör örgütüne destek vermiş ve hatta bunun için Türkiye’deki Kürtleri de kullanmıştır. Körfez Krizi ve sonrasındaki savaşla birlikte Irak’a müdahale ve işgali sürecinde ve sonrasında Türkiye’nin bölge ülkeleriyle ilişkileri bozulma sürecine girmiştir. ABD’nin Irak’a müdahalesi ve Saddam’ın idam edilmesi süresince Türkiye ABD yanlısı bir politika izlemiş ve askeri üstlerinin kullanılmasına izin vermiştir. Şu an halen iç savaşın devam ettiği Irak’ta ABD tam olarak kontrolü sağlayamamış ve Irak’tan askeri anlamda çekilmiştir. Türkiye ve Irak ilişkilerinin İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD dış politikaları bazında sürdüğü en önemli yadsınamaz gerçektir.

²² Behçet Kemal Yeşilbursa, “Geçmişten Günümüze Irak Meselesi” Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 29: s 1316.

2.3.Türkiye-Suriye İlişkileri

1966'da yapılan darbeyeyle yönetim tamamen Baas kontrolüne girmiştir. Baas Partisinin ilk yıllarındaki faaliyetlerinin çoğu demokratik özgürlüklerden yanaydı. Ancak Baas Partisi, Suriye'de toplumunun yalnızca bir kısmına hitap etmiş tüm Suriye'yi etkileyen bir taban oluşturmamıştır. İktidar 1970'de Hafız Esad'a geçmiştir. Bu darbeler içinde istikrarı sağlayan Hafız Esad olmuştur. Hafız Esad'ın ölümü ile yerine oğlu Beşşar Esad geçmiştir. Babasına göre daha ılımlı bir politika izleyeceği düşünülmüştür. Türkiye Suriye ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen sorunların başında Hatay Sorunu gelmektedir. Özellikle Suriye'deki BAAS Partisi'nin "Büyük Suriye İdeali" çerçevesinde milli hedef haline getirdiği sorun, iki ülke ilişkilerinin en büyük çıkmazı olmuştur.²³ Hatay ya da İskenderun Sancağı Sorunu, özü itibarıyla Türkiye ile Suriye arasında Hatay ve çevresi üzerindeki hak iddiasıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından sonra Türk Dış Politikasının önemli sorun alanlarından biri olmuştur. Bu olay Türk- Fransız ilişkilerini bakımından olduğu gibi, Atatürk devrinde Türkiye'nin dış politikasıyla ilgili olayların en çetinlerinden birini teşkil etmesi bakımından da önemlidir.²⁴

Türkiye Suriye ilişkilerini Hatay'ın Türkiye'ye katılması olumsuz yönde etkilemiştir. II. Dünya Savaşı sonrası bloklaşan dünyada Türkiye ve Suriye'nin farklı bloklarda çıkarlarını görmeleri, Orta Doğu'da gelişen olaylarda bu iki ülkenin karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Türkiye Suriye ilişkileri Orta Doğu'da gelişen olaylara paralel olarak gerginleşmiştir. İki ülke arasında ilişkileri gerginleştiren olaylardan bir tanesi de siyasi tarih kitaplarına 1957 Türkiye Suriye Krizi olarak geçen olaydır.²⁵

Sınır komşu olan iki ülke olan Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkiler de Su Sorunu yaşamıştır. Yaşanan bu sorun daha çok Türkiye'de doğup Suriye üzerinden Irak'a, oradan da Basra Körfezine akan Fırat Nehri, yine Türkiye'de doğup havzası

²³ Cevdet Aslan, Beşar Esad Dönemi Türkiye Suriye İlişkileri, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.26.

²⁴ Mehmet Gönübol, Olaylarla Türk Dış Politikası, Ankara: Siyasal Kitabevi, s.127.

²⁵ Zafer Yıldırım, 1957 Türkiye Suriye Krizi, İstanbul; İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), s.1.

içine Suriye'yi de alıp (yaklaşık 35km.si Suriye topraklarından geçmektedir). Irak topraklarında Şatt'ül-Arab oluşturup, Basra körfezine dökülen Dicle Nehri ve Lübnan kaynaklı olan Asi Nehri'nin su potansiyeli ve paylaşımı üzerinden olmuştur. Bu nehirler ile ilgili sorunlar 1960'lı yıllarda sorun kaynağı teşkil etmeye başlamış ve 1980'lerden itibaren önemini artırmaya başlamış, Türkiye'nin başlattığı projeler dolayısıyla yoğunluk kazanmış ve Türkiye Suriye ilişkilerinde hatta Türkiye Irak ilişkilerinde de önemli ölçüde etkili olmuştur.²⁶

Ağustos 1984'te PKK, Türkiye'ye karşı eylemlerini başlatmıştır. Abdullah Öcalan'ı Şam'da mülteci olarak gözlattında tuttuğunu iddia eden Suriye, Abdullah Öcalan'a karargâh sağlamış ve denetimi altındaki Bekaa Vadisinde eğitim yapması için bir kamp vermiştir. Mart 1985'te iki ülke arasında imzalanan Türkiye-Suriye Sınır Güvenliği Anlaşmasına rağmen, teröristler sınırlar arasında rahatça geçiş yapmaya devam etmiştir. Suriye de Türkiye'yi, Suriye'de terörist faaliyetler gösteren Müslüman Kardeşler örgütüne destek vermek ile suçlamıştır. Ancak, Mart 1986'da Türkiye'yi ziyaret eden Suriye Başbakanı Kassem'e Cumhurbaşkanı Kenan Evren böyle bir desteğin mümkün olmadığını belirtmiştir.²⁷

1992 yılında iki ülke arasında yapılan görüşmeler sonunda bir güvenlik protokolü imzalanabilmiştir. Protokolle iki ülke terörizme karşı işbirliği yapmayı, teröristlerin bir ülkeden diğerine geçişini önlemeyi, ülke içerisinde örgütlenmelerini ve propaganda yapmalarını engellemeyi, yasaklı olan örgütlerin tutuklu üyelerini karşı devlete iade etmeyi, karşılıklı olarak taahhüt etmişlerdir. Ertesi yılın Kasım ayında ise Suriye, PKK'yı terörist örgüt olarak kabul etmiştir. Yapılan görüşmeler ve Türk tarafının ısrarlı tutumu sonucunda Bekaa Vadisindeki PKK kampının kapatılması sağlanabilmiştir.²⁸

2000 ve sonrası Türkiye-Suriye ilişkileri sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak incelenecektir.

²⁶ Alper Turhan, Türkiye Suriye İlişkilerinde Süreklilik: Çatışma-Yumuşama Dönemleri Ve Arap Baharı Süreci, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi). s. 29.

²⁷ İsmail Soysal, Türk Dış Politikası İncelemeleri İçin Kılavuz 1919-1993, İstanbul: Eren Yayıncılık, s. 40.

²⁸ Orçun Şakar, 1990-2000 Yılları Arasında Türkiye'nin Orta Doğu Politikası ve ABD'nin Rolü, İstanbul; Marmara Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi) s. 58.

2.4. Türkiye-İsrail İlişkileri

II. Dünya Savaşı'nın bitimi, Türkiye için, tüm dış politika kararlarının, Sovyet tehdidi açısından değerlendirildiği uzun bir dönemin başlangıcı olmuştur. İsrail'in kuruluş yıllarında izlenen gelişmeler karşısında Türkiye'nin benimsediği tutum da bu dönemin genel çizgilerini taşımaktadır. Örneğin, Kasım 1947'de Türkiye'nin Arap ülkeleriyle birlikte Taksim Kararına karşı çıkışını, İslami bir dayanışmadan çok, Ankara'nın bölgeye ilişkin endişelerine göndermeler yaparak açıklamak daha doğru olacaktır. Kararın alınmasında, bir Yahudi devletinin bölgesel gerginliği arttıracığına ve kurulacak devletin Sovyet yanlısı bir devlet olabileceğine ilişkin endişeler rol oynamıştır. Türkiye İsrail'in kuruluşunu izleyen günlerde bekle-gör politikası izlemiş, 1948 Arap-İsrail Savaşı sırasında tarafsız kalmış, her iki tarafın yanında çatışmalara katılmak isteyen yurttaşlarının savaş bölgesine gitmesine engel olmuştur. Aralık 1948'de BM Genel Kurulu tarafından Arap ülkelerinin karşı çıkmasına rağmen kurulan, Filistin Uzlaşma Komisyonu'nun üç üyesinden birisi olarak yer almış, ancak tarafsız bir tutum sergileyerek, soruna görüşmeler yoluyla çözüm bulunması gerektiğini savunmuştur.²⁹

Türkiye, Filistin Uzlaştırma Komisyonu'ndaki görevinin devam ettiği bir sırada, 28 Mart 1949'da İsrail'i resmen tanıyan ilk Müslüman ülke oldu. Demokrat Parti Hükümeti sırasında, işbirliği açısından en önemli dönüm noktalarından birisi, 1958 yılının Ağustos ayının son günlerinde gerçekleşecektir. 29 Ağustos 1958'de Türkiye'ye gizlice gelen Başbakan Ben- Gurion ile Menderes'in başkanlık ettiği üst düzey heyetler arasında yapılan gizli görüşmeler sırasında iki ülkenin askeri, diplomatik ve güvenlik alanlarında örtülü işbirliği yapmasını öngören gizli bir anlaşma imzalanacaktır. Dışişleri Bakanı Zorlu ile İsrail Ticaret ve Sanayi Bakanı Pinhas Sapir 7 Ekim 1958'de ikili ticaret hacminin 30 milyon dolara çıkartılmasını, değişik tarımsal konularda ve başka alanlarda işbirliği yapılmasını öngören bir anlaşmayı imzalayacaklardır. Altmışlı yılların ortasında başlayan dış politikada yönelim değişikliği gereğince Türkiye, Arap ülkeleriyle ilişkilerini yakınlaştırma çabası içine

²⁹ Gencer Özcan, "Türkiye İsrail İlişkileri", Türk Dış Politikasının Analizi, Derleyen: Faruk Sönmezoglu, İstanbul: Der Yayınları. s. 329-330.

girecektir. İsrail ile yakın askeri ilişkilerin Arap ülkeleriyle yakınlaşma politikasıyla çelişmesi nedeniyle İsrail ile Ağustos 1958’de başlatılan işbirliği Nisan 1966’da dondurulmuştur.³⁰

Türkiye, 60’lı yılların ortalarından başlayarak, ağırlaşan ekonomik sorunların da etkisiyle, Kıbrıs konusunda gereksinim duyduğu diplomatik desteği bulabilmek için çok yönlü bir dış politika eğilimine girmiştir. Böylelikle, 60’lı yılların ortalarından başlayarak, Türkiye’nin İsrail ile ilişkileri, Arap ülkeleriyle ivme kazanan ilişkilerden kaynaklanabilecek etkilere daha fazla açılmıştır. Dolayısıyla, bu dönemi İsrail ile ilişkilerde soğumanın yaşanacağı yaklaşık 20 yıllık bir dönemin başlangıcı olarak görmek mümkündür. Ancak bu soğumayı, İsrail’e karşı düşmanca çizgiler taşıyan bir değişimin değil, Arap-İsrail çatışmasının taraflarına yönelik eşit mesafeli bir tutumun sonucu olarak değerlendirmek daha doğru bir değerlendirmedir.³¹

Türkiye-İsrail ilişkilerinin geliştirilmesinde Başbakan Tansu Çiller’in Kasım 1994’te İsrail ziyareti birçok bakımdan dönüm noktası olmuştu. Çiller’in gezisi sırasında İsrail’e istihbarat alanında ve terörizme karşı işbirliği önerdiği ifade ediliyordu.³²

3 Kasım 2008’de, AKP’nin iktidar olduğu sırada “Ortadoğu Barışı” ölmüş, İsrail dünyadan yalıtılmıştı. Dolayısıyla, AKP’nin İsrail ile ilişkiler konusunda mesafeli, soğuk, hatta kınayıcı bir dil kullanması RP’ye yönelik tepkiselliğin bir benzerinin AKP’ye yönelmesine engel oluyordu. AKP, iktidarı “İsrail’in Filistinlilere yönelik soykırım yaptığını” söyleyen Ecevit’ten devralmıştı. Dolayısıyla İsrail Dışişleri Bakanı David Levy’ye randevu vermek istemeyen Erbakan’ın başına açılan bela, 2004 Ekim’inde Şaron’a randevu vermeyen Erdoğan’ın başına açılmamıştı. Aynı şekilde İsrail için “soykırım” sözcüğünü kullanmasından dolayı Ecevit’e yöneltilen eleştirilere kıyasla, İsrail’i “devlet terörü” uygulamakla suçlayan Erdoğan’a yöneltilen eleştiriler çok daha cılızdı.³³

³⁰ Uğur Çevik, Ortadoğu Bağlamında Türkiye İsrail Güvenlik İlişkileri, Edirne; Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi). s. 60-61.

³¹ Gencer Özcan, a.g.e., s. 333-334.

³² Uğur Çevik, a.g.e. s. 78.

³³ Alptekin Dursunoğlu, Stratejik İttifak, İstanbul: Anka Yayınları. s. 329-330.

İlk büyük kriz Davos'taki Dünya Ekonomik Forumu'nda Başbakan Erdoğan ile İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres arasında geçen ve “one minute krizi” olarak hatırlanan diyalog sonrasında yaşanmıştır. TRT’de yayınlanan Ayrılık dizisi sebebiyle İsrail tarafından Türkiye’ye nota verilmesi, Kurtlar Vadisi dizisinde İsrail’e hakaret edildiği gerekçesiyle Dışişleri Bakanlığı’na bir toplantıya çağrılan Türkiye Büyükelçisi’ne İsrail Dışişleri Bakanlığı’nda yapılan ve kamuoyunda “alçak koltuk krizi” olarak bilinen muamele bu duruma örnek teşkil etmektedir. Bununla birlikte Türkiye 2010 yılının ilk aylarında İsrail’in OECD’ye girişine onay vererek ilişkilerde iyi niyetini göstermek istemiştir. Ancak bu iyi niyet gösterisinden bir kaç ay sonra İsrail-Türkiye ilişkilerini durma noktasına getiren Mavi Marmara saldırısı yaşandı. 31 Mayıs 2011 günü sabah saatlerinde İsrail deniz komandoları Gazze’ye insanî yardım taşıyan ve uluslararası bir organizasyonun parçası olarak ilerleyen Mavi Marmara ve beraberindeki diğer iki gemiye baskın düzenlediler. İsrail askerlerinin gemiye silahlı çıkarma yapması esnasında kendisini koruma gayretinde olan aktivistler İsrail askerlerine karşı basit düzeyde bir direniş göstermesine rağmen İsrail askerleri aktivistlere ateş açarak 9 kişinin ölümüne ve elliden fazla insanın yaralanmasına sebep oldu. Saldırı gerçekleştiğinde Başbakan, Dışişleri Bakanı ile birlikte Latin Amerika’da, Cumhurbaşkanı Gül de bir başka program sebebiyle yurtdışında bulunuyordu. Gelişmeler üzerine programlar yarıda kesilerek Türkiye’ye dönülürken Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu New York’a geçerek BM Güvenlik Konseyi’ni acilen toplantıya çağırdı. Türkiye’nin çağrısı üzerine toplanan Güvenlik Konseyi, İsrail’i kınayan bir bildiri yayınladı.³⁴

2.5. Türkiye-Suudi Arabistan İlişkileri

Arapça adı El-Memleketü'l-Arabiyyetü's-Saudiyye olan Suudi Arabistan Krallığı dünya Müslümanları için önemli bir yerdir. Allah'ın evi olan Kâbe'nin bulunduğu, vahyin inmeye başladığı, Hz. Muhammed'in hayatını geçirdiği, tevhit inancını yerleştirmek için mücadele ettiği ve nihayet fani hayattan göç edip

³⁴ Stratejik Düşünce Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Koordinatörlüğü; SDE Analizi, Türkiye-İsrail İlişkileri, s. 17-21.

defnedildiği bir mekân olan Haremeyn (Mekke, Medine)'in bulunduğu ve bu özellikleri hasebiyle de tüm Müslümanlar için önemli bir bölgedir.³⁵

1517 tarihinde Yavuz Sultan Selim'in Mercidabık ve Ridaniye zaferleri neticesinde Memlûklü nüfuzundaki Mekke ve Medine havalisi Osmanlı hâkimiyetini kabul etmiştir.

Osmanlı Devleti, genelde hâkimiyetine giren Arap bölgelerinde eski sistemi muhafazaya çalışmış ve yeni sistem kurarken, o bölgenin özelliklerine dikkat etmiştir. Ancak, devletin geniş alanlara hükmetmeye başladığı XVI. yüzyılda, eyalet sistemi ihdas edilmiş, bazı değişikliklerle bu sistem, XIX. yüzyıla kadar muhafaza edilmiştir. İdari taksimat, bölgelerin ihtiyaçlarına göre yapılmakta ve bölge Paşa veya vezir rütbesi bulunan aileler aracılığı ile idare edilmektedir. Osmanlılar, Hicaz bölgesini, Memlûklular zamanındaki şekli ile muhafaza etmişlerdir. Hicaz bölgesinin idaresini şeriflere bırakmışlardır.³⁶

Bedevi bir toplumsal kültüre sahip olan Suudi ailesi 1740'lardan sonra Necd bölgesinin Emiri olarak öne çıkmasına karşın, gücü ve etkisi sınırlıydı. Bu çerçevede Suudi etkisinin Arabistan bölgesinde genişlemesinde rol oynayan en önemli gelişme kuşkusuz 1744 yılında Muhammed Abd Al-Vahhab ile Suudi Emiri Muhammed bin Suud arasında kurulan işbirliğidir. Daha sonraları Vahhabizm olarak bilinecek olan mezhebin kurucusu olan Abd Al-Vahhab ile Muhammed bin Suud arasında yapılan anlaşmaya Suudiler yeni mezhebin koruyucusu olurken Abd Al Vahhab'da Suudilerin siyasi otoritesini tanımıştır. İttifak iki taraf arasında kurulan evlilikler yoluyla daha da güçlendirilmiştir.³⁷

Milliyetçiliğin Ortadoğu'ya taşınmasında ilk isim Rifa'a Rafi et Tahtavi idi. Mısır'da Mehmet Ali döneminde meydana gelen sosyo-ekonomik gelişmeler altında, Fransız devriminin etkisinde kalan fakat geleneksellikten ayrılmayan et-Tahtavi hem İslam modernizminin hem de Arap milliyetçiliğinin başı olmuştur. Mısır ileri gelenleri arasında bu dönemde Avrupa'nın ilerleme nedeninin vatanperverlik olduğu,

³⁵ Ziya Kazıcı, "Osmanlıların Haremeyn'e Bakışları", XIII. Türk Tarih Kongresi (Bildiriler) Cilt III, III. Kısım, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını. s. 1904.

³⁶ Münir Atalar, Osmanlı Sömürmedi (Suudi Arabistan Örneği).", Ortadoğu'da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri, Cilt 1, Ankara, s.100.

³⁷ Ahmet V. Ecer, Tarihte Vehhabi Hareketi ve Etkileri, Ankara: Asam Yayınları, s. 56.

Vatanperverliğin güç ve ilerleme kaynağı olduğu görüşü hâkimdir. Bu görüşü yaymaya çalışan ilk ve önemli şahsiyet Et Tahtavi'dir. Et Tahtavi halifeye itaati kabul etmekle birlikte Osmanlı'ya yöneltilen eleştirileri de meşru görmüştür.³⁸

Necd bölgesi 1891 tarihinde Reşid ailesinin denetimi altına girmiş ve Abdurrahman ile oğlu Abdulaziz bin Abdurahman Kuveyt Şeyhi el Sabah'ın koruması altına girmek zorunda kalmışlardır. Osmanlı İmparatorluğu bir yandan Reşid ailesini desteklerken diğer yandan da Kuveyt'teki Suudlara aylık maaş bağlamıştır. 1902'de Abdulaziz'in girişimleri sonucu ilk önce Riyad ardından da Reşid ailesinin denetiminde bulunan kuzey Arabistan toprakları üzerinde bir denetim kuruldu. Osmanlı İmparatorluğu ise ilk iş olarak Abdulazizin babasını Necd kaymakamı olarak atamak oldu. Zira Osmanlı'nın Arap yarımadasındaki geleneğe uygun olarak savaşta galip geleni yönetici olarak atadığı görülmektedir. Osmanlı-Suud ilişkilerinde yaşanan kuşku ve güvensizliğe rağmen 1913 yılına kadar Suudlar Necd kaymakamı olarak unvanını kullanmayı sürdürmüşlerdir. Ancak 1910 yılından itibaren Osmanlı askerlerinin Basra'dan farklı cephelere kaydırılması Suudların dikkatinden kaçmamıştır. Son olarak Balkan Savaşları nedeniyle Bağdat ve Hasa'dan askerlerin İstanbul'a geri çekilmesi üzerine Necd Kaymakamı Abdurahman bin Suud Hasa'ya yönelmiş ve 1913 baharında Katif dâhil bölgenin kontrolünü ele geçirerek rakibi Reşid ailesini bölgeden çıkartmıştır.³⁹

1921 yılında Arabistan'da İngiltere'nin ilgilendiği kadarıyla Necid Sultanı İbni-Suud ve Hicaz'ın Kralı Şerif Hüseyin kalmıştır. 1921 yaz ayında İbni Suud kendini, Necid ve Mülhakatının Sultanı ilan etmiştir. İngilizler, Arabistan yarımadasında kendi koşulları ile yapılan barış antlaşmasını reddeden Şerif Hüseyin'i terk etmişlerdir. Orta Arabistan'da atalarının Vahhabi devletini canlandırmakta olan, İngiliz himayesindeki Abdülaziz bin Suud'un mukaddes şehirleri işgal etmesine ve yarımadaının büyük bir bölümünde yeni bir Suudi Devleti kurmasına müsaade edilmiştir. Cidde'nin düşmesinin ardından Mekke'nin eşraf, âlim ve ileri gelenleri ile

³⁸ Tufan Buzpınar, Arap Milliyetçiliğinin Osmanlı Devletinde Gelişim Süreci, Osmanlı Ansiklopedisi, Cilt 2, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. s. 168.

³⁹ Veysel Ayhan, Geçmişten Geleceğe Türkiye-Suudi Arabistan İlişkileri, Ortadoğu Analiz Dergisi, Cilt 2, Sayı 23, s. 28.

Cidde'nin ileri gelenleri Abdülaziz'e Hicaz'a kral olması için kendisine biat etmeye hazır olduklarını bildirmişlerdir. 11 Aralık 1925'te insanlar Mekke'deki Mescid-i Haram'ın safa kapısında toplanmışlardır. Biat metni okunmuştur, yüz pare top atışı yapılmıştır. Abdülaziz bin Suud, biatı önce Mekke eşrafından sonra ileri gelenlerinden ve şer'i mahkeme kurmaylarından kabul etmiştir. Daha sonra ise imamlardan, hatiplerden, belediye meclis üyelerinden sonra şehir halkından biat almıştır. Abdülaziz artık Hicaz kralı, Necid ve Mülhakatı Sultanı olarak tanınmıştır. Vahhabi gücü yenilenmiştir. 19. yüzyılda Hicaz'da olduğundan çok daha ılımlı çıkmış kısa zamanda Suni Müslümanlar tarafından meşru ve hatta saygıdeğer bir Müslüman iktidarı olarak kabul edilmiştir. Fakat Arabistan'ın doğusundaki Şiilere hala çok gaddarca davranmışlardır.⁴⁰

Cumhuriyet dönemine bakacak olursak; Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı devletinin yıkılmasından sonra tarihi ve kültürel bağları olan Ortadoğu devletleriyle genel olarak iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır ve Suudi Arabistan Devletinin Ocak 1926 kurulması ile ilk tanıyan devletlerden biri de Türkiye Cumhuriyeti olmuştur.

2.6.Türkiye-Mısır İlişkileri

Mısır; Asya ile Afrika'nın buluşma noktasında yer alan ve tarih boyunca birçok medeniyetin yaşadığı önemli bir bölgedir. Mısır, Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine girdiği XVI. Yüzyıldan itibaren devletin en önemli topraklarından birisi olmuş ve bu durumunu XX. Yüzyılın ilk yarısına kadar muhafaza etmiştir.⁴¹

Osmanlı Devleti'nin dağılma döneminde ilk olarak merkeze uzak olan eyaletler ayaklanmışlardır. Bazı padişahlar imtiyazlarla ve askeri baskılarla durumu kontrol altına almaya çalışmış ancak başarılı olamamışlardır. Mısır'da ekonomik açıdan güçlü bir eyalet olduğu ve devlet merkezine uzak olduğundan Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa önderliğinde Osmanlı Devleti'nden kopmaya çalışmıştır.

⁴⁰ Marshall G.S. Hodgson, İslamın Serüveni,(Çev. Ercüment Karataş), Cilt 3, İstanbul: İz Yayıncılık. s. 298.

⁴¹ Muhammed H. Kutluoğlu, The Egyptian Question, İstanbul: Eren Yayıncılık. s. 21.

II. Mahmud, bütün dini azınlıklara çağın getirdiği yeni hakları vermeye çalışırken dış baskılar ve Mısır meselesi bunu imkânsız hâle getirmiş böylece gidilmek zorunda kalınan merkezîleşme yeni problemler ortaya çıkarmıştır. Bundan dolayı, başta liberal ve özgürlükçü yapıda olan reformlar, muhafazakâr ve merkeziyetçi bir şekle bürünmeye başlamıştır. Batılı devletler, Mısır meselesine kadar Osmanlı Devleti'ni paylaşmak için planlar yaparken, Mehmet Ali Paşa devleti parçalayabilecek hâle gelince, Fransa hariç hepsi değişik nedenlerden dolayı onu yaşatmak için ellerinden geleni yapmışlardır. Mısır meselesi sürecinde diplomasi önemli roller oynamıştır.⁴²

Kavalalı Mehmet Ali Paşa sorunu kendi soyundan gelen, iç işlerinde serbest dış işlerinde Osmanlı Devleti'ne bağlı Mısır Hidivliği'ni kurulmasıyla çözülmüştü. Mısır, Lozan Antlaşmasıyla resmi olarak Osmanlı Devlet'inden ayrılmıştır. Mısır Cumhuriyet'e geçene kadar İngiliz himayesi altında Meşrutî Monarşi yönetimiyle yönetildi. Bağımsızlığını kazandıktan sonra darbeler ve askeri yönetimin ağırlığıyla yönetilen Mısır 2011 yılında Arap Halk Hareketi adı altında bir halk hareketine girmiş ancak bu halk hareketi de günümüzde halen barış ve demokrasi şartlarının Mısır'da oluşmasına yardımcı olamamıştır. Arap halk hareketi ile ilgili ayrıntılı bilgi ileriki bölümlerde yer alacaktır.

2.7. Türkiye-Filistin İlişkileri

Birinci Dünya Savaşı'ndan Osmanlı Devleti mağlup olarak ayrıldıktan sonra Filistin İngiliz mandasına girmişti. Filistin'de İngiliz yönetimi, fiilen 1917 sonlarında, General Allenby kumandasındaki kuvvetlerin Güney Filistin'e girmelerinden itibaren başlamıştır denilebilir. 1920'lerden sonra ise 2. Dünya Savaşı'nın ardından son bulacak manda yönetimi başlayacaktır. Özellikle manda dönemi, İngilizlerin Filistin'de Yahudi yerleşimini ve devletleşmeye gidişlerini kolaylaştırmak, Siyonist hareketin Filistin'e kesin ve hâkim bir şekilde yerleşmek, Arapların ise onların

⁴²Ramazan Ata, Osmanlı Kaynaklarına Göre 1838-1841 Arası Osmanlı-Mısır İlişkileri ve Düvel-i Muazzama, Ankara; Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Doktora Tezi). s. 235.

Filistin’de çoğalmalarına karşı durmak için uğraştıkları bir dönemdir. Otuz yılı aşkın yönetimi altında İngiltere, önce işgal kuvveti daha sonra da manda yöneticisi olarak bulunduğu Filistin’de çelişkilerle dolu bir siyaset izlemiştir. Yine de bu döneme damgasını vuran İngiliz siyaseti temelde Yahudilerden taraf olacaktır.⁴³

Britanya Dışişleri Bakanı Lord A. James Balfour’un Filistin’de Yahudi halkı için bir ulusal yurt kurma konusunda İngiltere’nin destek vereceğini bildirmiştir. Arthur James Balfour mektubu İngiltere’deki Siyonist Teşkilatları Federasyonunun Başkanı İngiliz Yahudi’si Baran Lionel Walter Rothschild’e göndermiştir. I. Dünya Savaşından galip çıkacağı anlaşılan Britanya’nın Dışişleri Bakanı Balfour aracılığıyla Siyonistlere desteği açıkça belirtilmekte ve Siyonistlere Filistin toprakları üzerinde meşruiyet kazandırmaktadır. Balfour Deklarasyonu ile milli bir Yahudi Devletinin kurulmasından yana olduğu belirtilmiş ve Filistin halkının istekleri hiç göz önüne alınmamıştır. İngiltere Arap toprakları üzerinde Siyonizm için ulusal bir merkez yaratmıştır.⁴⁴ Bu olaylar sırasında Filistin topraklarına Yahudi göçleri hız kesmeden devam etmektedir.

1920 yılında 16.500 kişilik bir Yahudi topluluğunun Filistin’e yerleşmesi kararı alınmıştır. 1934’te ise Filistin’deki Yahudi topluluğunun sayısı 900.000’i bulmaktaydı.

Eğitilmemiş, cahil ve sermaye gücü olmayan Arapların, göç eden Yahudilerle başa çıkması ve rekabet etmesi olanak dışıydı ve Araplar kendi yurtlarında 2. sınıf vatandaş konumuna düşmüştü. 1936’da bir araya gelen Arap önderleri, Yahudilere karşı mücadelede liderlik edecek Arap Yüksek Komitesi’ni kurdular ve ulusal bir ayaklanma başlattılar. Arap ayaklanmasının daha şiddetlenmesinin sebebi, Filistin’in bölünmesini öneren “Peel Raporu” dur. 2. Dünya savaşından sonra, Filistin üzerinde İngiliz manda rejiminin sona ermesinden sonra sorun Birleşmiş Milletlere götürüldü. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1947’de Filistin’in, Yahudiler ve Araplar arasında ikiye bölünerek, Kudüs’ün uluslararası statüde dokunulmaz olmasını onayladı. 14

⁴³ Demet Gökçınar, Arap-İsrail Uyuşmazlığında Filistin Sorunu, Ankara; Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi). s. 40.

⁴⁴ Öner, a.g.e. s.20.

Mayıs 1948’de bağımsız İsrail Devleti’nin kurulduğu resmen açıklanmış olmakla beraber, bu bölgede yeni uyuşmazlıkların, çatışmaların ve insani haksızlıkların resmen başlamış olması demektir.⁴⁵

Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ile 1975 yılından bu yana resmi ilişkilerini sürdüren Türkiye, sürgünde ilan edilmiş olan Filistin Devleti’ni 15 Kasım 1988’de tanıyan ilk ülkeler arasında yer almıştır. Türkiye, ayrıca, 1994 ve 1995 tarihli Oslo Düzenlemeleri çerçevesinde 1996 yılında kurulan Filistin Ulusal Yönetimi (FUY) ile ilişkilerine ve Filistin halkının yaşam koşullarının iyileştirilmesine ilişkin işbirliğine büyük önem vermiş durumdadır. Türkiye’nin 1995 yılından bu yana sağlık, eğitim, kamu maliyesi, kurumsallaşma, güvenlik, turizm ve tarım alanlarında ayni ve nakdi olarak yaptığı yardımların toplamının 60 milyon ABD Dolarını aştığı hesaplanmaktadır.

25 Ocak 2006 tarihinde Filistin’de yapılan seçimde, İsrail’in Terör örgütü olarak gördüğü Hamas, tek başına iktidara gelmiştir. Türkiye’nin İsrail-Filistin sorununa yönelik son dönemde izlediği aktif politika, 2006 seçimleri sonrası HAMAS lideri Meşal’in ilk ziyaretini Türkiye’ye yapmasına sebep olmuştur. AKP Hükümetinin “Komşularla Sıfır Sorun Politikası” çerçevesinde Orta Doğu’da İsrail ve Suriye arasında arabulucu olması, HAMAS ile kurulan irtibat İsrail ile Türkiye arasında Davos’ta yaşanan kriz, Gazze halkı olmak üzere tüm Filistin ve Müslüman dünyasında yankı uyandırmıştır.

Bu olayın üzerinden bir yıl geçmeden, İsrail güçleri, 31 Mayıs 2010 tarihinde "Rotamız Filistin Yükümüz İnsanî Yardım" kampanyası kapsamında Gazze’ye insanî yardım malzemesi götüren 6 gemilik filoya 72 mil açıktaki müdahale etti. Mavi Marmara gemisine müdahalede 9 Türk öldürülürken 30’dan fazla yaralının olması ve İsrail’in gemidekileri tutuklaması, tüm dünyada büyük tepki çekerek İsrail aleyhinde çeşitli gösteriler düzenlenmesine neden oldu. Türkiye’nin yoğun baskısı sonucu gemideki tüm mürettebatı Türkiye’ye gönderen İsrail hükûmeti, iç siyasetinde de çok ciddi eleştirilere, önde gelen gazetelerde yazılara ve protesto yürüyüşlerine maruz kaldı.

⁴⁵ Gökçınar a.g.e. s. 49.

Türkiye, İsrail'deki Büyükelçisi'ni Ankara'ya çağırırken, İsrail'in Ankara'daki Büyükelçisi de Dışişleri Bakanlığına çağrıldı. Geçici üye olarak BM Güvenlik Konseyini acil toplantıya çağırdı. 31 Mayıs 2010 tarihinde gerçekleştirilen 6325 ve 6326 sayılı toplantılardan, olayın kınanması kararıyla birlikte bir soruşturma komisyonu kurulması kararı çıktı. 5 kişiden oluşacak Komisyonun; BM, İsrail ve Türkiye'den üyelerden oluşması, başkanlığının da Yeni Zelanda Eski Başbakanı'nın yürütmesi gündemdedir.⁴⁶

2.8. Türkiye-Lübnan İlişkileri

Türkiye-Lübnan ilişkilerinin tarihi geçmişi, Moğol saldırılarını durduran Memluklerin Eyyubileri tahtan indirerek kendi devletini kurmalarına kadar geriye gitmektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde ilk önce İsrail ardından da Suriye'nin Lübnan'daki askeri varlığını çekmesinden sonra Türkiye-Lübnan ilişkilerinde de yeni bir dönem açılmıştır. Türkiye-Lübnan ilişkilerinin düşük yoğunluktan yüksek yoğunluklu bir sürece geçmesinde, 12 Temmuz 2006 tarihinde başlayan ve 34 gün süren İsrail-Lübnan Savaşı sırasında Ankara'nın izlediği İsrail karşıtı politikalar ve savaşın ardından da Lübnan Hükümeti'ne ve Lübnanlı gruplara verdiği askeri, siyasi ve ekonomik destekler etkili olmuştur. 2006 Savaşı'nda İsrail'in saldırılarını sert sözlerle eleştirmekten çekinmeyen Türkiye'nin sorunu uluslararası platformlara taşıma girişimlerinde bulunması Lübnanlı grupların dikkatlerini Türkiye üzerine çevirmesinde etkili olmuştur.

Dışişleri Bakanı Davutoğlu, Şii Meclis Başkanı Nebih Berri ile yaptığı görüşmede ise Lübnan'ın istikrarının tüm Orta Doğu istikrarını etkilediğini ve bu kapsamda Türkiye'nin tüm Lübnanlı gruplarla iyi ilişkiler kurmaya devam edeceğini açıklamıştır. Meclis Başkanının ardından Başbakan Saad Hariri ile görüşen Davutoğlu, bir kez Türkiye-Lübnan ilişkilerinin iyi olmasının doğrudan Orta Doğu'daki istikrarı etkilediğini vurgulamıştır. Davutoğlu'nun Başbakan Hariri ile görüşmesinde ulusal

⁴⁶ Filiz Katman, Hamas: Bir Terörist Örgütün Siyasal Partileşmesi, Ankara; Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi). s. 81.

birlik hükümeti ve Suriye-Lübnan ilişkileri de gündeme gelmiştir. Türkiye'nin ulusal birlik hükümeti kurma sürecini desteklediğini açıklayan Davutoğlu, Suriye-Lübnan ilişkilerine yönelik olarak da Türkiye'nin taraflar arasındaki sorunların barışçıl yöntemlerle çözümlenmesi konusundaki politikalarını sürdüreceğini belirttikten sonra Türkiye, Suriye ve Lübnan'ın geçmişte ve gelecekte ortak kader birliği yaptığını ifade etmiştir. Bu bağlamda bir kez daha Türkiye'nin Suriye- Lübnan ilişkilerinin geliştirilmesinde yapıcı bir rol oynamaya devam edeceği dile getirilmiştir.⁴⁷

Geçmişten günümüze Türkiye-Lübnan ilişkilerine bakıldığında süreç zaman zaman işbirliği zaman zaman da çatışmacı bir şekilde ilerlediği görülmektedir. 2005 sonrası dönemde Türkiye-Lübnan ilişkilerinin oldukça hızlı bir gelişme görülmektedir. İlişkilerin gelişmesinde birçok faktörün yanı sıra ekonomik ilişkilerin gelişmesinin en önemli aktör olduğu söylenebilir.

⁴⁷ Veyssel Ayhan, Türkiye-Lübnan İlişkileri: Lübnanlı Dinsel ve Mezhepsel Grupların Türkiye Algılaması, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 5. s. 7.

3. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ (ABD)-ORTADOĞU DEVLETLERİ İLİŞKİLERİ, ARAP HALK HAREKETİ VE ADALET VE KALKINMA PARTİSİ'NİN (AKP) ORTADOĞU POLİTİKALARI

Arap hareketini ve AKP'nin Ortadoğu politikasını anlamak için ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye ilişkilerinin yakın tarihten itibaren irdelenmek gerekir. Bu bölümde ABD ve Türkiye ilişkileri, ABD'nin Ortadoğu devletleri ile ilişkileri incelenecek ve son olarak Arap Hareketin etkilenen ülkeler üzerinden irdelenecektir.

3.1.Amerika Birleşik Devletleri Ve Ortadoğu Devletleri İlişkileri

ABD'nin Ortadoğu politikaları petrolün bulunmasıyla farklı bir boyut kazanmış ve ABD bu bölgenin kaderini belirlemede bazen BM ve Nato eliyle bazen direk devlet olarak askeri müdahale ile önemli roller oynamıştır. Aşağıdaki alt başlıklarda soğuk savaş öncesi ve sonrası dönem olarak ABD ve Ortadoğu ile ilişkileri incelenecektir.

3.1.1. Soğuk Savaş Öncesi Dönem

ABD'nin tarih sahnesinden aktif bir aktör olarak yer alması tam olarak II. Dünya Savaşı Dönemi'nde başlamaktadır. Birinci Dünya Savaşı'na sonradan dâhil olan ABD savaşın seyrini değiştirmiş ve İngiltere'nin sarsılmaz sanılan gücünü sorgulatmıştır.

Ortadoğu, zengin enerji kaynaklarının bulunmasıyla, 20. Yüzyıldan itibaren bölgenin enerji kaynaklarına bağımlı tüm ulusların, ekonomi politikalarını ve güvenliklerini etkileyen bir bölge haline gelmiştir. ABD'nin Ortadoğu'ya ilgisi, I. Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde, petrolün temel enerji kaynağı olarak kullanılmaya

başlaması ile artar. ABD'nin bölge politikası, *“bölgenin zengin petrol kaynaklarına serbestçe erişim ve söz sahibi olmaya”* odaklanmıştır. Bölgenin Soğuk Savaş Dönemi SSCB-ABD rekabeti, Soğuk Savaş Dönemi sonrasında sona ererken, bölgenin tek süper gücü ABD olmuştur.⁴⁸

ABD'nin Ortadoğu politikası temel prensipte iki önemli nokta üzerinden gelişir bunlardan bir petrol rezervleri diğeri ise İsrail'in Ortadoğu'daki güvenliğidir. Bu bağlamda Soğuk Savaş öncesi dönemde Lozan'la Ortadoğu üzerinde kurduğu otoriteyi devam ettirmeye çalışan eskisi kadar güçlü olmayan Avrupa Devletleri ve Ortadoğu petrolüne sahip olmaya aday bir yeni ABD vardır.

Buradaki temel ikilem, petrol ve İsrail'in güvenliği sorunlarının birbiriyle örtüşmemesi ve karmaşık bir biçimde iç içe geçmiş olmasıyla ilişkilidir. Petrol arzının güvenliği için Arap rejimleriyle iyi geçinmek gerekir. Bölge halkının İsrail'in politikalarından hoşnutsuz olması ve petrol sorunu da, aslında Filistinlilere sempati gösterilmesini gerektirmektedir. Oysa İsrail'in güvenliğini garanti altına almak için atılan her adım, ABD'yi Müslüman dünyasındaki kamuoyuyla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu nedenle Washington'un temel çıkmazı bu süreçte kendi ulusal çıkarlarına zarar vermeksizin bu iki çatışan boyuttan tutarlı bir siyaset yaratmaktır. ABD bunu daha çok Arap ülkelerindeki rejimler ve halklar arasında bir ayırım yaparak başarmaya çalıştı. Bunun sonucunda, ABD'nin bölgedeki varlığı, otoriter rejimlere (Türkiye dışında) dayanmak zorunda kaldı. Bu rejimler, İsrail'in arkasındaki Amerikan desteğini görmezden gelerek ABD politikalarını desteklediler ve Amerika'ya petrol sağladılar.⁴⁹

Tarih sahnesine yeni bir aktör olan ve petrolle birlikte ilgisini Ortadoğu'ya kaydıran ABD bu bölgedeki Avrupa Devletlerinin gücünün azaldığının farkında ve süper güç olabilmek için dünya petrol rezervlerini yönetmesi gerektiğinin farkındadır.

Ortadoğu bölgesinin sınırları da I. Dünya Savaşı'ndan sonra dönemin egemen güçleri olan İngiltere ve Fransa tarafından çizilmiştir. ABD'nin Ortadoğu bölgesine

⁴⁸ A. Öner Pehlivanoglu, Ortadoğu ve Türkiye. İstanbul; Kastaş Yayınları. s.262-265.

⁴⁹ <http://www.ankarastateji.org/yazar/doc-dr-haluk-ozdemir/super-guc-nedir-abd-nin-ortadogu-ya-yonelik-dis-politikasi/> (Erişim Tarihi: 02.03.2015).

yönelik ilgisi bölgenin zengin petrol yataklarına sahip olduğunun keşfedildiği 1920'li yılları kadar geri götürülebilirse de, bu dönemdeki ilgi esasen, ABD'li petrol şirketlerinin bölge petrollerinden pay almaya yönelik çabalarından ibarettir. Bu nedenle ABD'nin ülke olarak Ortadoğu'ya yönelik bir politika oluşturması II. Dünya Savaşı'ndan sonraki döneme rastlamaktadır. II. Dünya Savaşı'nı takiben dünyanın SSCB ve ABD'nin önderliğinde ideolojik temelli iki kutuplu bir hal alması ve savaş sonrasında SSCB'nin Ortadoğu bölgesindeki ağırlığını artırmaya başlaması ve iki savaş arası dönemde bölgenin esas oyuncuları olan İngiltere ve Fransa'nın II. Dünya Savaşı'ndan zayıflayarak çıkmaları dolayısıyla bölgede güç boşluğunun oluşması gibi nedenler, birazda kendiliğinden, ABD'yi Ortadoğu politikasının içerisine çekmiştir. Ortadoğu'nun dünya petrol rezervlerinin % 60'dan fazlasına ve doğalgaz rezervlerinin ise yaklaşık olarak % 35'ine sahip stratejik bir bölge olması, blok liderleri olan SSCB ve ABD'nin bölge üzerinde hâkimiyet yarışına girişmesinin temel gerekçesidir. Bölge üzerindeki mücadele Soğuk Savaş sonrası dönemde, SSCB'nin dağılıp, ABD'nin dünyadaki tek süper güç olarak kalmasından sonra da devam etmiştir.⁵⁰

3.1.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönem

1991'de Sovyetler Birliği'nin çökmesi bir dönüm noktasıdır. Bu çöküş, yoğun ideolojik rekabetin damgasını vurduğu uzun dönemi kapamış ve devletlerarası ilişkilerin yeniden düzenlenmesini gündeme getirmiştir. Eski devletlerarası yapıların yıkılması benzer jeopolitik yapıları da çözdü. Kitle iletişimlerinin yeni aygıtlarıyla dikkatleri üzerine çekilen dünya çapındaki belirsizlikleri körükledi ve toptan üretiminin küresel araçları kadar dünyadaki kitle imha araçlarının gelişimini de derinden etkiledi.

Ortadoğu bölgesine yönelik Amerikan çıkarları kısaca şöyleydi: Petrolün makul fiyatlardan ve düzenli olarak sevkinin sürekliliğini sağlamak, bölgenin ve bölgedeki petrol kaynaklarının içerden ve dışardan bir başka gücün kontrolüne

⁵⁰ Selim Kurt, Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Ortadoğu Politikası, Tarih Okulu Dergisi, Sayı: 18. s. 168.

girmesini önlemek veya öteki ülkeler üzerinde denetim kurarak petrolün sevkini engellemelerini önlemek. Yine bu güçlerin petrol üreticisi ülkeler üzerinde sağladıkları denetimi Batı dünyasına karşı kullanmaya çalışmalarını engellemekti. Körfezdeki Amerikan müttefikleri olan geleneksel rejimleri iç ve dış tehditlere karşı koruyarak mevcut istikrarı devam ettirmek, İsrail'in güvenliğine, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne yönelik gerçek ve olası tehditleri önlemek ve tüm bu amaçları gerçekleştirmek için gerekirse güç kullanmaktı.⁵¹

Irak bölgede en önemli ülkelerden biriydi ve yönetiminde artık ABD yanlısı politikalar sürdürmeyen Saddam Hüseyin bulunmaktaydı. Ve Kuveyt'i işgaliyle bu durum ABD'nin Ortadoğu çıkarlarını tehdit etmiştir.

Irak'ın 1990 yılında Kuveyt'i işgali, bölgenin barış ve güvenliği yanında ABD'nin bölgesel çıkarlarını da tehdit eden bir unsur olarak ortaya çıkmış, ABD, işgale karşı harekete geçerek işgali engellemiştir. Bu olayın ardından, ABD'nin, Mayıs 1991'den itibaren planlarını Saddam Hüseyin'in iktidarına son vermek üzerine kurmaya başladığı söylenebilir. Turan Yavuz'un belirttiğine göre ABD, bunu gerçekleştirmek için çevreleme politikası izlemiş; bu politikasını silah denetimi, uçuşa yasak bölge uygulaması, ambargo, Iraklı muhalif grupları güçlendirme suretiyle desteklemiştir. Bush, Beyaz Saray, Kürtler ve Şiiler karışmadan Saddam'ın Sünni Araplar ve ordu tarafından düşürülmesini planlamıştır.⁵²

11 Eylül saldırıları Amerikan dış politikası üzerinde çok önemli değişikliklere sebep olmuştur. Terör ülkenin gündemine oturmuş ve tüm ülke politikaları terör ve onun çevresinde yeniden planlanmıştır. Ülke güvenliği diğer tüm politikaları etkilemiştir. Başkan Bush, 11 Eylül sonrası ABD politikasını askeri operasyonlar üzerinden planlamıştır.

11 Eylül aynı zamanda Amerikan savunma politikasında da önemli değişikliklere neden olmuştur. 20 Eylül 2002 tarihinde Bush yönetimi tarafından yayınlanan yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi, caydırıcılık anlayışını büyük ölçüde

⁵¹ Aktaran: Şule Şahin, 11 Eylül Sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu Politikası, Ankara; Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi). s.8.

⁵² Turan Yavuz, ABD'nin Kürt Kartı: ABD-Kürt İlişkilerinin Perde Arkası, İkinci Baskı. İstanbul: Otopsi Yayınları. s.174-196.

değiştirmiş ve bunun yerine önleyici (pre-emptive) eylemi ön plana çıkarmıştır. Bu bağlamda Bush yönetimi, teröristlerin kitle imha silahlarını elde etmelerinin mümkün olduğu bir ortamda, ABD'nin saldırıya uğramayı bekleyemeyeceğini ve ABD'nin ulusal çıkarlarını ve vatandaşlarını korumak için önceden saldırmaya hazır olması gerektiğini belirtmiştir.

Bush yönetimi ortaya çıkardığı önleyici eylem kavramı ile Birleşmiş Milletler (BM) Şartı'nda yer alan ve silahlı saldırıya karşı meşru müdafaayı öngören 51. maddeye atıfta bulunmaya çalışmıştır. Fakat uluslararası hukuk uzmanlarına göre önleyici eylem, 51. maddenin öngördüğü, tehdidin açık ve yakın olduğu, aynı zamanda müzakere şansı ya da imkânı olmayan, klasik anlamdaki meşru müdafaanın çok ötesine geçmiştir.⁵³

11 Eylül saldırılarından sonra, Başkan Bush, uluslararası terörizmin temel sebebi olarak, Ortadoğu'da demokratik rejimlerin olmayışını göstermiştir. Ona göre, Büyük Ortadoğu bölgesindeki devletler, sosyo-ekonomik ve siyasi sıkıntılar yaşamaktaydı ve mevcut rejimlerde halkın taleplerini ve küreselleşme ile modernleşmenin gereklerini yerine getiremiyorlardı. Bölgedeki kötü siyasi, ekonomik ve sosyal koşullar, aşırılığı ve ABD karşıtlığını ortaya çıkarmaktaydı. ABD, bu saldırılar sonrasında, kendisinin ve müttefiklerinin enerji güvenliği için yoğun bir enerji güvenliği politikası ve terörizme karşı küresel bir savaş politikası izlemeyi hedeflemiş fakat Köni ve Oğan'ın belirttikleri gibi bu politikalarda başarılı olamamıştır.⁵⁴

11 Eylül 2001 sonrası Amerikan yönetiminin dünyadaki olaylara bakışı değişmiş, bu değişim dış politika uygulamalarına yansımıştır. ABD'de 11 Eylül terörist saldırıları sonucunda nitelik kazanan bu değişimin ardından Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliğini tehdit olarak algılayan ABD, Soğuk Savaş döneminin ardından 1990'lar boyunca kendisine yönelik net bir tehdit algılaması yaşamamıştır. Ancak 11 Eylül 2001 tarihi terörist saldırıları ile “terörizm” belirgin “tehdit” olarak

⁵³ Fatma Akkan Güngör, Alper Tolga Bulut, 11Eylül Sonrası Dönemde Transatlantik İlişkiler ve Ortadoğu, Akademik Ortadoğu Dergisi, Cilt: 4. Sayı: 6. s. 93.

⁵⁴ Hasan Köni, Sinan Oğan, “11 Eylül Yıldönümünde Rusya: ABD ile Balayından Şer Eksenini ile Flörte”, Stratejik Analiz Dergisi, Sayı:30, s.10.

ABD ve dünya gündemine oturmuştur. 11 Eylül 2001'den sonra ise, Bush yönetimi kitle imha silahlarının yayılma sorununu artık terörizmin ayrılmaz bir parçası olarak kabul etmiştir.⁵⁵

ABD, 11 Eylül sonrası teröre karşı savaş açmış ve ilk olarak eylemi gerçekleştirdiğini ve Afganistan'da bulunduğu varsayılan terör örgütü lideri Usame Bin Ladin'i hedef göstererek Afganistan'a saldırmıştır.

Afganistan'ın başkenti Kabil'in bombalanması ile ABD, Afganistan'a yönelik başlattığı müdahalenin ilk adımını atmıştır. ABD Savunma Bakanlığı (Pentagon) bombalama haberlerini kısa bir süre sonra doğrulamış ve George W. Bush canlı yayında "İşbirliğine yanaşmayan Taliban, bunun bedelini ödeyecek" ve "ABD ordusu Afganistan'da El Kaide'nin terörist kamplarına ve Taliban rejiminin askeri yapılanmasına karşı saldırıya başladı." şeklinde ulusa seslenmiştir⁵⁶

Bush yönetimi Ekim 2001'de Afganistan'a müdahale ederek teröre karşı savaşı başlatmış ve El-Kaide'yi barındırdığını öne sürdüğü Taliban rejimine son vermiştir. Ardından Bush yönetimi, birinci dönem Savunma Bakanlığı Müsteşarı Douglas Fetiş'in altını çizdiği şu gerekçelerle Irak'a yönelmiştir.

1. Saddam Hüseyin'in Kitle İmha Silahlarına sahip olduğu öne sürülerek, Kitle İmha silahlarını yok etmek,
2. Irak'ın teröre desteğini kesmek ve terör altyapısını çökertmek,
3. Irak halkını özgürleştirmek, Irak'ta toprak bütünlüğü içerisinde demokrasi, barış ve ekonomik kalkınma sürecini başlatmak.⁵⁷

İşgalden önce ABD, terörün kaynağı olan ülkelerden biri olduğunu iddia ettiği Irak'taki Kitle İmha Silahlarının (KİS) arındırılmasını planlamıştır. Irak'ın geçmişi gerçekten bu konuda kötüdür. Halepçe katliamı bunun önemli bir örneğidir. Ancak Irak yaklaşık 12 yıl BM ambargosu ve gözetimi altında kalmıştır. Silah denetçileri

⁵⁵ Nurşin Ateşoğlu Güney, Batı'nın Yeni Güvenlik Stratejileri AB, NATO, ABD. İstanbul: Bağlam Yayınları. s.66.

⁵⁶ <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ayintarihi/2001/Ekim2001.html> (Erişim Tarihi: 08.03.2015).

⁵⁷ Mehmet Şahin, Mesut Taştekin, II. Körfez Savaşı. Ankara: Siyasal Kitabevi. s.53.

1991'den 1998'e dek Irak'ı karış karış aramışlardır. Son olarak 2002 Kasım'ında başlayıp savaş başlayana kadar devam eden denetimler süresince de Irak'ın elinde bulunduğu iddia edilen Kitle İmha Silahları hakkında ciddi hiçbir delil bulunabilmiş değildir. Nitekim savaşın sonunda da kimyasal ya da biyolojik silahlara rastlanılmamıştır.⁵⁸

ABD Hükümetinin Irak'ta Saddam devirip kendi politikalarını destekleyen bir yönetim kurma arzusu ve 11 Eylül saldırılarının ABD'de yarattığı güvensiz ortam bu müdahaleyi meşru kılmış, ABD uzun yıllar maddi ve manevi büyük kayıplarla karşılaştığı Irak'a girmiştir.

ABD işgaliyle Irak, ekonomik, siyasi ve toplumsal anlamda hızla bir çöküntüye doğru sürüklenmeye başlamıştır. Savaşın resmi olarak bittiği tarih 1 Mayıs 2003 olarak ilan edilmiş ama gelişen olaylar savaşın bitmediğini göstermiştir. Bahadır Selim Dilek'e göre; ABD, işgalin ardından Irak'taki politik yapıyı dini ve etnik esaslar üzerine şekillendirmiştir. Irak halkını, Şiiler, Sünniler, Kürtler, Türkmenler ve Hristiyanlar olarak ayırma yoluna gitmiş, politik yapılanmaların da dini ve etnik kimlikler üzerinde oluşturulmasına olanak tanımıştır. İlk dönemde İran faktörünü çok ciddiye almayan ABD, Şiilerin ön plana çıkmasına izin verirken, direnişi organize ettikleri, Saddam yanlısı oldukları gerekçesine dayanarak Sünnileri sistemden dışlamıştır. Ancak dini ve etnik ayrımlar üzerine kurulan politik sistem, bir taraftan Irak'ın parçalanmasına giden sürecin önünü açarken, diğer taraftan da gruplar arası çekişmelerin politik arenadan sıcak çatışmaya taşınmasına neden olmuştur.⁵⁹

ABD, Büyük Ortadoğu Projesi'ni (BOP) tasarlayıp Ortadoğu'ya demokrasi, özgürlük ve eşitlik başlıkları altında kabul ettirmeye çalışmıştır. Plan taslağının Şubat 2004'de Londra merkezli El-Hayat Gazetesinde yayımlanmasının ardından Arap Liderler, sert tepkiler göstermişler ve Amerika'nın bu yöndeki çabalarını, "değişim dayatması" olduğu gerekçesi ile eleştirmişlerdir. Bu proje kapsamında ABD, Ortadoğu ülkelerine "İlmli İslam" modeli olarak Türkiye modelini örnek göstermiş

⁵⁸ Birol Akgün, Amerika'nın Yeni Dünya Vizyonu Ya Da Yaklaşan Küresel Anarşi, Stratejik Analiz Dergisi, Sayı: 37, s.82.

⁵⁹Bahadır Selim Dilek, ABD Irak'ta Çıkış Arıyor, Cumhuriyet Strateji Dergisi, Sayı:133, s.12.

ve bu yolla demokratik rejimlerin yayılmasının hedeflendiği belirtilmiştir. Ancak ABD'nin Türkiye'yi model gösterirken, bir yandan da reform yapılması gereken ülkeler arasında sayması, planın kendisiyle çelişen yönlerinden bir tanesini ortaya çıkarmıştır. Türkiye'nin "ılımlı İslam" modeli olarak gösterilmesine Türk yetkilileri ve Türk kamuoyu tepki göstermiş, Türkiye'nin demokratik ve laik kimliğine vurgu yapılmıştır. ABD, Türkiye'yi "ılımlı İslam" modeli olarak gösterme yönündeki tutumunu İstanbul'da yapılacak NATO Zirvesi öncesinde değiştirmiş, Başkan Bush da gerek zirvede gerek zirve öncesi toplantılarda Türkiye'nin laik ve demokratik kimliğine vurgu yapmıştır.⁶⁰

11 Eylül korkusuyla yaşayan ve 8 yıllık Irak askeri müdahalesinin getirdiği maddi manevi yaraları sarmaya çalışan ABD halkına "umut" kelimesini siyasi iletişim stratejisi haline getirmiş bir siyahi başkan olan Obama umut ışığı olmuştur. Özellikle sosyal medya kullanarak genç seçmen kitlesine ulaşan Obama ABD halkına taze bir kan olması beklenmiştir.

3.2.Ortadoğu'da Halk Ayaklanmaları

Çalışmanın bu bölümünde Arap Baharı denen bu halk hareketine hangi dinamiklerin sebep olduğunu ve "bahar" diye adlandırılan bu hareketin Ortadoğu'ya baharı mı yoksa kara kışı mı getirdiği tartışılacaktır. ABD, AB ve Türkiye'nin bu hareketi nasıl etkilediği ve nasıl etkilendiği incelenecektir. Bu hareketin başlangıcına bakacak olursak; 2010 yılında Ortadoğu'da başlayan yönetim karşıtı halk hareketleri, yıllardır baskıcı ve otoriter rejimler tarafından yönetilen Arap ülkelerini, 2010 Aralık ayında, Tunus'ta başlayan isyan dalgası ile birlikte çeşitli değişimler yaşamıştır. Tunus'ta işsizlik sebebiyle pazarcılık yapan üniversite mezunu Muhammed Bouazizi isimli gencin kendini yakmasıyla başlayan isyan bölge ülkelerinin çoğunu etkilemiş, birçok Arap ülkesinde de halkın yönetim karşıtı eylemler başlatmasına sebep olmuştur.

⁶⁰Serkan Çelik Anıl Gürtuna, Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye'ye Etkileri, Ankara: Global Strateji Enstitüsü Yayınları. s.55.

Başta ABD olmak üzere batının bu olayların neresinde durduğuna baktığımızda; rejim değişiklikleri her ne kadar özellikle Mısır ve Tunus'ta içsel dinamikler tarafından tetiklenmiş olsa da, batılı güçlerin olayların dışında durmasını beklemek gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır. Kendileri ile işbirliği içerisinde olan diktatörleri desteklemek politikasının çöktüğü batılı devletler, ya Mısır'da olduğu gibi karşı devrimlere destek vererek kendileri ile işbirliği içerisinde olacak yeni oluşumlar yaratmakta ya da Tunus'ta olduğu gibi yeni iktidarlara işbirliği geliştirme yollarını aramaktadır. Diğer taraftan, Tunus ve Mısır'la başlayan ayaklanma sürecinin, ABD tarafından, petrol kaynaklarını ele geçirmek amacıyla Libya'da ve uzun süredir çatışma halinde olduğu Beşar Esad rejimini devirmek maksadıyla da Suriye'de yerel güçleri provoke etmek suretiyle başlatıldığına dair güçlü bir inanış bulunmaktadır. Bu sebepte ötürü, Arap ülkelerinde yaşanan halk isyanları genel bir dalganın parçası olsa da, birim düzeyinde analiz yapılması, ülkelerdeki gelişmeler ve olayların seyrinin tek tek ele alınması daha doğru olacaktır. Dalacoura'nın da ifade ettiği gibi, bu süreç, bir seri birbiriyle bağlantılı ancak farklı olayları kapsamaktadır. Bunun sonucu olarak da, yıllardır siyasi ve ekonomik talepleri karşılanmayan halk kitlesi durdurulamaz hale gelmiş ve son yaşanan olaylar patlak vermiştir. Ekonomik sorunlar özellikle Tunus ve Mısır örneğini açıklama noktasında önemli bir yer teşkil etmektedir. Ayaklanmalar başlangıçta ekonomik gerekçelerle başlasa da, kısa süre içerisinde siyasi özgürlük talepleri ön plana çıkmıştır.⁶¹

Arap bölgesindeki halk hareketleri ekonomik, siyasi ve toplumsal temellerle açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak, bu noktada, "Bölgede yoksulluk, işsizlik, genç nüfusun varlığı ve anti-demokratik yönetimler yeni bir olgu değil. Bu unsurlar hep vardı, ancak isyan yoktu, bu olaylar neden 2011 yılında patlak verdi?" sorusu akıllara gelmektedir. Bu sorunun cevabını 21. yüzyılda Arap dünyasında artan okuma yazma oranlarında ve başta internet olmak üzere iletişim kanallarının artmasında aramak gerekmektedir. Bu durum Ortadoğu'da halkların bilinçlenmesine ve dünyada nelerin olup bittiğini yakından takip etmesine fırsat tanımıştır. Arap dünyasındaki insanlar, dünyanın diğer bölgelerindeki olayları takip etmekte, farklı yaşam biçimlerinden etkilenmekte ve bu çerçevede beklentilerini arttırmaktadır. Diğer bir ifadeyle, gelişmiş

⁶¹ Mete Çubukçu, Yıkılın Bu Düzen! Fel Yaskut Ennizam! Arap Ayaklanmaları ve Sonrası, İstanbul: İletişim Yayınları. s. 39.

lkelerdeki yaşam standartlarını yakalamaya ilişkin gl bir istek oluşmaktadır. İletişim araçlarının özellikle değişim taleplerinin adeta “domino” etkisi yaratarak bir ülkeden diğerine sıçraması noktasında büyük bir etkisi olduğu şüphesizdir. Bu bağlamda bölgede yaşanan olayları “sosyal medya devrimi” olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır.⁶²

3.2.1. Tunus’ta Halk Ayaklanmaları

Mart 1956’da bağımsızlığına kavuşan Tunus’ta, cumhuriyetin iln edilmesinin ardından geniş yetkilerle donatılan ilk cumhurbaşkanı olan Habib Burgiba, ülkeyi 1987 yılına kadar “tek adam ve tek parti” anlayışıyla yönetmiştir. Burgiba’nın sağlığının bozulduğu gerekçesiyle 7 Kasım 1987’de sivil bir darbe neticesinde yönetimi devralan dönemin Başbakanı Zeynel Abidin Bin Ali, 17 Aralık 2010’da bireysel bir protestoyla başlayıp gittikçe şiddetlenen ve kısa süre içinde siyasî içerik de kazanarak iktidar karşıtı bir halk hareketine dönüşen eylemler sonucunda görevini bıraktığı tarihe kadar ülkenin ikinci cumhurbaşkanı olarak görevde kalmıştır. Aralık 2010’da başlayan halk hareketlerine dek geçen 54 yıllık süre zarfında sadece iki cumhurbaşkanı gören Tunus halkı açısından ülkenin otoriter yönetimler tarafından yönetildiği genel kabul görmüştür. Bu süreçte ülkenin sadece Burgiba ve Bin Ali tarafından yönetilmiş olması ve muhalefetin engellenmesi neticesinde iktidarın alternatifsiz bırakılması, Tunus’ta demokratikleşmenin geri kalmışlığını göstermesi bakımından yeterli bir olgudur. 17 Aralık 2010’da seyyar satıcılıkla geçimini sağlamaya alışan Muhammed Buazizi’nin kendisini yakmasının ardından başlayan gösteriler, zaman içerisinde iktidar karşıtı bir içerik kazanarak yönetimden rahatsız olan halkın kitleler hlinde sokaklara dökülmesine ve Bin Ali’nin koltuğunu bırakmasına yol açmıştır.

Bin Ali’nin ülke dışına kaçmasıyla sonlanan süreç genellikle “Yasemin Devrimi” olarak adlandırılmıştır. “Yasemin Devrimi” ifadesi, henüz “Arap Baharı” tabirinin yaygın bir şekilde kullanılmadığı günlerde, kitlesel gösterilerin Mısır ve

⁶² Duygu Dersan Orhan, Ortadoğu’nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği, Atılım Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 3 Sayı: 1-2. s. 21.

Libya gibi ülkelere yayılmasının akabinde bu ülkelerdeki sokak hareketlerini de kapsar şekilde kullanılmıştır.⁶³

Tunus otoritelerinin protestoları engellemek adına aldığı tüm önlemlere rağmen isyan dalgası durdurulamaz bir hal almış, 200'un üzerinde insan hayatını kaybetmiş ve halk devlet kurumlarını yağmalamaya başlamıştır. Bu olayların sonucunda, 23 yıldır ülkeyi yöneten Zeynel Abidin Bin Ali başkanlığı bırakıp 14 Ocak 2011'de ülkeden kaçmıştır. Halkın 23 yıldır süregelen iktidara dair memnuniyetsizliğinin aksine, bin Ali iktidarı batılı devletler tarafından desteklenmiş, Tunus'taki istikrarın ve laik yapının bir garantisi olarak görülmüştür. Nitekim Bin Ali'nin devrilmesinin ardından Tunus'ta, uzun yıllardır baskı altında tutulan siyasi İslamcı yapılar güç kazanmıştır. Bin Ali yönetimi tarafından yasaklanan, "İslami Hareket" olarak da bilinen Nahda hareketinin sürgündeki lideri Raşid Gannuşi, Tunus'ta isyanların başlamasıyla ülkesine dönmüş ve büyük bir halk kitlesi tarafından karşılanmıştır. Zeynel Abidin Bin Ali yönetiminin çökmesinin ardından, Tunus Geçiş Hükümeti, Nahda'ya siyasi parti kurabilmesi için izin vermiş ve Ekim 2011'de yapılan kurucu meclis seçimlerinde, % 40 oy oranı ile seçimi diğer partileri açık ara geride bırakarak, kazanan parti olmuş ve Gannuşi başbakanlığa getirilmiştir. 217 sandalyeli Kurucu Meclis, Geçiş Yönetimine ait tüm yetkileri devralmış ve 1 yıl içerisinde yeni bir anayasa taslağı hazırlamakla görevlendirilmiştir.⁶⁴

3.2.2. Mısır'da Halk Ayaklanmaları

Tunus'taki ateş kısa bir süre sonra Mısır'a sıçramış, Mısır halkı 30 yıldır iktidarda olan Hüsnü Mübarek karşıtı gösterilere başlamıştır. Mısır'da halkın, 1981 yılından bu yana sürmekte olan Mübarek iktidarının izlediği politikalardan hoşnut olmadığı bilinmekteydi. Mübarek'in iktidarı oğlu Cemal'e devretmek için zemin hazırlaması, halkın iktidara olan öfkesini daha da arttırmıştır. Mısır'daki durum büyük ölçüde Tunus Hareketi'ne benzemektedir. Tunus'ta yaşananlar Mısır'ı da tetiklemiştir. Tunus ve Mısır arasındaki ortak noktalardan biri, Mübarek'in, Bin Ali gibi Batı ile son derece iyi ilişkiler içerisinde olmasıdır.

⁶³ Konur Alp Koçak, Yasemin Devrimi'nden "Arap Baharı"na Tunus, Yasama Dergisi, Sayı:22. s. 25.

⁶⁴ Veysel Ayhan, Tunus İsyanı: Arapların Devrim Ateşini Yakması, Ortadoğu Etütleri Dergisi. Cilt: 3, No 2. s. 78.

Mısır'da 25 Ocak 2011 tarihinde sonraları Halk Devrimi adını alan protestolar başlamıştır. Mübarek rejimini devirmek için harekete geçen halk 18 gün süren protesto süreci sonunda Hüsnü Mübarek'i 11 Şubat 2011 tarihinde görevini bıraktırmasıyla istediğine ulaşmıştır.

Bu belirlemeler çerçevesinde, Mısır'da protestoların ortaya çıkmasında dikkat çeken ve aşağıdaki kapsamda ifade edilen üç temel açıklama bulunmaktadır;

- Bunlardan ilki; Mısır Devrimi'nde büyük kitleleri hep birlikte Tahrir Meydanı'nda toplamak için etkin bir şekilde kullanılan facebook ve twitter gibi sosyal medya unsurları olarak ifade edilmektedir.
- İkincisi; nispeten daha kısa süren Tunus Devrimi'nin halk nazarında takip edilmesi gereken bir örnek teşkil etmesi olarak ifade edilmektedir.
- Üçüncüsü ise; Mısır'daki tüm halk kesimleri için hayatı dayanılmaz kılan ürün fiyatlarındaki artışlar ve bunun yarattığı sıkıntılar olarak ifade edilmektedir.⁶⁵

Mısır Cumhurbaşkanı Mübarek Arap Halk Hareketi kapsamında yapılan protestolar sonucunda iktidardan istifa etmiş ve yetkilerini Yüksek Askeri Konsey Başkanı'na bırakmıştır. Ve bununla birlikte konsey tarafından seçim yapılması için geçici hükümetin oluşturulması başlatılmıştır.

Selefilerin desteklediği Hazım Ebu İsmail ise annesinin Amerikan vatandaşlığı taşıması gerekçesiyle yarış dışı bırakıldı. Adaylığı iptal edilen en önemli isim ise Ahmet Şefik'ti. Şefik'in adaylığı, yeni parlamentonun geçirdiği seçim yasasına aykırı olduğu savunularak iptal edildi. Söz konusu yasa Mübarek dönemi yetkililerinin aday olmasını yasaklıyordu. Şefik, bu yasanın anayasaya aykırı olduğunu savunarak Yüksek Seçim Kuruluna itirazda bulundu. Yüksek seçim Kurulu Başkanı Faruk Sultan, listeyi açıklarken Ahmet Şefik'in itirazını yerinde bulduklarını söyleyerek

⁶⁵ Muhammet Şerif Aydın, Arap Baharı ve Mısır'da Yansımaları, Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yüksek Lisans Tezi). s. 44.

seçim sürecine çok önemli bir müdahalede bulunmuştı. Anayasa Mahkemesi devrik lider Hsn Mübarek’in son başbakanı Ahmet şefik’in adaylığı konusundaki nihai kararı vererek seçimlere katılabileceğine hükmetti. şefik’in yasaklanması durumunda cumhurbaşkanlığı seçimlerinin tekrarlanması gündeme gelecekti. Seçimler bu kritik kararlar sürecinde yapılmaya çalışılırken 166 ülkede yaşayan Mısır halkı da oy vermek amacıyla ülkelerine geldiler. “İlk gerçek seçim” olarak nitelendirilen seçimlere katılım oranı ise % 46 civarında kalmıştı.⁶⁶

Mısır’da gerçekleştirilen askeri darbe iki açıdan önem taşımaktadır. İlk olarak darbe, Ortadoğu’ya dair demokratik dönüşüm beklentilerinin zayıflamasına neden olmuştur. Tarihsel olarak anti-demokratik rejimler tarafından yönetilmiş, pek çok kez askeri darbelere sahne olmuş Ortadoğu’da demokratik bir kültürün yerleşmesinin son derece zor olduğuna dair iddiaları güçlendirmiştir. İkinci olarak ise, ABD’nin, Mısır’daki olaylar karşısında izlediği tutum dikkatleri çekmiştir. Ortadoğu’daki rejim değişiklikleri sonrası Müslüman Kardeşlerin yükselişinden büyük endişe duyan ABD Başkanı Obama, Mısır’daki siyasi gelişmelerin, ABD kanunlarınca, darbe olarak tanımlanmasını gerektirecek bir yükümlük olmadığını belirterek Mısır’a yönelik yardımlarını devam ettirebileceğinde karar vermiştir. Ancak, Mısır yönetiminin darbe karşıtlarına karşı uyguladığı şiddet karşısında, yoğun eleştirilere maruz kalan ABD, Mısır’a yönelik olarak uyguladığı yardımları geçici bir süre askıya aldığını açıklamıştır. Bu durum, geleneksel olarak darbelere karşı çıkan ABD’nin, Ortadoğu’ya yönelik olarak uyguladığı “ifte standartlı” politikayı gözler önüne sermesi açısından önem taşımaktadır.⁶⁷

3.2.3. Libya’da Halk Ayaklanmaları

Tunus ve Mısır’ın ardından Libya’ya sıırayan bu kitlesel hareketi anlamak için Osmanlı Devleti’nin hkimiyetinden sonra bölgede yaşanan gelişmelere kısaca değinmek gerekmektedir. Osmanlı Devleti’nin yıkılmasının ardından Soğuk Savaş’a

⁶⁶ Ali Tandoğan, Arap Baharı Sürecinde Mısır, Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi). s. 64.

⁶⁷ Orhan, a.g.e. s. 24.

kadar geçen sürede İtalya sömürgesi olmuştur. Libya Aralık 1951 tarihinde bağımsızlığını kazanmıştır.

Libya halk ayaklanmasına kadar politik süreçlerin yoğun bir şekilde tek adama odaklandığı bir yapıyla idare edilmiştir. Başka bir ifadeyle, Libya, Albay Kaddafi'nin davranışları, çıkarları ve düşünceleri doğrultusunda şekillenmiştir. Cemahiriye sisteminde bir yürütme organı olmadığından Kaddafi'nin sistem içinde resmî bir görevi olmamıştır. Kendini bir “devrim lideri” ve “kılavuz” olarak takdim eden Kaddafi, sömürge ve krallık dönemlerinin totaliter güç kullanımlarından uzak bir imaj çizmeye çalışmıştır. Kaddafi Makasında Libya Ancak yönetim yapılarını tamamen kendisinin politikalarını uygulayan araçlar olarak tanzim etmiştir. Kendi siyasi ve askeri gücünü pekiştirmek için Libya'daki kabile yapılanmasını kullanmıştır. Bu bağlamda kabileler arasındaki rekabeti tetiklerken kendisinin mensup olduğu Kaddafi kabilesinin üyelerini devlette kilit konumlara getirmiştir. Ayrıca Kaddafi, çocuklarını, Ulusal Güvenlik Konseyi, Milis Kuvvetleri ve Telekom Şirketi gibi stratejik yerlerde en üst yönetici olarak görevlendirmiştir. Kaddafi kilit pozisyonlara yerleştirdiği adamlarıyla oluşturduğu himayecilik ilişkileri ve kabile yapısı ile yerel yönetimler üzerindeki kurduğu kontrol sayesinde kendine karşı muhalefeti sindirmede büyük başarı elde etmiştir.⁶⁸

Mısır ve Tunus'un ardından ayaklanmalar iki ülkenin ortasında bulunan Libya'da ortaya çıkmış ve 40 yılı aşkın bir süredir ülkeyi yöneten Muammer Kaddafi'nin iktidarı sallanmaya başlamıştır. Libya'daki gelişmeler, Tunus ve Mısır'dan oldukça farklı bir şekilde seyretmiştir. Aşiret yapılarına dayanan ülke, ayaklanmalar sırasında, Kaddafi yanlıları ve karşıtları olmak üzere ikiye ayrılmış, ülke ikiye bölünmüş ve aşiretler arası bir iç savaş yaşanmaya başlamıştır.⁶⁹ Kaddafi Mısır ve Tunus'taki bu ayaklanmalardan etkilenmemek için bir dizi önlem almış ama derinliğine bir çözüm amaçlı olmayan bu önlemler protestoları durduramamıştır.

⁶⁸ Baran Kuşoğlu, Libya Arap Baharına Nato Katkısı, Yasama Dergisi, Sayı: 22. s. 106.

⁶⁹ Veyssel Ayhan, Libya İç Savaşı: Kabileler Arası Güç Mücadelesi, Ortadoğu Analiz Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 27. s.8.

Son olarak Türkiye'nin Kaddafi sonrası Libya ile ilişkilerine bakacak olursak: Türkiye'nin Libya konusunda başlangıçta suskun, sonra Kaddafi rejiminden yana, daha sonra da Trablus'la Bingazi arasında arabulucu bir rol üstlenmiştir. Yani çelişkili bir politika ortaya koymuştur. Çünkü Türkiye Libya'daki bu halk hareketini halk destekli bir darbe girişimi olmasından kuşkullanmış, demokrasiyi destekleyen bir tutumun devam etmemesinden endişelenmiştir.

3.2.4. Suriye'de Halk Ayaklanmaları

Suriye'yi Arap hareketinin halen devam eden iç savaşıyla en kozmopolit ve Türkiye'yi fazlasıyla etkileyen ülke olarak kabul edebiliriz. Bu açıdan bu çalışma için önem arz etmektedir. Türkiye'nin "Komşularla Sıfır Sorun" politikasının doğru bir şekilde yürütüldüğüne örnek olarak gösterilen Suriye bu süreçte bu politikanın çıktığının örneği olarak gösterilmeye başlanmıştır.

Suriye'yi iç savaş noktasında getiren olaylara ve olgulara bakacak olursak: Fransa'nın çekilmesiyle 1946 yılında bağımsızlığını kazanan Suriye, 1950'li ve 1960'lı yıllarda arka arkaya askeri darbelere maruz kalarak istikrarsızlık içinde yaşamıştır. 1963'te yapılan askeri darbe sonrasında Arap milliyetçiliğini savunan Baas Partisi iktidara gelmiştir. Parti içerisindeki muhalifleri tasfiye eden Hafız Esed, üst düzey askerler ve burjuvazinin desteğini alarak 1971'de devlet başkanı seçilmiştir. Esed demokratik görünümlü otoriter bir rejim yaratarak ülkede düzen ve istikrar sağlamıştır. 1973 Anayasasıyla ülkedeki bütün kurumlar üzerinde mutlak bir hâkimiyet sağlayan Esed, aynı anda devlet başkanı, başkomutan ve Parti genel sekreteri olmuştur. Devlet başkanının meşruiyetini arttırmak ve yönetimine demokratik bir görünüm vermek için yedi yılda bir devlet başkanlığı seçimi yapılmıştır. Müslüman Kardeşler gibi rejim muhalifi gruplarla 1970 ve 1980'li yıllarda girişilen kanlı mücadele rejimi sağlamlaştırma sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmiştir.⁷⁰

⁷⁰ Berna Süer. Suriye'de Değişim Çabaları: Bir Bağlam ve Süreç Analizi. Akademik Ortadoğu Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 2. s. 2.

Hafız Esed döneminde Suriye'deki Nusayriler, bir dini cemaat ve sosyal ayrımcılığa maruz kalmış bir mezhep olma konumundan çıkarak Suriye siyaseti ve ekonomisinde etkin bir konum kazanmıştır. Esed ülkenin stratejik konumlarına kendi ailesinden ve mezhebinden insanları yerleştirmiştir. Bu kadrolaşma Esed ailesinin iktidarının devamında önemli rol oynamıştır. Kolektif liderlik prensibini benimseyen Esed, kendisini merkeze alarak siyasi yapıyı şekillendirmiştir. Hafız Esed iç politikada etnik ve mezhepsel farklılıklar üzerinden bir denge kurup azınlık yönetimi teşkil ederken dış politikada çıkar algılaması çerçevesinde politikalar üretmiştir. Arap milliyetçiliği ve İsrail karşıtlığı dış politikanın öncelikli konuları haline gelirken çift kutuplu dünyada denge politikası güdülmüştür.⁷¹

Beşar Esed, babasının ölümü üzerine Temmuz 2000'de düzenlenen referandumda yüksek bir oy oranıyla rejimin başına geçmiştir. Cumhurbaşkanlığı için 40 yaş kistasını yeri getiremeyen Esed için bu madde değiştirilmiş ve referandum yapılmıştır.

Son olarak, Baas rejimi, farklı amaç ve beklentilerle ve pragmatik nedenlerle Nusayrilere ve Baasçılara destek veren grupların bir araya gelmesinden müteşekkil bir siyasal sistemdir. Nusayrilere destek verenlerin başında Hristiyan ve Dürzî gibi dinsel azınlıklar gelmiştir. Bireysel ve ortak çıkarlar temelinde düşünen bu gruplar, Baas rejimi altında sahip oldukları görece rahatlık ve güvenliği kaybetme korkusuyla Nusayrilere destek vermişlerdir. Bunların dışında özellikle kırsal kesimlerde yaşayan dışlanmış Sünni kabileler ile Şam merkezli zengin Sünniler de Baas yönetimine destek olmuşlardır. Toplumun her kesimini sadece Nusayrilerle kontrol edemeyeceğini bilen Esed, meşruiyetini artırmak amacıyla, kendi Sünni elitini yaratmış, bilhassa Şam'ın önde gelen Sünni aileleriyle ilişkilerini iyi tutmuş ve Sünnileri yatıştırmak için onlara hükümette yer vermiştir.⁷²

Türkiye bu süreçte Suriye'deki iç savaştan uluslararası arenada da iç politikasında da fazlasıyla etkilenmiştir. Suriye'de arzulanan amaçlara ulaşılamaması ve sıfır sorun yaklaşımının en başarılı örneği olarak gösterilen Türkiye-Suriye

⁷¹ M.Hüseyin Mercan, Suriye: Rejim ve Dış Politika. İstanbul: Açılım Kitap. s. 20.

⁷² Muhittin Ataman, Suriye'de İktidar Mücadelesi: Baas Rejimi, Toplumsal Talepler ve Uluslararası Toplum, SETA Raporu. No: 6. s. 13-14.

ilişkilerinin eski çatışmacı karakterine geri dönmeye başlaması bu minvalde akla gelen ilk örnektir. Hâkim görüşe göre Türkiye'nin daha krizin ilk başlarında Esad rejiminden beklentilerini çok yüksek tutması krizin ileri safhalarında Türkiye'nin hareket alanını sınırlandırmıştır. Esad rejimi ile kurulan yakın ilişkilerin Esad'ın Türkiye'nin uyarılarını ve tavsiyelerini dikkate alacağı yönünde bir beklenti yaratmış olması, ama bu yöndeki beklentilerin son kertede boşa çıkması Türkiye'nin Suriye üzerinde tahmin edildiği kadar etkisinin olmadığını göstermektedir. Suriye özelinde tıkanmışlığın bir diğer göstergesi Türkiye'nin kriz boyunca birbiriyle çelişkili görünen yaklaşımları aynı anda benimsemesidir.⁷³

Ayrıca bilinçsiz göçmen kabulü Türkiye'yi olumsuz etkilemiş özellikle sınır komşusu olan iller Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay ve diğer illerde Suriyeli göçmenlerin sebep olduğu sosyo-ekonomik sorunlar Türk halkını olumsuz yönde etkilemiştir.

3.2.4. Yemen'de Halk Ayaklanmaları

Yemen, Arabistan yarım adasının güney doğusunda yer alan 75000 mil kare yüzölçümü bulunan ve Kızıl Denizin Hint Okyanusu'na açılan kapısı konumundadır. Yemen bu stratejik konumu ile Dünya tarihi boyunca büyük güçlerin ilgisini her zaman çekmiş fakat hiçbir yabancı devlet bu ülke üzerinde başarılı bir yönetim kuramamıştır.⁷⁴ Yemen diğer Ortadoğu ülkelerine göre daha fakir bir ülkedir.

Yemen tarihsel sürece bakıldığında iç savaşların fazlasıyla etkilediği bir ülke olmuştur. Güney ve Kuzey Yemen olarak ikiye ayrılmış ve farklı yönetim biçimleriyle ABD ve Sovyet Rusya'nın güç savaşlarına sahne olmuştur.

Bu süreçte 1972 yılında Libya lideri Muammer Kaddafi'nin aracılığı ile 28 Kasım 1972'de iki taraf Trablus'ta başkenti Sana olan Yemen devletinin birleşmesi için bir anlaşma imzaladı. Ancak bu anlaşmayı uygulamak mümkün olmadı. 1979

⁷³ Tarık Oğuzlu, Komşularla Sıfır Sorun Politikası ve Arap Baharı: Tıkanmışlık Durumunun Bir Analizi, Ortadoğu Analiz Dergisi, Cilt: 4 Sayı: 42. s. 47.

⁷⁴ Fahir Armaoğlu, Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. s.174.

yılında iki Yemen arasında işin içine ABD ve Sovyetlerin de girdiği bir savaş yaşandı. Sovyetler ve Küba'nın desteğiyle Güney Yemen, Kuzey Yemen topraklarına saldırınca ABD ve Suudi Arabistan Kuzey Yemen'e silah ve asker yardımında bulundu. Savaş da Arap Birliği'nin aracılığı ile imzalanan ateşkes ile sona erdi. Ateşkestten 14 gün sonra da iki Yemen devlet başkanları bir birleşme anlaşması imzaladı fakat bu anlaşmayı da uygulamak mümkün olmadı. 1980'lerin sonuna gelindiğinde Kuzey ve Güney Yemen arasında yer alan Maribü'l Cevf bölgesinde petrolün bulunması ve çıkan petrolün hızlı bir şekilde artışı iki Yemen'in birleşmesine doğru giden yolda ilk tetikleyici oldu. İki ülke 1989'da petrol bölgesinde ortak arama yapmak amacıyla bir anlaşma imzaladı. Devam eden görüşmeler neticesinde bir taslak anayasa üzerinde uzlaşıldı ve iki ülkenin meclislerinde onaylanmasıyla 22 Mayıs 1990'da başkenti Sana olan tek Yemen Cumhuriyeti kurulmuş oldu.⁷⁵

Yemen'in birleştirilmesinden sonra seçilen Hadi bir türlü düzeni kuramamıştır. Çünkü El-Kaide Yemen'de etkin bir İslami örgüttür ve ABD 11 Eylül'den sonra El-Kaide'nin faaliyet gösterdiği tüm ülkeleri baskı altında tutmaktadır.

Suudi Arabistan, Yemen'in 24 milyonu geçen nüfusuyla Arap yarımadasının en kalabalık ülkesi olması ve nüfusun çoğunun güçlü kabile bağlarıyla birbirine bağlı, silahlı kişiler olması nedeniyle, her zaman Yemen'de zayıf bir merkezî hükümetin var olmasını istemiştir. Suudi Arabistan, aynı zamanda Yemen'deki tüm siyasî aktörlerle ve kabile liderleriyle sıkı bağlar kurmaya çalışmaktadır. Yemen'de özerk ve çeşitlenmiş yapıların çokluğu ve bu grupların silahlı gruplar olması, genel olarak siyaset yapımını zorlaştırmakta, bu da istikrarsızlığın derinleşmesine sebep olmaktadır.⁷⁶

3.2.6. Bahreyn'de Halk Ayaklanmaları

Körfez ülkeleri arasında tek ada devleti olan Bahreyn, el-Halife ailesinin yönetiminde bulunmaktadır. 2002 yılında krallıkla yönetilen Bahreyn'de devlet işlerinin önemli bir kısmı, bağımsızlıktan sonra resmi bir kuruma dönüştürülen Aile

⁷⁵ Türel Yılmaz, Uluslararası Politikada Ortadoğu, Ankara: Barış Kitap. s.154.

⁷⁶ Mustafa Aydıntepe, İzzettin Artokça, Yemen, Türkiye Asya Stratejik Araştırma Merkezi, Stratejik Rapor. No: 5. s. 17.

Konseyi tarafından yürütülmektedir. Bahreyn’de yüksek düzey bürokratların çoğunluğu el-Halife ailesine mensup kişilerden oluşmaktadır.

Ayaklanmanın ilk günlerinde göstericilerin anayasal ve demokratik haklar yanında sosyo-ekonomik talepleri olmuştur. El-Halife Yönetimi, ilk aşamada bu gösterileri olumlu karşılarsa da muhalefetin sertleşen tutumunun da etkisiyle muhaliflere şiddet kullanarak karşılık vermeye başlamıştır. Bahreyn’de mezhepsel farklılıklar sebebiyle hassas bir toplumsal yapı vardır ve ayaklanmalardaki göstericilerin büyük bölümünü Şiilerin oluşturması, Bahreyn’deki ayaklanmayı Şii-Sünni gerilimi olarak yaşanmasına sebep olmuştur. Ayaklanmanın mezhepsel bağlamda ele alınması, bölgesel ve küresel aktörlerin ayaklanmalara yaklaşımını değiştirmiş ve Bahreyn’deki halk isyanı bölgesel bir mezhep sorununa dönüşmüştür.

İsyan dalgasının domino etkisinden duyulan korkunun yanı sıra Bahreyn’de Şiilerin ayaklanması, İran’ın Körfez ülkelerinin içişlerine müdahale olarak yorumlanmış, ayaklanmanın bölgesel bir soruna dönüşebilme potansiyeline dikkat çekilmiştir. Bu konu Bahreyn Kralı tarafından olayları araştırma üzere oluşturulan Bağımsız İnceleme Komisyonu’nun raporunda da yer almış, komisyon protestolarda İran’ın bir etkisi olmadığını belirtmiştir.⁷⁷

Arap Baharı olaylarının dışında, ülkede öteden beri var olan bazı sosyal ve siyasal sorunların varlığından devam etmekte olduğundan da bahsetmek gerekir. Ülkeye olan kontrolsüz nüfus akımının bir sonucu olarak yıllar boyu Körfez’deki insan ticaretinin önemli bir merkezi haline gelmiş olan Bahreyn, 2011-2012 olaylarının da etkisiyle insan hakları ihlalleri, iletişim ve yayın alanında uygulanan yasaklama ve sınırlamalarla da anılmaya devam etmiştir.⁷⁸

3.3. Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye İlişkileri

ABD’nin politikaları Birinci Dünya Savaşı’ndan bu yana tüm dünyayı özellikle de Ortadoğu’yu yakından ilgilendirmiştir. Ortadoğu’da petrolün çıkarılmaya

⁷⁷ Muhittin Ataman, Gülşah Neslihan Demir, Körfez Ülkelerinin Ortadoğu Politikası ve Arap Baharına Bakışları, SETA Analiz Dergisi, Sayı: 52. s. 12.

⁷⁸ Ahmet Öztürk, Bahreyn 2012, Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Ortadoğu Yıllığı. s. 404.

başlanmasıyla ABD bölgede sömürge krallıkları kurmuş Ortadoğu'daki yönetimleri otoriteleri belirlemiştir. Doğal olarak bu da Türkiye'nin Ortadoğu ile ilişkilerini temelden etkilemiştir. Ortadoğu ile ilişkilerimiz iktidara göre ve ABD Başkanının Ortadoğu, görüşüne ve politikalarına göre değişkenlik göstermiştir. Aynı zamanda Ortadoğu'daki bazı olaylar ABD ile ilişkilerimizi olumsuz yönde etkilemiştir. Aşağıdaki alt başlıklarla ABD ile ilişkilerimiz ayrıntılı olarak ortaya koyulacaktı.

3.3.1. Körfez Savaşı Sonrası Türkiye Ve Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri

Körfez Savaşı'na bölge dengeleri açısından bakıldığında, 80'den sonra Körfezde ABD'nin arzuladığı yapı, İsrail'in ve Suudi Arabistan'ın herhangi bir tehdit unsuruyla karşı karşıya kalmaması, İran ve Irak'ın birbirlerini dengelemesi şeklindedir. Statüko iki ülkeden biri örneğin Irak'ın lehine bozulduğu takdirde, küçük komşusunu önce işgal ve ardından da ilhak eden Irak'a izin verilmesi, başka devletlere çok tehlikeli mesajlar gönderebilirdi. Bu durum, ABD müttefikleri (Suudi Arabistan ve İsrail) açısından ciddi tehlikeleri içermektedir, çünkü Irak'ın Körfezde lider ülke konumuna gelmesi, kolayca onu alınamayacak bir Arap milliyetçiliği akımını beraberinde getirecek, bu durum İsrail'in Ortadoğu'dan atılmasına neden olabilecektir. Yani ABD'nin Körfeze müdahale, nedenlerinin arasında müttefiklerinin güvenliği de yatmaktadır. Irak, İran'la savaştığı yıllarda, Arap ülkelerinden gelen ekonomik ve Batı dünyasından gelen silah desteği aracılığıyla, bölgesel dengelerini değiştirebilecek güce sahip olmuştur. Ayrıca Halepçe Olayında üzerinde durulmayan, Irak'ın NBC silahlarına sahip olma ve kullanma eğilimi, ABD tarafından onu alınması gereken bir tehlike olarak görülmüştür.⁷⁹

Türkiye Körfez Savaşı'nda ABD taraftarı bir yol benimsemiştir. Özal Hükümeti'nin ülke yönetiminde olduğu bu dönemde Özal, Türkiye'nin dış siyasette aktif bir rol oynaması gerektiğini savunmuş ve bu doğrultuda bazı adımlar atmıştır. Irak,

⁷⁹ Murat Hüseyinkahyaoğlu, Körfez Savaşı ve Savaş Sürecinde Türkiye-ABD ilişkileri (1990-93), İstanbul; Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi) s. 40.

İran ve Sovyet yetkililerle görüşen Türkiye bu görüşmelerin sonunda, 7 Ağustos g1ünü Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattını kapatmıştır.

Türkiye'nin petrol boru hattını kapatması ABD için çok önemlidir. Irak'a uygulanacak yaptırımların etkili olması, Irak'ın tüm dünyaya acılan can damarlarının kapatılmasıyla gerçekleşebilir. ABD, Türkiye'nin aldığı bu tavırla Suudi Arabistan gibi birçok Arap ülkesine de örnek olacağı kanısındadır. Gerçekten de Türkiye'nin petrol boru hattını kapatmasının ardından, Suudi Arabistan da Irak petrolünü Kızıldeniz limanlarına ulaştıran Yanbu boru hattını kapatmıştır.⁸⁰ Domino etkisi gösteren bu ambargo Irak'ı ekonomik anlamda fazlasıyla etkilemiştir.

Körfez savaşı sonrası, Amerikan ve İngiliz hükümetleri Irak'ta ‘‘uçuşa yasak bölgeler’’ ilan ettiler. Bu tek taraflı alınmış karara göre, 36.paralelin kuzeyinde ve 30.paralelin güneyinde Irak uçaklarının uçuşu yasaklanmıştı. Irak'ta neden uçuş yasaklı bölge ilan ettiniz diye sorulduğunda Amerikan ve İngiltere hükümetleri, kuzeydeki Kürtlerle güneydeki Şii'leri Saddam'ın olası saldırılarına karşı korumak için, diye yanıt veriyorlardı. Türkiye'nin Ortadoğu'ya dönük daha önceden izlediği ‘‘geleneksel tarafsızlık’’ politikasının devam ettirmesi çok güçlü. Türkiye iki gerçekçi alternatiften, Irak karşıtı olmayı seçti ve bu çerçevede bu ülkeye karşı ekonomik yaptırımlar uyguladı, diplomatik baskı yöntemleri kullandı ve savaşta rol oynadı. Türkiye'nin en büyük endişesi, 36.paralelin kuzeyinde bağımsız bir Kürt devleti kurulmasıydı. Körfez krizi sırasında Genel Kurmay Başkanı olan Doğan Güreş de batının önce bir Kürt devleti istediğini ancak, ABD'nin böyle bir varlığın Ortadoğu'da çıbanbaşı olacağını anlamasıyla vazgeçtiğini açıkladı.⁸¹

George Bush, babası eski başkan George Bush'un 1991'deki Körfez savaşı sırasında Bağdat'a 100 kilometre kala savaşı durdurmasından dolayı olaya, ‘‘Babanın başladığı işi oğul bitirecek’’ şeklinde bakıyordu. Başkan Bush'un 11 Eylül'ü bahane ederek Irak'ı istila etmesi, Lewis Doktrini uygulamaya koymasından başka bir şey

⁸⁰Levent Çolakoğlu, İkinci Körfez Savaşı: Kuveyt Krizi'nin Başlıca Siyasi ve Hukuki Boyutları, İstanbul; Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi). s.51.

⁸¹ Ayşegül Güler, Soğuk Savaş Sonrası Türkiye ABD İlişkileri: Bölgesel ve Küresel Etkileşim, Konya; Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi). s. 69.

değildi. Bernart Lewis doktrini için biçilmez kaftan olan Türkiye böylece 11 Eylül saldırılardan sonra “Washington’un onlarsız olmaz” dedirten bir konuma yükselmişti.⁸² Türkiye Körfez Savaşı sonrası jeopolitik ve siyasi konumunu stratejik olarak kullanmaya çalışmış ancak ABD gibi küresel aktörün politikalarında ülke çıkarlarını gözetmeye çalışmak zorunda kalmış ve bu yüzden iç dinamikler tarafından sürekli ABD’nin mağası olmakla eleştirilmiştir.

3.3.2. Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti Döneminde Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri

Genel anlamda AKP Hükümeti ve ABD ilişkileri incelendiğinde AKP kurulduğundan geçtiğimiz yıllara kadar işbirliği içerisinde devam etmiştir. İsrail ile yaşanan bazı sorunlarda ABD ile karşı karşıya gelinse de ABD AKP Hükümetiyle paralel politikalar izlemiştir. Ancak son iki yıldır ilişkiler gerilmiş. İŞİD ve Suriye meselelerinde ABD ile ters düşülmüştür. Başkan Bush döneminden başlayarak ilişkiler incelenecek tarihsel bağlamda ilişkiler ortaya konacaktır.

Başkan Bush ve dış politika ekibinin öncelikli hedefleri Amerika’nın güvenliğini arttıran politikalar izlemektir. Bu politikalar da üç amaca hizmet ediyordu; Amerikan ordusuna güveni arttırmak, Amerikan halkını terör tehlikesinden ve saldırılardan korumak ve bu yüzyılın yeni tehlikeleriyle yüzleşecek yeni teknolojilere sahip bir ordu yaratmak. Ancak tüm bu çabalara rağmen 11 Eylül 2001’de Amerika’nın kendi topraklarında terörle yüz yüze kalmasına engel olunamadı. Amerikan halkıyla beraber tüm dünyayı da şok eden görüntülerde Amerika’nın ekonomik gücünü simgeleyen Dünya Ticaret Merkezi’nin İkiz Kuleleri terörist grupların kullandığı uçakların çarpması sonucu yerle bir olurken, aynı saldırılardan biri de askeri gücü simgeleyen Pentagon (Savunma Bakanlığı) Binasına yapılıyordu. Aynı gün Bush, Amerikan halkına terörizme karşı birlik olmaları çağrısında

⁸² Turan Yavuz, Çuvallayan İttifak, Ankara: Destek Yayınları. s. 97-98.

bulunurken Amerikan dış politikası da bu tarihten itibaren “terörizmle mücadele” merkezinde gelişmiştir.⁸³

11 Eylül’ün Bush yönetiminin dış politika uygulamalarında büyük bir farklılık yarattığı söylene de aslında Başkanın dünya görüşünde bir değişiklik yarattığını söyleyemeyiz. Çünkü bu saldırılar aynı zamanda Cumhuriyetçi şahinlerin dış politika vizyonunun pratiğe geçişi için uygun bir zemin yaratıyor, Başkan ve dış politika ekibinin Amerika’nın dünyadaki tehlikelerden sadece kendi gücüne özellikle askeri gücüne güvenerek korunabileceği ve bunun için de gerekli her türlü girişimin ve askeri müdahalenin yapılması gerektiği görüşünü destekliyordu.⁸⁴ Bu yüzden bazı komplo teorisi üreticileri tarafından Bush 11 Eylül saldırılarının kendi tarafından planladığı suçlamalarıyla karşı karşıya kalmıştır. İspat edilemeyen bu teoriler halen iddia edilmektedir.

11 Eylül 2001 sonrası Amerikan yönetiminin dünyadaki olaylara bakışı değişmiş, bu değişim dış politika uygulamalarına yansımıştır. ABD’de 11 Eylül terörist saldırıları sonucunda nitelik kazanan bu değişimin ardından Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliğini tehdit olarak algılayan ABD, Soğuk Savaş döneminin ardından 1990’lar boyunca kendisine yönelik net bir tehdit algılaması yaşamamıştır. Ancak 11 Eylül 2001 tarihi terörist saldırıları ile “terörizm” belirgin “tehdit” olarak ABD ve dünya gündemine oturmuştur. 11 Eylül 2001’den sonra ise, Bush yönetimi kitle imha silahlarının yayılma sorununu artık terörizmin ayrılmaz bir parçası olarak kabul etmiştir.⁸⁵

ABD Başkan yardımcısı Başkan Bush adına Ahmet Necdet Sezer’i Afganistan saldırısından önce bilgilendirmiştir. Bunun üzerine saldırının gerçekleşeceği yerin, Türkiye’nin bulunduğu coğrafyaya yakınlığı nedeniyle ülkede hemen bir kriz masası

⁸³Buket Önal, Amerikan Dış Politikası Oluşum Sürecinde Başkanın Rolü ve Türkiye-Amerikan İlişkileri, İstanbul; İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi). s. 168.

⁸⁴ Aktaran: Önal, a.g.e. s. 169.

⁸⁵ Nurşin Ateşoğlu Güney, Batı’nın Yeni Güvenlik Stratejileri AB, NATO, ABD, İstanbul: Bağlam Yayınları. s.66.

oluşturulmuştur. Başbakanlıkta gece yarısı yapılan toplantıda Türkiye'nin müttefik ve dost olarak ABD'nin terörizmle mücadelesine destek vereceği belirtilmiştir.⁸⁶

Barack Obama, 4 Kasım 2008'de yapılan başkanlık seçimlerini kazanmış ve Amerikan tarihinde ilk kez bir siyah, 44. başkan olarak yerini almıştır. Clinton'ın ziyaretinden sonra Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Dahası, bu ziyaret, Obama yönetiminin İslam âlemine karşı politikasının ortaya koyduğu varsayımını desteklemekteydi.

Amerika'nın hassas olduğu İran konusunda da karar alınmış, bu ülkeyle en yüksek seviyede görüşen tek ülke olan Türkiye'nin arabuluculuğu olumlu karşılanmıştır. Afganistan konusunda iç politikada sıkıntılı günler yaşayan Obama, Türkiye'den muharip asker talebinin karşılanmayacağını bildiğinden dolayı, sivil amaçlı takviye talebinde bulunmuştur. Ermenistan'la imzalanan protokollerin bir an önce devreye sokulması gerektiği konusu, bir kez daha gündeme gelmiştir. Son olarak Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması konusu görüşülmüştür.⁸⁷

3.4. Arap Halk Hareketi'nde Türkiye, AB ve ABD'nin Rolü

Arap halk hareketi pek çok uluslararası aktör gibi Avrupa'yı da fazlasıyla etkiledi. Ekonomik krizlerin AB tartışmalarını etkilediği bir dönemde bölgede patlak veren Arap halk hareketi, bir yandan AB dış politikası için yeni fırsatlar yarattığı düşünülürken, diğer yandan pek çok zorluğu beraberinde getirdi.

AB ve üye ülkelerinin değişimi kontrol altına alma hamleleri halkın güçlü değişim iradesi karşısında etkisiz kaldı. Mısır'da 30 yıllık Mübarek iktidarının yalnızca 18 gün gibi kısa bir sürede sona ermesi Avrupalı liderlere bölgede esen değişim rüzgârının engellenemez olduğunu gösterdi. Bu noktadan sonra AB ülkeleri bir yandan bölge politikalarını hızlıca revize ederek yeni oluşan bölgesel dinamiklere

⁸⁶ Aktaran: Tayfun Taşkın, 11 Eylül Saldırıları Sonrası ABD Dış Politikasında Ortadoğu ve Türkiye-ABD İlişkileri, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).

“Operasyonu Cheney Haber Verdi”, Cumhuriyet Gazetesi, 08 Ekim 2001. s. 54.

⁸⁷ Ali Demirbaş, 11 Eylül Sonrası Türk Amerikan İlişkileri, Isparta; Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi). s. 88.

kendilerini adapte ederken, diğer yandan değişimin bölgedeki ekonomik ve siyasi çıkarlarına zarar vermemesine çalıştılar.

AB'nin demokrasi ve ortak refah için işbirliği belgesinde tasarlayıp, Değişen Bölgeye Yeni Yanıt adlı belgesinde ise detaylandığı bölge politikasının en önemli ayağını mali yardımlar oluşturmaktadır. AB'nin mali yardım odaklı ekonomi politikası bölgenin ekonomik koşullarını kısa vadede iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Uzun vadede ise Birlik "daha geniş pazar erişimi" kapsamında Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin AB pazarına erişimini engelleyen ticari hükümleri aşamalı olarak kaldırmayı ve nihayetinde bölgeyi AB pazarına eklemlenmeyi hedeflemektedir. Bu amaçla, Mısır, Tunus, Ürdün ve Fas ile ticari müzakereler 2011 Aralık ayında başladı.⁸⁸

Uluslararası düzeyde yaşanmakta olan bir diğer gelişme ise ABD'nin bölgedeki göreceli düşüşüne paralel olarak diğer küresel aktörlerin eskisine nazaran daha fazla bölgeye müdahil olmaya başlamalarıdır. Bölgedeki yerel aktörlerin çeşitlendiği, belirsizlik ortamının tırmandığı ve ABD'nin liderlik konumunun zayıfladığı bir ortamda diğer küresel aktörler Ortadoğu'da daha rahat hareket etmeye başlamışlardır. Suriye söz konusu olduğunda Çin ve Rusya'nın benimsedikleri tutum, Çin'in İran ve Suudi Arabistan'la olan ilişkilerini geliştirmeye başlaması, Avrupa Birliği'nin bölgeye ilişkin daha önceden oluşturmuş olduğu politikaları yeni şartlara uyumlu hale getirmeye başlaması bu bağlamda akla gelen ilk örneklerdir.⁸⁹

3.5. Arap Halk Hareketi'nde Türkiye Politikalarında Bir Aktör Olarak Ahmet Davutoğlu Ve İmajı

Türkiye'nin temel ilgisini ağırlıklı olarak Ortadoğu'ya çevirmesini ve bu süreçte özellikle Suriye'de yaşanan gelişmelere aktif olarak müdahil olmasını tehlikeli görmekte ve bunun ülkenin ulusal güvenlik çıkarlarını olumsuz etkilediğini iddia etmektedirler. Son on yıldır iktidarda bulunan AKP'nin daha önce hiç bir hükümetin

⁸⁸ Müjge Küçükkeleş, AB'nin Ortadoğu Politikası ve Arap Baharına Bakışı, SETA Analiz Dergisi, Sayı: 63. s. 10.

⁸⁹ Tark Oğuzlu, Arap Baharı ve Yansımaları, Ortadoğu Analiz Dergisi, Sayı:36 Cilt: 3. s. 16.

yapamadığı kadar Türkiye'yi Ortadoğu'daki gelişmelerin içine çekmesi ve Türkiye'nin ulusal kimliğinin tanımlanmasında Ortadoğu ve İslam vurgusunu ön plana çıkarması bu çevrelerin eleştirdikleri bir diğer husustur. Buna göre, Türkiye'nin Batılı kimliğinin erozyona uğramaya başlaması, AB üyelik sürecinin gittikçe önemsizleşmesi ve Batılı aktörlerle olan ilişkilerinin, buna İsrail de dâhil edilebilir, gerginleşmesi Türkiye'nin ulusal çıkarlarını olumsuz etkilemektedir. Ortadoğu'ya aşırı angaje olmanın ortaya çıkardığı en önemli güvenlik sorunu olarak hiç kuşkusuz ülke içinde artan ayrılıkçı terör eylemleri görülmektedir. Eleştirel çevrelere göre Türkiye'nin Suriye'nin iç işlerine gereğinden fazla müdahil olmasının doğrudan ve doğal bir sonucu PKK'nın terör saldırılarının artması ve ülkenin ulusal ve toprak bütünlüğünün daha önce hiç olmadığı kadar tehdit altında olmaya başlamasıdır. Başka politikaların takip edilmesi durumunda bu tarz arzu edilmeyen sonuçların önüne geçilebileceği ima edilmektedir.⁹⁰

Türkiye bahsedilen süreçte en çok Suriye'deki gelişmelerden etkilenmiş ve bu bölgedeki politikaları ülke içinde ve uluslararası düzeyde sorgulanmıştır. Suriye iç savaşından önce Ahmet Davutoğlu'nun yürüttüğü dış politikayla Türkiye, Suriye'yle tarih boyunca kurulamayan bağları kurmuş ayıca yine bu dönemde iki ülke savaşın eşiğine gelmiştir. Dışişleri Bakanı Davutoğlu 2012 yılında yapmış olduğu bir röportajda; Suriye'deki sancılı sürecin çok uzun sürmeyeceğini' ön sürmüş "Biz Suriye'de bütün alternatifi deneyerek bugünlere geldik ama bu sancılı sürecin çok uzun süreceğini düşünmüyorum. Artık bu süreci yıllarla ifade etmek yerine aylar veya haftalarla ifade etmek gerekir" diyerek ön görüşünü dile getirmiştir.⁹¹ Ancak bu öngörü bilindiği üzere gerçekleşmemiş ve Suriye'deki iç çatışma ortamı IŞID gibi başka faktörlerin de devreye girmesiyle farklı boyutlara ulaşmıştır.

3.5.1. Dış Politika Aktörü Olarak Ahmet Davutoğlu'nun İmajı ve Türkiye Politikalarına Etkisi

Prof. Davutoğlu'nun Dışişleri Bakanlığı'na geçmesiyle beraber, bir yandan Türkiye'nin uluslararası sistemdeki imajı biraz daha perçinlenirken, kapasitesinin

⁹⁰ Tarık Oğuzlu, Türk Dış Politikasında Ortadoğu'nun Dayanılmaz Ağırlığı, Ortadoğu Analiz Dergisi, Cilt: 4, Sayı:45. s. 45.

⁹¹ <http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25376791> (Erişim Tarihi: 03.03.2015).

sınırları da daha net ortaya çıkmaya başladı. 2009 yılından itibaren bir yandan, Türkiye'nin gündeminde AB artık daha az önemli bir yer tutmaya başladı. Diğer yandan, İsrail'in 2008 sonundaki Gazze saldırısı ve Türkiye'nin buna verdiği sert tepki, son dönemde daha iyi görülecek bir olumsuz sonuca yol açtı. Dış politika, artan ölçüde iç politikadaki tasavvur için gereken güç birikimini yaratmanın aracı haline geldi. İsrail ile çekişme ve 31 Mayıs 2010'da Mavi Marmara gemisinde yaşanan kıyım, bu eğilimi güçlendirdi. Aralık 2010'da Tunus'ta başlayan ve oradan hızla yayılan Arap isyanları, diğer ülkeler gibi Türkiye'yi de gafil avladı. Ne var ki ilk şaşkınlığın ardından Ankara, doğru tavrı benimseyip toplumların demokratik özlemlerine cevap verilmesini savundu. Arap ülkelerindeki isyanlar ile Tunus, Mısır ve Libya'da rejimlerin art arda düşmesi, ilk aşamada Türkiye'nin uluslararası profilini iyice yükseltti. Rejimler yıkılır ve Müslüman Kardeşler'in başı çekeceği yeni yönetimler iş başına gelirken Batı sistemi, hatta dünya, bir Türkiye modelinden medet umdu.

Bu zirve anı, hükümet ve Davutoğlu'nun ideolojik tercihlerini dış politikada giderek daha baskın hale getirmeleri ve Suriye'de Türkiye'nin gücünün sınırlarını faş etmeleri nedeniyle hızla geçti. Türkiye, Suriye'deki gelişmeleri etkileyemediği gibi, dış politikasını temellendiren laik yaklaşımı bırakarak, kendi kontrol edemeyeceği bir mezhep kutuplaşmasının tarafı haline geldi. Ankara, Beşşar Esed'den ne pahasına olursa olsun kurtulma güdüsüyle izlediği yanlış politikalarla, cihatçı unsurların hamisi görüntüsü verdi. Mısır'da yakın ve organik ilişki içinde olduğu Müslüman Kardeşler'in hatalarını engelleyemediği gibi, Temmuz 2013'teki kanlı darbeye giden dinamikleri doğru tahlil edemedi. Darbe sonrasındaki pozisyonu ahlaken doğru olmasına rağmen, siyaseten hem Batılı müttefikleri hem de darbenin arkasındaki güç olan Körfez devletleriyle arasını açtı.

Davutoğlu dış politikasına yapılabilecek en büyük haksızlık, bugünkü tablo nedeniyle "komşularla sıfır sorun"un iflasından Türkiye'yi sorumlu tutmaktır. Ortadoğu'daki köklü ve çok şiddet içeren, demografiyi dönüştüren büyük meşruiyet ve devlet krizleri, zaten geçmiş pırıltılı günlerin koşullarını yok etmişti.⁹²

⁹² <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/davutoglunun-asil-sinavi-simdi> (Erişim Tarihi: 29.05.2015)

3.5.1.1. Ahmet Davutoğlu'nun Biyografisi

Ahmet Davutoğlu 1959 yılında Konya Taşkent'te doğdu. Ortaöğrenimini İstanbul Erkek Lisesi'nde tamamladı. Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi ve Siyaset Bilimi bölümlerinde mezun oldu. Aynı üniversitenin Kamu Yönetimi bölümünden yüksek lisans, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde doktorasını tamamladı. 1990-1995 yılları arasında yurtdışında görev yaptıktan sonra 1996-1999 yılları arasında Marmara Üniversitesi'nde çalıştı. 1993'te doçent, 1999'da profesör oldu. 1999-2004 arasında Beykent Üniversitesi'nde öğretim üyeliği ve Uluslararası İlişkiler bölüm başkanlığı, 2002-2009 arasında büyükelçilik ve başbakan başkanışmanlığı yaptı. 1 Mayıs 2009 itibariyle Dışışleri bakanlığı görevini yürütmektedir. *Alternative Paradigms, Civilizational Transformation and the Muslim World*, *Küresel Bunalım*, *Stratejik Derinlik* adlı kitapları yayınlanmıştır.⁹³

Dış politika konusunda Türkçe ve İngilizce kaleme aldığı çok sayıda eseri bulunmaktadır. Ayrıca eserleri Arapça, Arnavutça, Farsça, İtalyanca, Japonca, Portekizce, Rusça ve Yunanca başta olmak üzere çeşitli dillere tercüme edildi. Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu *Foreign Policy Dergisi*'nin 2010, 2011 ve 2012 yıllarında “İlk 100 Küresel Düşünür” listesinde yer aldı. 2012 yılında *Time Dergisi*'nin seçtiği “En etkili 100 kişi” arasında ismi yer aldı. Woodrow Wilson Kamu Hizmeti Ödülü (2010), AMSS UK Building Bridges Ödülü (2010), Uluslararası Hümanistler Ligi 21. Yüzyılın Lideri Ödülü (2012) ve Makedonya Dostluk Ödülü (2012) gibi ödüller başta olmak üzere birçok ödül aldı. 2014 yılının Ağustos ayında 62. Hükümetin Başbakanı oldu. Ahmet Davutoğlu İngilizce, Almanca ve Arapça bilmektedir.⁹⁴

3.5.1.2. Ahmet Davutoğlu'nun Dış Politika Stratejileri ve İmajı

Ahmet Davutoğlu Kasım 2002'de verdiği bir demeçte: “Uluslararası sistemde merkez ülkeler ve tampon ülkeler vardır. Türkiye tarihi ve coğrafi bağlantıları

⁹³ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik*, İstanbul: Küre Yayınları. s.1.

⁹⁴ http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/Global/PrimeMinister/pg_PrimeMinister.aspx (Erişim Tarihi: 29.05.2015)

itibariyle bir merkez ülkedir. Şu ana kadar Türk siyaset yapıcılar, Türkiye üzerine tezler yazanlar, Türkiye'nin geçiş/köprü özelliğini ön plana çıkararak Türkiye'nin kuzeyden güneye doğudan batıya ya da NATO ile İslam ülkeleri arasında geçiş ülkesi olduğu şeklindeki bakış açısını dile getirdiler. Artık bu bakış açısının değişmesi gerekir; zira Türkiye merkez ülke olarak tanımlandığında bütün tablo değişecektir. Dolayısıyla Türkiye'nin tarihi süreç açısından bölge ülkelerinden bir farklılığı var.” Bu paragraftan da anlaşılacağı gibi Ahmet Davutoğlu Türkiye dış politikasının günümüze kadar gelen süreçte köprü ülke olarak belirtildiğini ve bu tanımın yanlış bir tanım olarak yer aldığını belirtmektedir.⁹⁵

Davutoğlu, Türk dış politikasının dönüşümünü stratejik derinlik doktrini ile şekillendirmektedir. Bu doktrin, Türkiye'nin Osmanlı mirası ve İslam geleneğine dikkat çeken, ülkenin uluslararası siyasetteki pozisyonunun kapsamlı bir tarihi ve kültürel okumasına dayanmaktadır. Davutoğlu'nun yorumunda Türkiye, farklı kimliklerce kutsanmış ve Avrasya'nın kalbinde yer alan bir “merkezi ülke”dir. Bu kimlikler Türkiye'ye bir tarafın diğerleri aleyhine kayırılmasını önleyen çok taraflı ve dengeli bir dış politika yapısını empoze etmektedir. Böylelikle Türkiye “sadece kendisi için değil komşu bölgeler için de güvenlik ve istikrar sağlamalıdır. Türkiye kendi güvenliğini ve istikrarını çevresinde düzen, güvenlik ve istikrar sağlamaya yönelik daha faal ve yapıcı bir rol üstlenerek sağlayabilir.” Türkiye bu hedeflerini gerçekleştirdiği ve kendi yakın bölgesinde daha fazla söz sahibi olduğu ölçüde küresel güçler ve diğer iktidar merkezleri karşısında daha güçlü bir pozisyona sahip olacaktır. Dolayısıyla Davutoğlu'nun stratejik doktrininin hedefi Türkiye'yi uluslararası diplomaside önemli bir aktör haline getirmektir. Pek çok yönden Türkiye hali hazırda bölgesel güç tanımına oturmaktadır. Türkiye; Ortadoğu, Balkanlar, Kafkaslar ve Karadeniz gibi kesişen pek çok bölgede vazgeçilmez bir güvenlik ortağı olarak sayılmaktadır. Buna ilaveten, bahsi geçen bölgelerde yönetim ve güvenlik meselelerinde zaten yumuşak ve kaba gücünün kapasitesi ile şekillenen önemli sorumluluklar üstlenmiştir.

Türkiye'nin Ortadoğu'daki aktivizminin arkasında bir ekonomi politik mantığı da yatmaktadır. Orta Anadolu'daki ticaret şehirlerinde faal orta ve küçük ölçekli,

⁹⁵ Ahmet Davutoğlu, Teoriden Pratiğe Türk Dış Politikası Üzerine Konuşmalar, İstanbul: Küre Yayınları. s. 78.

ancak dinamik “Anadolu kaplanlarının” gelişmesi, Ortadoğu ile yakınlaşmayı yeni ihracat piyasalarına açılmanın yolu olarak gören ve gittikçe büyüyen bir siyasi tabanı temsil etmektedir. Türkiye’nin ticaret ve ekonomik dinamikler ile dış politikasını şekillendiren devlete dönüşümü, Ankara’nın Ortadoğu gündemini besleyen bir başka unsurdur. Bu yönelimlerin ışığında, Türkiye’nin Ortadoğu’ya yönelik yeni keşfettiği ilgisi, güneyindeki komşularıyla ilişkilerini normalleştirdiği yapısal bir husus olarak gözükmemektedir. Türkiye’nin merkezi güç paradigması, İran nükleer açmazındaki faal rolünün zeminini oluşturmaktadır. Bunun öncesindeki bütün veriler incelendiğinde, Davutoğlu’nun Türk diplomasisini komşu bir ülke ile ilgili bir diplomatik krizden uzak tutacağını ya da tutmak isteyebileceğine beklemek yanıltıcı olurdu. Klasik anlamdaki Türk diplomasisi, Türkiye’yi Batı’da varılan mutabakatın sınırları içinde tutmak için çabalarken, yeni Türk diplomasisi çok daha faal bir rol almak isteyen farklı bir benlik algısı ile harekete geçmektedir.⁹⁶

⁹⁶ Sinan Ülgen, Güneşte Bir Yer Veya On beş Dakikalık Şöhret, Türkiye’nin Dış Politikasını Anlamak, The Carnegie Papers, Sayı: 15. Carnegie Europe. s. 5-7.

4. ARAP HALK HAREKETİ SONRASI AHMET DAVUTOĞLU’NUN POLİTİKALARIYLA İLGİLİ GAZETE YAZI TÜRRLERİNİN ANALİZİ

2010 yılında Tunus’ta başlayan Arap baharı olarak adlandırılan halk ayaklanmaları sonucu Ahmet Davutoğlu ve Ortadoğu politikaları ile ilgili, Türkiye’de ulusal alanda yayınlanan farklı politik görüşlere sahip üç gazetenin haberleri ve köşe yazıları incelenmiştir.

4.1. Araştırmanın Amacı

2010 yılında Tunus’ta başlayıp diğer Ortadoğu ülkelerine yayılan Arap Hareketi sonrası Ahmet Davutoğlu’nun politikalarıyla ilgili haber değeri taşıyan haberlerin ve köşe yazılarının yazılı basında ne şekilde yer aldığı, hangi boyutlarıyla ele alındığı ve Arap iç savaşının kamuoyuna nasıl iletildiği belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun yanında Ahmet Davutoğlu’nun Arap baharı başladıktan sonra nasıl bir rol üstlendiği, nasıl bir siyasi bir aktör olarak basında yer aldığı belirlenmeye çalışılacaktır. Bu çalışmada diğer bir amaç ise Arap halk hareketinin Türkiye, Ortadoğu ülkeleri, ABD ve AB ülkeleri açısından siyasal, ekonomik ve kültürel açıdan taşıdığı anlam ortaya konmaya çalışılacaktır.

Günlük olarak yayımlanan ve politik görüşleri itibariyle yayın politikaları birbirinden farklı olan, Hürriyet, Yeni Şafak ve Cumhuriyet gazetelerinde yayınlanan haberler ve köşe yazıları üzerinde yapılan araştırmada şu varsayımlar ileri sürülmüştür.

1. Hürriyet gazetesi için öne sürülen varsayımlar;

Gazetelerin haber iletileri;

- 1.1. Hürriyet gazetesi Arap halk hareketini başlatan sebep olarak Mısır, Tunus ve Libya’daki baskıcı yönetimleri ve diktatör haline gelen liderlerin uygulamalarını göstermektedir.

- 1.2. Gazete Türkiye'nin Arap halk hareketinin ardından izlemesi gereken politikalar ve elde edeceği çıkarlar ile ilgili bir görüşle yaklaştığı ön görülmektedir.
- 1.3. Gazete Arap halk hareketine diğer gazetelere oranla daha çok Türkiye ekonomisine etkileri açısından yaklaştığı varsayılmaktadır.
- 1.4. Gazete seçilen diğer gazetelere oranla Tunus ve Libya'dan çok Mısır'daki halk hareketlerine yer verildiği öngörülmüştür. .
- 1.5. Gazetede Arap halk hareketinin sebebi Arap halkının demokrasi ve özgürlük taleplerinin yerine getirilmesi isteği olarak kabul edilmektedir.
- 1.6. Tunus, Mısır, Libya hareketleri süresinde ülke tavrıyla ilgili Ahmet Davutoğlu'nun iletilerinden çok Recep Tayyip Erdoğan'ın iletilerine yer verildiği varsayılmaktadır.

Köşe Yazılarının İletileri

- 1.7. Gazetede, AKP Hükümeti ve dış politika aktörü Ahmet Davutoğlu'yla ilgili Arap hareketinden sonra genel olarak Ortadoğu politikasıyla ilgili olumsuz haberler yer almış. Davutoğlu'nun "Komşularla Sıfır Sorun" politikasının başarısızlığı ile ön plana çıktığı varsayılmaktadır.
- 1.8. Arap halk hareketi köşe yazılarında daha çok siyasi içeriği ile yer bulduğu varsayılmaktadır.
- 1.9. Köşe yazılarında Davutoğlu'nun Arap halk hareketi politikaları ülke içi politikalarla kıyaslanmıştır.

2. Yeni Şafak gazetesi için öne sürülen varsayımlar;

Gazetelerin haber iletileri;

- 2.1. Gazetede, Mısır'lı siyasi liderlerin iletilerine daha fazla yer verildiği öngörülmektedir.
- 2.2. Arap hareketinin Müslüman toplumunun diktatörlükle mücadelesi olarak haberlerde yer bulduğu öngörülmektedir.

- 2.3.Gazete haber kaynağı olarak kendi ürettiği yani kendi muhabirlerinin ürettiği haberlerin gösterildiği varsayılmaktadır.
- 2.4.Gazetede yer alan haberlerde diğer gazetelere göre daha çok görsel öğeye yer verilmiştir.

Köşe Yazılarının İletileri

- 2.5.Köşe yazılarında Arap hareketinden etkilenen ülkelerin rol model olarak Türkiye'yi almasıyla ile Ortadoğu'da bir demokrasinin var olabileceği öne sürülmüştür.
- 2.6.Köşe yazarları Ahmet Davutoğlu'nun Arap halk hareketi politikalarını olumlu olarak kabul ettiği varsayılmaktadır.
- 2.7.Gazetenin köşe yazarları diğer gazetelerin yazarlarına göre Arap halk hareketine daha çok yer vermişlerdir.
- 2.8.Gazetede köşe yazarları Arap halk hareketi süresince sosyal medyanın aktif olarak kullanılmasının halk hareketinin organizasyonunda ve bilgilerin kamuoyu ile paylaşılması noktasında önemli olduğunu kabul etmektedir.

3. Cumhuriyet gazetesi için öne sürülen varsayımlar;

Gazetelerin haber iletileri;

- 3.1.Diğer gazetelere oranla daha az görsel materyale yer verilmiştir.
- 3.2. Gazetede genel ağırlık olarak AB'li ülkelerin haber ajanslarının ürettiği haberler yer bulmuştur.
- 3.3.Gazetede yer alan haberlerde Arap halk hareketinin başlamasının sebebi olarak Ortadoğu'da işsizliğin artması yani ekonomik sebeplerin ağırlıklı olduğu varsayılmıştır.
- 3.4.Gazete diğer gazetelere oranla isyanların başlamasında Wikileaks belgelerinin işlevini de vurgulamaktadır.
- 3.5.Diğer gazetelerin yanında Cumhuriyet gazetesi Arap halk hareketi sürecindeki AKP Hükümetinin bu yöndeki politikalarını ülke içindeki baskıcı politikalarla

kıyaslamış ve Mısır, Tunus ve Libya liderleri yönetimleriyle benzerlikler bulmuştur.

3.6. Gazete diğer gazetelere oranla Türkiye'nin Ortadoğu devletlerine rol model olması kavramına olumsuz yaklaşmıştır.

Köşe Yazılarının İletileri

3.7. Köşe yazarları genel olarak Arap halk hareketine olumsuz ve kuşku duyulacak bir olay olarak ele almışlardır.

3.8. Gazetenin köşe yazarları Türkiye'nin Ortadoğu ülkelerine model olacağı savı, AKP politikalarının model olarak kabul edilmesiyle ilgili olumsuz sonuçlanacağı bakış açısıyla yaklaşıldığı varsayılmaktadır.

3.9. Arap halk hareketi, köşe yazılarında ABD politikalarıyla birlikte yer bulmuş, ABD bölge üzerindeki planlarının önemi vurgulanmıştır.

4.2. Araştırmanın Önemi, Kapsamı Ve Sınırlılıklar

Siyasal iletişimin önemi küresel dünyada günden güne artmaktadır. Özellikle internetin, bununla birlikte sosyal medyanın insan hayatında önem arz etmesiyle tüm iletişim faaliyetleri gibi siyasal iletişimde değişime uğradı. Seçim süreçlerinden kullanılmasının yanı sıra bir yönlendirme, tutum değiştirme faaliyetlerinde de kullanılmaya başladı. Ülkemizde de AKP hükümetiyle birlikte profesyonel siyasal iletişim faaliyetlerine başlanmıştır diyebiliriz. Yalnızca ülke içi siyasal etkinliklerde değil uluslararası platformlarda da siyasal iletişim faaliyetleri kullanılmaya başlamıştır. Siyasal iletişim faaliyetlerinin bu denli yoğun kullanılmasının sebebi günümüz kitle iletişim araçlarının özellikle sosyal medyanın seçmenler tarafından etkin bir şekilde kullanılmaya başlamasını gösterebiliriz. Bu noktada bu çalışmanın önemi ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada Türkiye'nin geçmişten bugüne siyasal iletişim bağlamında Ortadoğu politikaları incelenecek ve günümüzde Türkiye'nin Ortadoğu politikalarının hangi doğrultuda değiştirdiği ortaya konacaktır. Özellikle bir akademisyen olan ve siyasi kimliği ile tanıdığımız Ahmet Davutoğlu'nun "stratejik

yönetim” felsefesi dış politikamızdaki etkilerine dikkat çekilecektir. Bu çalışma bu özellikleriyle gelecekte yapılacak siyasal iletişim çalışmalarına bir referans olacaktır.

Araştırma, Türkiye’nin geçmişten günümüze Ortadoğu politikalarını ve AKP hükümeti ile değişime uğrayan siyasal iletişim çalışmalarını kapsamaktadır.

Çalışmanın son bölümünde **18 Aralık 2010 – 18 Şubat 2011** tarihleri arasında Tunus, Mısır ve Libya ülkelerinde gelişen Arap halk hareketi ile ilgili Yeni Şafak, Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinde yayınlanan haberler ve köşe yazıları incelenecektir. Çalışmada Ahmet Davutoğlu ve Davutoğlu’nun Ortadoğu politikaları hakkında çıkan yazılar incelenecektir. Bir diğer kıstas olarak Arap Baharı olarak adlandırılan Ortadoğu’daki hareketlenme seçilmiştir. Çünkü AKP Hükümetiyle değişen Türkiye dış politikasının büyük ölçüde çöktüğü ve Türkiye’nin neredeyse tüm Ortadoğu ülkeleriyle büyük sorunlar yaşamaya başladığı görülmektedir. Araştırma da Ortadoğu ile ilişkilerimizin incelendiği alanda sadece Türkiye’ye komşu olan veya Türkiye ile yoğun ilişkilerde bulunan ülkeler temel alınmıştır.

4.3.Araştırmanın Yöntemi ve Araştırma Objesi

Araştırma emperyalizme dayalı eleştirel kuramsal perspektif üzerine kurulmuştur. Araştırmanın yöntemi “**İçerik Analizidir**”. Çalışmanın Dördüncü bölümünde içerik analizi yöntemiyle analizler yapılacaktır. Bu yüzden bu başlık altında çalışmanın yöntemiyle ilgili ayrıntılara yer verilecektir.

İçerik analizi teknikleri, bir söylemi anlamada ve yorumlamada, öznel etkenlerden kurtulmayı sağlamak amacını taşımaktadır. Okuyucunun bilgisine, sezgisine, tutumlarına, değerlerine ve referans çevresine bağlı, kolayca ve otomatik bir şekilde yapılmış yorumuna karşı, nesnel okuma ilkeleri getirmektedir. Söylemin görünen, kolayca yakalanan, sergilenmiş ve ilk bakışta algılanan içeriği yerine, gizil, üstü örtülü içeriğini ortaya çıkarmayı sağlamaktır. Dolayısıyla içerik analizi, mesajda bireyi görünmeden etkileyen öğelerin belirlenmesine yönelik “ikinci bir okuma”dır. Bu anlamda içerik analizi, bir tür iletişim psikanalizini ve iletileni algılama sanatı andırmaktadır. Söz konusu okuma, okuyanı önyargılarında onaylayan, ilk

duygularında rahatlatan, ideolojik, politik ve kültürel kanaatlerini pekiştiren bir okuma değil, ona gerçekten de yeni bir şeyler öğreten, onu yeni bir şeylerin önüne koyan bir okumadır. Berelson (1952) tanımına göre içerik analizi, iletişimin görünen içeriğinin nesnel, sistematik ve nicel yollardan betimlenmesidir.⁹⁷

İçerik analizi öncelikle iletişim içeriklerinin sistematik ve objektif betimlemesini amaçlayan ampirik bir yöntem özelliği gösterirken, zaman içerisinde metodolojinin gelişmesiyle sosyal bilimsel verilerin analizini gerçekleştirme amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. İletişim biliminde içerik analizi özellikle haber aktörlerinin iletilerinin, medya içeriklerinin incelenmesinde ve iletişim araştırmalarının gerçekleştirilmesinde kullanılmaktadır. İçerik analizi varsayımların formüle edilmesi ve buradan hareketle oluşturulan değişkenlerin kategori sisteminde somutlaştırılmasına dayanan bir araştırma yöntemidir.⁹⁸

Araştırma objesi olarak ulusal çapta günlük olarak yayınlanan liberal eğilimli “Hürriyet” gazetesi, muhafazakâr eğilimli “Yeni Şafak” gazetesi ve sol eğilimli “Cumhuriyet” gazetesi seçilmiştir.

Araştırma objelerinin seçiminde gazetelerin farklı politik görüşlere sahip olmaları ve tirajları etkili olmuştur. Çalışmada 18 Aralık 2010 – 18 Şubat 2011 tarihleri arasında ilgili gazetelerde yer alan Arap halk hareketi ve Ahmet Davutoğlu’nun Arap halk hareketi sırasındaki politikaları incelenmiş 1.071 adet gazete yazı türü analiz edilmiştir.

Tablo 1: Arap Halk Hareketi İle İlgili Gazete Yazı Türlerinin Sayısı

Arap halk hareketi ile ilgili gazete yazı türlerinin sayısı	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Haber	269	76.2%	281	70.6%	215	67.2%
Köşe Yazısı	84	23.8%	117	29.4%	105	32.8%
Toplam	353	100.0%	398	100.0%	320	100.0%

Arap Halk Hareketi ile ilgili gazetelerde çıkan yazı türlerine göre Hürriyet Gazetesinde 353, Yeni Şafak Gazetesinde 398 ve Cumhuriyet gazetesinde 320 adet haber yayınlanmıştır. Hürriyet gazetesinde bu yazı türlerinin 269 tanesi haber, 84

⁹⁷ Nuri Bilgin, Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar. Ankara: Siyasal Kitapevi. s. 1-2.

⁹⁸ Füsun Alver, Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı. İstanbul: Der Yayınları. s.241.

tanesi köşe yazısı, Yeni Şafak gazetesinde 281 tanesi haber, 117 tanesi köşe yazısı ve Cumhuriyet gazetesinde 215 tanesi haber, 105 tanesi köşe yazısıdır.

4.4.Elde Edilen Bulgular

“Hürriyet”, “Yeni Şafak” ve “Cumhuriyet” gazetelerindeki Arap halk hareketi ve Ahmet Davutoğlu’nun Arap halk hareketi politikaları ile ilgili gazete yazı türlerini niceliksel ve niteliksel olarak analiz edilmiştir.

4.4.1. Ahmet Davutoğlu ve Arap Halk Hareketi İle İlgili Haberlerin Kantitatif (Niceliksel) Analizi

Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinde yer alan yazı türleri kantitatif (niceliksel) analize tabi tutulmuştur.

Tablo 2: Gazete Yazı Türleri

Gazete yazı türleri	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Haber	269	75.6%	281	69.7%	215	65.0%
Köşe Yazısı	84	23.6%	117	29.0%	105	31.7%
Röportaj	1	0.3%	3	0.7%	4	1.2%
Araştırma Haber Dizisi	1	0.3%	2	0.5%	2	0.6%
Karikatür	1	0.3%	0	0.0%	5	1.5%
Toplam	356	100.0%	403	100.0%	331	100.0%

Arap Halk Hareketi ve Ahmet Davutoğlu’nun Arap Halk Hareketi Politikaları ile ilgili yapılan içerik analizi çalışmasında Hürriyet gazetesinde 269 haber, 84 köşe yazısı, 1 röportaj,1 dizi,1 karikatür; Yeni Şafak gazetesinde 281 haber,117 köşe yazısı, 3 röportaj, 2 dizi ve Cumhuriyet gazetesinde 215 haber,105 köşe yazısı, 4 röportaj,2 dizi, 5 karikatür yer aldığı belirlenmiştir. En çok haberin ve köşe yazısının yer

gazetenin Yeni Şafak gazetesi olduğu belirlenmiştir. En az haber ve köşe yazısının ise Cumhuriyet gazetesi olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3: Arap Halk Hareketi Haberlerinin İncelenen Ülkelere Göre Sayısı

Arap halk hareketi haberlerinin incelenen ülkelere göre sayısı	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Mısır	178	66.2%	160	56.7%	125	58.1%
Tunus	46	17.1%	44	15.6%	43	20.0%
Mısır ve Tunus birlikte	43	16.0%	76	27.0%	43	20.0%
Libya	2	0.7%	2	0.7%	4	1.9%
Toplam	269	100.0%	282	100.0%	215	100.0%

Arap halk hareketi haberlerinin incelenen ülkelere göre sayısı Hürriyet gazetesinde Mısır 178, Tunus 46, Mısır ve Tunus 43, Libya 2; Yeni Şafak gazetesinde Mısır 160, Tunus 44, Mısır ve Tunus 76, Libya 2; Cumhuriyet gazetesinde Mısır 125, Tunus 43, Mısır ve Tunus 43, Libya 4 haber olarak yer almıştır.

Tablo 4: Gazete Yazı Türünün Yer Aldığı Sayfa

Gazete yazı türünün yer aldığı sayfa	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
1. sayfa	28	10.4%	30	10.6%	41	19.1%
İç sayfalar	241	89.6%	252	89.4%	174	80.9%
Toplam	269	100.0%	282	100.0%	215	100.0%

Gazete yazı türünün yer aldığı sayfalar incelendiğinde Hürriyet, Yeni Şafak ve Cumhuriyet gazetelerinde haberlerin 1. Sayfa yerine iç sayfalarda daha fazla yer aldığı belirlenmiştir. Gazete yazı türlerine 1. Sayfada en çok yer veren gazetenin Yeni Şafak olduğu saptanmıştır.

Tablo 5: Haberin Sayfa İçindeki Yeri

Haberin sayfa içindeki yeri	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Sağ alt	29	9.2%	26	9.2%	16	7.4%
Sağ üst	37	8.9%	25	8.9%	19	8.8%
Sağ orta	37	12.8%	36	12.8%	22	10.2%
Orta üst	20	7.8%	22	7.8%	29	13.5%
Orta alt	40	12.4%	35	12.4%	18	8.4%
Tam orta	24	12.4%	35	12.4%	33	15.3%
Sol üst	36	11.0%	31	11.0%	31	14.4%
Sol orta	26	14.2%	40	14.2%	32	14.9%
Sol alt	23	10.6%	30	10.6%	15	7.0%
Tüm Sayfa	1	0.7%	2	0.7%	0	0.0%
Toplam	273	100.0%	282	100.0%	215	100.0%

Haberlerin sayfa içindeki yerleri incelendiğinde Hürriyet gazetesinde en çok haberin orta alt, Yeni Şafak da en çok haberin sol ortada ve Cumhuriyet gazetesinde ise en çok haberin tam ortada bulunduğu belirlenmiştir. İncelenen üç gazetede de tüm sayfa haberlerinin en az yer bulduğu anlaşılmıştır.

Tablo 6: Haberi Üretildiği Haber Organizasyonu

Haberin üretildiği haber organizasyonu	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Kendi üretimi	204	75.8%	144	51.1%	201	93.5%
Haber ajanslarının üretimi	14	5.2%	44	15.6%	8	3.7%
Karma üretim	9	3.3%	0	0.0%	1	0.5%
Çeviri haber	0	0.0%	0	0.0%	4	1.9%
Belirlenemedi	42	15.6%	94	33.3%	1	0.5%
Toplam	269	100.0%	282	100.0%	215	100.0%

Haberin üretildiği haber organizasyonu bakımından üç gazete incelendiğinde üçünde de kendi üretimi olan haberlere daha çok yer verdiği belirlenmiştir. Hürriyet gazetesinde kendi üretimi olarak tespit edilen haberler 204(%75,8), Yeni Şafak gazetesinde 144(%51,1) ve Cumhuriyet gazetesinde 201(%93,5)'dir. Hürriyet ve Cumhuriyet gazeteleri haber ajanslarının ürettiği haberlere Yeni Şafak gazetesine göre daha az yer verdiği belirlenmiştir.

Tablo 7: Haberde Ana Başlığın Özellikleri

Haberde ana başlığın özellikleri	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Yalnızca bir ana başlığa sahip	87	32.3%	177	62.8%	129	60.0%
Bir ana başlık ve üst başlığa sahip	49	18.2%	24	8.5%	13	6.0%
Bir ana başlık ve alt başlığa sahip	104	38.7%	67	23.8%	71	33.0%
Bir ana başlık, bir üst başlık ve alt başlığa sahip	29	10.8%	14	5.0%	2	0.9%
Belirlenemedi	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
Toplam	269	100.0%	282	100.0%	215	100.0%

Haberlerde ana başlığın özellikleri, “yalnızca bir ana başlığa sahip”, “bir ana başlık ve üst başlığa sahip”, “bir ana başlık ve alt başlığa sahip”, “bir ana başlık, bir üst başlık ve bir alt başlığa sahip”, “belirlenemedi” değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, Hürriyet gazetesinde en fazla “bir ana başlık ve alt başlığa sahip” kullanılırken, en az oranda da “bir ana başlık, bir üst başlık ve bir alt başlığa sahip” kullanılmıştır. Yeni Şafak gazetesindeki haberlerin en fazla oranda “yalnızca bir ana başlığa sahip” olduğu görülürken, en az oranda “bir ana başlık, bir üst başlık ve bir alt başlığa sahip” kullanılmıştır. Cumhuriyet gazetesindeki ilgili haberlerde ise en fazla oranda, “yalnızca bir ana başlığa sahip” yer alırken, en az oranda “bir ana başlık ve alt başlığa sahip” kullanılmıştır.

Tablo 8: Haberde Ana Başlığın Özelliği

Haberde ana başlığın özelliği	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Sürmanşet	9	45.0%	12	63.2%	0	0.0%
Manşet	11	55.0%	7	36.8%	10	100.0%
Toplam	20	100.0%	19	100.0%	10	100.0%

Elde edilen verilere göre, Hürriyet gazetesinde yer alan haberlerin ana başlığının çoğunluğunun manşet olduğu görülmüştür. Yeni Şafak gazetesinde yer alan ilgili haberlerin ana başlığının çoğu sürmanşet olarak verilmiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise ilgili haberlerinin tümünün ana başlığı manşet olarak verilmiştir. Üç gazete ele alındığında sürmanşete en fazla oranda Yeni Şafak gazetesinin yer verdiği belirlenmiştir.

Tablo 9: Haberde Ana Başlığın Metinle İlişkisi

Haberde ana başlığın metinle ilişkisi	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Ana başlık metnin içeriğiyle uyumlu	248	98.2%	277	98.2%	195	90.7%
Ana başlık metnin içeriğiyle bir ölçüde uyumlu	19	7.1%	5	1.8%	17	7.9%
Ana başlık metnin içeriğiyle uyumsuz	2	0.7%	0	0.0%	3	1.4%
Toplam	269	100.0%	282	100.0%	215	100.0%

Haberde ana başlığın metinle ilişkisi “ana başlık metnin içeriğiyle uyumlu”, “ana başlık metnin içeriğiyle bir ölçüde uyumlu”, “ana başlık metnin içeriğiyle uyumsuz” değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Hürriyet gazetesindeki haberlerde büyük oranda “ana başlık metnin içeriğiyle uyumlu” dur. Yeni Şafak gazetesinde ilgili haberlerin büyük çoğunluğunda “ana başlık metnin içeriğiyle uyumlu” olduğu gözlenmiştir. Cumhuriyet gazetesinde de haberlerde büyük oranda “ana başlık metnin içeriğiyle uyumlu” olduğu belirlenmiştir. Ana başlığın metnin içeriğiyle uyumsuz olduğu haberlere en fazla oranda Hürriyet gazetesi yer verilirken, Yeni Şafak gazetesinde ana başlığın metnin içeriğiyle uyumsuz olduğu haberlere yer verilmemiştir.

Tablo 10: Haberde Ana Başlığın İçeriksel Özellikleri

Haberde ana başlığın içeriksel özellikleri	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Nesnel	216	80.3%	216	76.6%	199	92.6%
Nesnel değil	53	19.7%	66	23.4%	16	7.4%
Toplam	269	100.0%	282	100.0%	215	100.0%

Haberde ana başlığın içeriksel özelliği “nesnel” ve “nesnel değil” değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, her üç gazete de nesnel haberlerin oranı nesnel olmayan haberlere oranla daha fazladır. Cumhuriyet gazetesi nesnel haberlere en fazla yer veren gazete olarak belirlenmiştir. Yeni Şafak gazetesinin ise nesnel haberlere en az yer veren gazete olduğu görülmüştür.

Tablo 11: Haberdeki Görsel Öğeler

Haberdeki görsel öğeler	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Resimli	204	75.8%	244	86.5%	113	52.6%
Resimsiz	65	24.2%	38	13.5%	102	47.4%
Toplam	269	100.0%	282	100.0%	215	100.0%

Hürriyet gazetesinde Arap halk hareketi ile ilgili yaşanan gelişmelere ilgili haberlerin önemli bir bölümünün resimli olduğu belirlenmiştir. Cumhuriyet gazetesinde ilgili haberlerin daha çok resimsiz olduğu görülmüştür. Üç gazete ele alındığında ilgili haberlerde resim kullanımının en fazla olduğu gazetenin Yeni Şafak, en az olduğu gazetenin ise Cumhuriyet olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 12: Kullanılan Resim Türleri

Kullanılan resim türleri	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Fotoğraf	309	100.00%	339	99.41%	141	97.92%
Grafik	0	0.00%	1	0.29%	3	2.08%
Tabela	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%
El ilanı	0	0.00%	1	0.29%	0	0.00%
Yukarıda yer alanların birkaçı birarada	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%
Toplam	309	100.00%	341	100.00%	144	100.00%

İncelenen metinlerde farklı resim türlerinin kullanıldığı belirlenmiştir. Hürriyet gazetesinde yalnızca fotoğraf kullanılmıştır. Yeni Şafak gazetesinde; fotoğraf, grafik ve el ilanı yer almıştır. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oranlarda sırasıyla; fotoğraf, grafik yer almıştır. Farklı resim türlerinin bir arada kullanıldığı metinlere her üç gazete de yer vermemiştir.

Tablo 13: Fotoğrafın Sayfa İçindeki Yeri

Fotoğrafın sayfa içindeki yeri	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Sağ üst	53	12.4%	42	12.4%	19	13.5%
Sağ alt	34	10.3%	35	10.3%	5	3.5%
Sağ Orta	26	10.0%	34	10.0%	7	5.0%
Orta Üstte	29	10.0%	34	10.0%	29	20.6%
Orta Altta	41	9.7%	33	9.7%	6	4.3%
Tam Ortada	38	15.0%	51	15.0%	48	34.0%
Sol üst	48	11.2%	38	11.2%	9	6.4%
Sol alt	10	11.2%	38	11.2%	7	5.0%
Sol ortada	30	10.0%	34	10.0%	11	7.8%
Tüm sayfayı kapsayan	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
Toplam	309	100.0%	339	100.0%	141	100.0%

Elde edilen verilere göre, Hürriyet gazetesinde ilgili konuyla ilgili fotoğraflar en fazla sağ üstte, Yeni Şafak gazetesinde ve Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla tam ortada yer bulmuştur. Tüm sayfayı kaplayan fotoğraflar üç gazetede de yer almazken, Hürriyet gazetesinde sol alt, Yeni Şafak'ta orta altta, Cumhuriyet'te sağ altta diğerlerine oranla daha az fotoğraf yer bulmuştur.

Tablo 14: Fotoğrafın Üretildiği Haber Organizasyonu

Fotoğrafın üretildiği haber organizasyonu	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Kendi üretimi	78	25.2%	112	33.0%	29	20.6%
Türk haber ajanslarının üretimi	8	2.6%	10	2.9%	9	6.4%
AB'li haber ajanslarının üretimi	32	10.4%	4	1.2%	61	43.3%
ABD'li haber ajanslarının üretimi	36	11.7%	7	2.1%	34	24.1%
Mısır, Tunus ve Libya'lı haber ajanslarının üretimi	4	1.3%	6	1.8%	0	0.0%
İsrail'li haber ajansların üretimi	0	0.0%	1	0.3%	0	0.0%
Karma üretim	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
Belirlenemedi	151	48.9%	199	58.7%	8	5.7%
Toplam	309	100.0%	339	100.0%	141	100.0%

Elde edilen bilgilere göre; Hürriyet, Yeni Şafak ve Cumhuriyet gazetelerinde yer alan ilgili fotoğrafların çoğunun üretildiği haber organizasyonu belirlenememiştir. Fotoğraflarında en çok kendi üretimine yer veren gazeteler sırasıyla; Yeni Şafak, Hürriyet ve Cumhuriyet'tir. Türk haber ajanslarının üretimini daha çok kullanan

gazeteler sırasıyla; Yeni Şafak, Cumhuriyet ve Hürriyet'tir. AB'li haber ajanslarının ürettiği fotoğrafları kullananlar sırasıyla: Cumhuriyet, Hürriyet ve Yeni Şafak olarak belirlenmiştir. ABD'li haber ajanslarının ürettiği haberleri daha çok kullananlar ise sırasıyla; Hürriyet, Cumhuriyet ve Yeni Şafak olarak belirlenmiştir.

Tablo 15: Fotoğrafın İçerik Özelliği

Fotoğrafın içerik özelliği	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Mısır'lı siyasi aktörler	43	23.0%	57	16.8%	12	8.5%
Tunus'lu siyasi aktörler	17	9.1%	28	8.3%	9	6.4%
Suriye'li siyasi aktörler	6	3.2%	5	1.5%	1	0.7%
Libya'lı siyasi aktörler	2	1.1%	1	0.3%	0	0.0%
ABD'li siyasi aktör	10	5.3%	16	4.7%	0	0.0%
AB'li siyasi aktör	3	1.6%	9	2.7%	1	0.7%
Ahmet Davutoğlu	5	2.7%	7	2.1%	2	1.4%
Türk siyasi aktör	24	12.8%	31	9.1%	12	8.5%
Eylemciler	15	8.0%	89	26.3%	84	59.6%
Tahrir Meydanı	27	14.4%	27	8.0%	12	8.5%
Uzmanlar	1	0.5%	2	0.6%	0	0.0%
Türk iş adamları	5	2.7%	4	1.2%	1	0.7%
Askeri yetkili	1	0.5%	6	1.8%	0	0.0%
Dini yetkili	1	0.5%	0	0.0%	0	0.0%
Diğer Ortadoğu devletleri siyasi aktörleri	13	7.0%	23	6.8%	3	2.1%
Diğer	14	7.5%	34	10.0%	4	2.8%
Toplam	187	100.0%	339	100.0%	141	100.0%

Elde edilen bilgilere göre: Kullanılan fotoğrafların içerik özelliklerine bakıldığında Hürriyet gazetesi için sırasıyla en fazla oranda “Mısır’lı siyasi aktörler”, “Tahrir Meydanı” ve “Türk siyasi aktör” olarak sıralanmaktadır. Yeni Şafak gazetesi için sırasıyla en fazla oranda “Eylemciler”, “Mısır’lı siyasi aktörler”, “Diğer” olarak sıralanmaktadır. Cumhuriyet gazetesi için ise ilk olarak büyük bir oranda “Eylemciler” yer alırken “Türk siyasi aktör”, “Mısır’lı siyasi aktör” olarak devam etmektedir.

Tablo 16: Fotoğrafın Metinle İlişkisi

	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Fotoğrafın metinle ilişkisi						
Fotoğraf metinle uyumlu	301	97.4%	327	96.5%	119	84.4%
Fotoğraf metinle bir ölçüde uyumlu	6	1.9%	8	2.4%	20	14.2%
Fotoğraf metinle uyumsuz	2	0.6%	4	1.2%	2	1.4%
Toplam	309	100.0%	339	100.0%	141	100.0%

Analiz kapsamında fotoğrafların metinle ilişkisi de incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, Hürriyet gazetesinde yer alan ilgili haberlerin fotoğraflarının büyük bir oranı metinle uyumludur. Yeni Şafak gazetesinde yer alan fotoğrafların büyük bir oranı metinle uyumlu olduğu görülmektedir. Cumhuriyet gazetesinde de fotoğrafların önemli bir kısmı metinle uyumludur.

Tablo 17: Fotoğrafta Yer Alan Haber Aktörlerinin Sayısı

	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Fotoğrafta yer alan haber aktörlerini sayısı						
Bir	108	42.2%	188	55.5%	32	22.7%
İki	35	13.7%	43	12.7%	14	9.9%
Üç veya daha fazla	113	44.1%	108	31.9%	95	67.4%
Toplam	256	100.0%	339	100.0%	141	100.0%

Analiz kapsamında fotoğraflarda yer alan haber aktörlerinin sayısı da incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, Yeni Şafak gazetesinde en fazla oranda tek aktörlü fotoğraflara yer verilmiştir. Hürriyet gazetesinde en fazla üç veya daha fazla aktörlü fotoğraflara yer verilmiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oranda üç veya daha fazla aktörlü fotoğraflara yer verilmiştir.

Tablo 18: Fotoğrafın Altyazısının İçeriği

	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Fotoğraf alt yazısının içeriği						
Nesnel	39	12.7%	58	17.1%	52	36.9%
Nesnel değil	27	8.8%	27	8.0%	6	4.3%
Altyazısız	241	78.5%	254	74.9%	83	58.9%
Toplam	307	100.0%	339	100.0%	141	100.0%

Analiz kapsamında fotoğraf alt yazısının içeriği de incelenmiştir. Buna göre, üç gazetede de yer alan ilgili haberlerin fotoğraflarının büyük bir oranının alt yazısız olduğu belirlenmiştir. Mevcut nesnel alt yazıların oranının nesnel olmayanlara göre daha fazla olduğu görülmüştür.

4.4.2. Ahmet Davutoğlu ve Arap Halk Hareketi İle İlgili Haberlerin Kalitatif (Niteliksel) Analizi

Hürriyet, Yeni Şafak ve Cumhuriyet gazetelerinde yer alan haberlerin kantitatif (niceliksel) analizinin yanında kalitatif (niteliksel) analizi de gerçekleştirilmiştir.

Tablo 19: Haberin Konu İçeriği

Haberin konu içeriği	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Politika	159	58.2%	203	74.6%	157	73.0%
Ekonomi	44	16.1%	28	10.3%	15	7.0%
Sosyal/kültürel/dini	61	22.3%	33	12.1%	39	18.1%
Ahmet Davutoğlu Politikaları	9	3.3%	8	2.9%	4	1.9%
Toplam	273	100.0%	272	100.0%	215	100.0%

Tablo 19’da görüldüğü gibi, Hürriyet gazetesinde yer alan haberlerin konu içerikleri arasında en fazla oranda sırasıyla; politika, sosyal/kültürel/dini, ekonomi ve Ahmet Davutoğlu politikalarıdır. Yeni Şafak gazetesinde ise konu içerikleri en fazla oranda sırasıyla; politika, sosyal/kültürel/dinsel, ekonomi ve konulu haberler, Ahmet Davutoğlu politikalarıdır. Cumhuriyet gazetesinde ise konu içerikleri en fazla oranda sırasıyla; politika, sosyal/kültürel/dinsel, ekonomi ve konulu haberler, Ahmet Davutoğlu politikalarıdır.

Tablo 19.1: Haberin Konu İçeriği: Siyasi

Haberin konu içeriği		HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
		Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Politika	Mısır liderinin Arap halk hareketine karşı uluslararası ve ulusal politikası	44	28.0%	62	30.2%	38	24.2%
	Tunus liderinin Arap halk hareketine karşı uluslararası ve ulusal politikası	31	19.7%	27	13.2%	26	16.6%
	Libya liderinin Arap halk hareketine karşı uluslararası ve ulusal politikası	3	1.9%	2	1.0%	4	2.5%
	ABD'nin Arap halk hareketine karşı uluslararası ve ulusal politikası	24	15.3%	24	11.7%	28	17.8%
	AB ülkelerinin Arap halk hareketine karşı uluslararası ve ulusal politikası	6	3.8%	8	3.9%	8	5.1%
	Türkiye'nin Arap halk hareketine karşı uluslararası ve ulusal politikası	25	15.9%	43	21.0%	27	17.2%
	Uzmanların politik görüşleri	3	1.9%	3	1.5%	3	1.9%
	Diğer Ortadoğu'lu devletlerinin Arap halk hareketine karşı uluslararası ve ulusal politikası	21	13.4%	36	17.6%	23	14.6%
	Toplam	157	100.0%	205	100.0%	157	100.0%

Elde edilen bilgilere göre haberin siyasi konu içeriğinin incelendiği tabloda üç gazetede en çok “Mısır liderinin Arap halk hareketine karşı uluslararası ve ulusal politikası” yer bulmuştur. Hürriyet gazetesinde en fazla oranda sırasıyla “Tunus liderinin Arap halk hareketine karşı uluslararası ve ulusal politikası”, “Türkiye’nin Arap halk hareketine karşı uluslararası ve ulusal politikası”, gelmektedir. Yeni Şafak gazetesinde en fazla oranda sırasıyla yer alan haberler sıralandığında, “Türkiye’nin Arap halk hareketine karşı uluslararası ve ulusal politikası”, “Tunus liderinin Arap halk hareketine karşı uluslararası ve ulusal politikası” olarak belirlenmiştir. Cumhuriyet gazetesinde en fazla oranda sırasıyla yer alan haberler sıralandığında “ABD’nin Arap halk hareketine karşı uluslararası ve ulusal politikası” ve “Türkiye’nin Arap halk hareketine karşı uluslararası ve ulusal politikası” olduğu görülmektedir.

Tablo 19.2: Haberin Konu İçeriği: Ekonomi

Haberin konu içeriği		HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
		Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Ekonomi	Arap halk hareketinin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisi	25	56.82%	8	28.6%	6	40.0%
	Arap halk hareketinin dünya ekonomisi üzerindeki etkisi	5	11.36%	3	10.7%	3	20.0%
	Arap halk hareketinin borsalar üzerindeki etkileri	3	6.82%	3	10.7%	1	6.7%
	Arap halk hareketinin Mısır ekonomisi üzerindeki etkisi	9	20.45%	10	35.7%	3	20.0%
	Arap halk hareketinin Tunus ekonomisi üzerindeki etkisi	2	4.55%	4	14.3%	2	13.3%
	Arap halk hareketinin Libya ekonomisi üzerindeki etkisi	0	0.00%	0	0.0%	0	0.0%
	Toplam	44	100.00%	28	100.0%	15	100.0%

Buna göre: Hürriyet gazetesi en çok “Arap halk hareketinin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisi” hakkında haberler yer bulduğu tespit edilmiş Yeni Şafak gazetesinde en çok “Arap halk hareketinin Mısır ekonomisi üzerindeki etkisi” üzerinde durulmuş,

Cumhuriyet gazetesinde ise “Arap halk hareketinin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisi” hakkında haberler yer bulmuştur.

Tablo 19.3: Haberin Konu İçeriği: Sosyal-Kültürel-Dini

Haberin konu içeriği		HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
		Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Sosyal-Kültürel-Dini	Sosyal medyanın Arap halk hareketindeki etkisi	4	6.8%	4	12.1%	3	7.7%
	Toplum içindeki gelir dağılımı adaletsizliği	6	10.2%	6	18.2%	2	5.1%
	Baskıcı uygulamalar	8	13.6%	9	27.3%	3	7.7%
	Dinsel nedenleştirme	1	1.7%	1	3.0%	10	25.6%
	Mısır, Tunus ve Libya'nın sosyo-kültürel yapısı	11	18.6%	7	21.2%	7	17.9%
	Mezhep çatışması	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
	Halkın demokrasi talepleri	24	40.7%	6	18.2%	14	35.9%
	Diğer	5	8.5%	0	0.0%	0	0.0%
	Toplam	59	100.0%	33	100.0%	39	100.0%

Elde edilen bilgilere göre: Sosyal-kültürel-dini açıdan incelendiğinde Hürriyet gazetesinde en fazla oranda sırasıyla “halkın demokrasi talepleri”, “ Mısır, Tunus ve Libya’nın sosyo-kültürel yapısı”, “baskıcı uygulamalar” olarak belirlenmiş, Yeni Şafak gazetesinde “baskıcı uygulamalar”, “ Mısır, Tunus ve Libya’nın sosyo-kültürel yapısı”, olarak sıralanmaktadır. Cumhuriyet gazetesinde ise “halkın demokrasi talepleri”, “Dinsel nedenleştirme”, “ Mısır, Tunus ve Libya’nın sosyo-kültürel yapısı”, olarak gözlemlenmiştir.

Tablo 19.4: Ahmet Davutoğlu Politikaları

Haber'in konu içeriği		HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
		Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Ahmet Davutoğlu Politikaları	Olumlu	4	44.4%	6	85.7%	1	20.0%
	Olumsuz	3	33.3%	0	0.0%	1	20.0%
	Nötr	0	0.0%	1	14.3%	3	60.0%
	Her ikisi birden	2	22.2%	0	0.0%	0	0.0%
	Toplam	9	100.0%	7	100.0%	5	100.0%

Çalışmada Ahmet Davutoğlu’nun politikaları da incelenmiştir. Hürriyet gazetesinde en çoktan az sıralanışı “olumlu”, “olumsuz”, “her ikisi birden” ve “nötr”

olarak belirlenmiş, Yeni Şafak gazetesi için, “olumlu” ve “nötr” olarak bulunmuş ve Cumhuriyet gazetesi için ise “nötr”, “olumlu ve olumsuz” olarak belirlenmiştir.

Tablo 20: Olayların İçeriği

Olayların içeriği	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Pozitif	45	16.7%	52	18.2%	45	21.1%
Negatif	207	77.0%	224	78.3%	144	67.6%
Nötr	11	4.1%	8	2.8%	23	10.8%
Yukarıdakilerden birkaçı	6	2.2%	2	0.7%	1	0.5%
Belirlenememiştir.	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
Toplam	269	100.0%	286	100.0%	213	100.0%

Olayların içeriği üç gazete de büyük oranda olumsuz olarak yer bulmuştur. Hürriyet gazetesinde çoktan aza sıralanışı şu şekildedir: “negatif”, “pozitif”, “nötr”, “yukarıdakilerden birkaçı” olarak yer almış, Yeni Şafak gazetesinde “negatif”, “pozitif”, “nötr”, “yukarıdakilerden birkaçı” olarak yer almış, Cumhuriyet gazetesinde ise “negatif”, “pozitif”, “nötr”, “yukarıdakilerden birkaçı” olarak yer almıştır.

Tablo 21: Türkiye'nin Tunus Mısır ve Libya'ya Model Olması İle İlgili Haberler

Türkiye'nin Tunus Mısır ve Libya'ya Model olması ile ilgili haberler	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Olumlu	15	46.9%	22	64.7%	7	53.8%
Olumsuz	12	37.5%	1	2.9%	5	38.5%
Nötr	1	3.1%	11	32.4%	1	7.7%
Her ikisi birden	4	12.5%	0	0.0%	0	0.0%
Toplam	32	100.0%	34	100.0%	13	100.0%

Türkiye'nin Mısır, Tunus ve Libya'ya model olması ile ilgili haberler üç gazetede de “olumlu” olarak yer bulmuştur. Türkiye'nin model olması ile ilgili haberler daha çok Yeni Şafak gazetesinde yer bulmuş, daha sonra Hürriyet ve Cumhuriyet gazetesi olarak sıralanmaktadır.

Tablo 22: Arap Halk Hareketinin Boyutları

Arap halk hareketinin boyutları	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
İsyanların uluslararası boyutu	15	6.0%	17	6.2%	13	6.1%
İsyanların ABD açısından ulusal boyutu	17	6.8%	21	7.7%	26	12.1%
İsyanların AB açısından ulusal boyutu	11	4.4%	7	2.6%	2	0.9%
İsyanların Türkiye açısından ulusal boyutu	51	20.4%	49	17.9%	36	16.8%
İsyanların diğer Ortadoğu devletleri için ulusal boyutu	29	11.6%	39	14.2%	27	12.6%
Eylemlerin teknolojik boyutu	1	0.4%	5	1.8%	2	0.9%
Arap Halk hareketinin Mısır açısından ulusal boyutu	90	36.0%	101	36.9%	52	24.3%
Arap halk hareketinin Tunus açısından ulusal boyutu	30	12.0%	33	12.0%	45	21.0%
Arap halk hareketinin Libya açısından ulusal boyutu	6	2.4%	2	0.7%	11	5.1%
Toplam	250	100.0%	274	100.0%	214	100.0%

Arap halk hareketinin boyutları incelendiğinde üç gazetede değişkenlerden en çok “Arap halk hareketinin Mısır açısından ulusal boyutu” yer bulmuştur. Arap halk hareketinin boyutları en çoktan aza doğru sırasıyla Yeni Şafak, Hürriyet ve Cumhuriyet olarak sıralanmıştır.

Tablo 23: Arap Halk Hareketinin Tanımlanması

Arap halk hareketinin tanımlanması	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Halk ayaklanması	70	32.9%	99	40.9%	52	24.8%
Diktatörlüklere başkaldırı	54	25.4%	79	32.6%	76	36.2%
Sosyal eşitsizliğe başkaldırı	15	7.0%	13	5.4%	18	8.6%
Ülke içi yolsuzlukla savaş	4	1.9%	10	4.1%	10	4.8%
Demokrasiye geçiş	15	7.0%	22	9.1%	36	17.1%
Ortadoğu'da yeni dönem	23	10.8%	7	2.9%	15	7.1%
İç savaş	31	14.6%	12	5.0%	1	0.5%
İslami Kurtuluş hareketi	1	0.5%	0	0.0%	2	1.0%
Toplam	213	100.0%	242	100.0%	210	100.0%

Çalışmada Arap halk hareketinin nasıl tanımlandığı da ortaya konmuştur. Hürriyet gazetesinde üzerinde yapılan analiz çoktan aza doğru sıralandığında “halk ayaklanması”, “diktatörlüklere başkaldırı”, “iç savaş” olarak yer bulduğu belirlenmiş, Yeni Şafak gazetesinde “halk ayaklanması”, “diktatörlüklere başkaldırı”, “demokrasiye geçiş” olarak tanımlanmış, Cumhuriyet gazetesinde ise “diktatörlüklere başkaldırı”, “halk ayaklanması” ve “demokrasiye geçiş” olduğu ortaya konmuştur.

Tablo 24: Haber Kaynağı Kullanımı

Haberin kaynağı kullanımı	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Devlet başkanları	47	28.0%	102	43.2%	37	27.6%
Bakanlar	21	12.5%	22	9.3%	27	20.1%
Muhalefet partisi temsilcileri	23	13.7%	18	7.6%	20	14.9%
Siyasi aktörler	24	14.3%	36	15.3%	21	15.7%
Uzmanlar	9	5.4%	5	2.1%	10	7.5%
Dini aktörler	2	1.2%	3	1.3%	1	0.7%
Askeri yetkililer	8	4.8%	14	5.9%	4	3.0%
Mısır'da aktif Türk iş adamları	26	15.5%	6	2.5%	2	1.5%
İstihbarat Örgütleri	3	1.8%	1	0.4%	1	0.7%
Diğer	5	3.0%	29	12.3%	11	8.2%
Toplam	168	100.0%	236	100.0%	134	100.0%

Elde edilen bilgilere göre: Hürriyet gazetesi haber kaynağının oransal sıralaması yapıldığında “devlet başkanları”, “Mısır’da aktif Türk iş adamları”, “siyasi aktörler”, Yeni Şafak gazetesinde “devlet başkanları”, “siyasi aktörler” ve “diğer”, Cumhuriyet gazetesinde ise “devlet başkanları”, “bakanlar”, “siyasi aktörler” değişken olarak sıralanmaktadır.

Tablo 24.1: Haber Kaynağı Kullanımı: Devlet Başkanları

Haberin kaynağı kullanımı: Devlet Başkanları	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Mısır Devlet Başkanı	6	12.2%	22	21.6%	4	10.8%
Libya Devlet Başkanı	1	2.0%	1	1.0%	1	2.7%
Tunus Devlet Başkanı	5	10.2%	9	8.8%	0	0.0%
ABD Başkanı	11	22.4%	11	10.8%	8	21.6%
Suriye Devlet başkanı	3	6.1%	5	4.9%	2	5.4%
Türkiye Cumhurbaşkanı	1	2.0%	5	4.9%	1	2.7%
Türkiye Başbakanı	11	22.4%	22	21.6%	10	27.0%
Irak Devlet başkanı	1	2.0%	1	1.0%	0	0.0%
İran Başbakanı	1	2.0%	3	2.9%	0	0.0%
Filistin Başkanı	0	0.0%	1	1.0%	0	0.0%
Rusya Başkanı	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
Almanya Başkanı	0	0.0%	4	3.9%	2	5.4%
Fransa Başkanı	1	2.0%	2	2.0%	2	5.4%
İtalya Başkanı	0	0.0%	1	1.0%	1	2.7%
İngiltere Başkanı	0	0.0%	3	2.9%	1	2.7%
Çin Başkanı	1	2.0%	0	0.0%	0	0.0%
Diğer Devletlerin Başkanları	7	14.3%	12	11.8%	5	13.5%
Toplam	49	100.0%	102	100.0%	37	100.0%

Haber kaynağı kullanımında Devlet Başkanlarının kullanımına bakıldığında üç gazetede en çok Türkiye Başbakanı haber kaynağı olarak kullanılmış, Hürriyet gazetesinde 11 (%22,4), Yeni Şafak gazetesinde 22 (%21,6), Cumhuriyet gazetesinde ise 10 (%27,0) olarak yer bulmuştur.

Tablo 24.2: Haber Kaynağı Kullanımı: Bakanlar

Haberin kaynağı: Bakanlar	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Mısır'lı bakanlar	4	19.0%	6	27.3%	1	3.7%
Libya'lı bakanlar	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
Tunus'lu bakanlar	0	0.0%	1	4.5%	1	3.7%
Türk bakanlar	11	52.4%	6	27.3%	10	37.0%
AB'li bakanlar	1	4.8%	1	4.5%	1	3.7%
ABD'li bakanlar	5	23.8%	4	18.2%	13	48.1%
Diğer	0	0.0%	4	18.2%	1	3.7%
Toplam	21	100.0%	22	100.0%	27	100.0%

Elde edilen bilgilere göre: Hürriyet gazetesi en çok “Türk bakanlara”, Yeni Şafak gazetesi “Mısır’lı ve Türk bakanlara”, Cumhuriyet gazetesi ise haber kaynağı olarak “ABD’li bakanlara” daha çok yer vermiştir.

Tablo 24.2.3: Haber Kaynağı Kullanımı: Bakanlar: Türk Bakanlar

Haberin kaynağı: Bakanlar: Türk Bakanlar	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Dışişleri Bakanı	6	66.7%	6	100.0%	8	72.7%
İç İşleri Bakanı	0	0.0%	0	0.0%	1	9.1%
Devlet Bakanları	1	11.1%	0	0.0%	2	18.2%
Ekonomi Bakanı	1	11.1%	0	0.0%	0	0.0%
Maliye Bakanı	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
Kültür ve Turizm Bakanı	1	11.1%	0	0.0%	0	0.0%
Toplam	9	100.0%	6	100.0%	11	100.0%

Elde edilen bilgilere göre üç gazete de haber kaynağı olarak Türk bakanların içerisinde en çok Dışişleri bakanını haber kaynağı olarak kabul etmiştir. Haberlerin incelendiği dönemin Dışişleri bakanı Ahmet Davutoğlu olduğu için haber kaynağı Ahmet Davutoğlu’dur.

Tablo 24.3: Haber Kaynağı Kullanımı: Muhalefet Partisi Temsilcileri

Haberin kaynağı kullanımı: Muhalefet Partisi temsilcileri	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
CHP'li Temsilciler	6	25.0%	2	11.1%	7	35.0%
MHP'li Temsilciler	2	8.3%	1	5.6%	1	5.0%
BDP'li Temsilciler	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
Mısır'lı Muhalif Liderler	14	58.3%	8	44.4%	6	30.0%
Tunus'lu Muhalif Liderler	2	8.3%	7	38.9%	5	25.0%
Libya'lı Muhalif Liderler	0	0.0%	0	0.0%	1	5.0%
Toplam	24	100.0%	18	100.0%	20	100.0%

Hürriyet gazetesinde haber kaynağı olarak Muhalefet Partisi temsilcileri çoktan aza sıralandığında “Mısır’lı muhalif liderler”, “CHP’li temsilciler”, “MHP’li temsilciler” olarak sıralanmakta, Yeni Şafak gazetesinde “Mısır’lı muhalif liderler”, “Tunus’lu muhalif liderler”, “CHP’li temsilciler” sıralanmakta, Cumhuriyet gazetesinde ise “CHP’li temsilciler”, “Mısır’lı muhalif liderler”, “Tunus’lu muhalif liderler” olarak sıralanmaktadır.

Tablo 24.4: Haber Kaynağı Kullanımı: Siyasi Aktörler

Haberin kaynağı kullanımı: Siyasi Aktörler	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Mısır'lı siyasi aktörler	12	36.4%	16	44.4%	8	38.1%
Tunus'lu siyasi aktörler	0	0.0%	1	2.8%	2	9.5%
Libya'lı siyasi aktörler	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
AB'li siyasi aktörler	4	12.1%	3	8.3%	1	4.8%
ABD'li siyasi aktörler	8	24.2%	2	5.6%	6	28.6%
Türk siyasi aktörler	6	18.2%	8	22.2%	2	9.5%
Bahreyn'li siyasi aktörler	1	3.0%	0	0.0%	0	0.0%
Suudi Arabistan'lı aktörler	1	3.0%	0	0.0%	0	0.0%
Büyükelçiler	1	3.0%	3	8.3%	2	9.5%
Diğer	0	0.0%	3	8.3%	0	0.0%
Toplam	33	100.0%	36	100.0%	21	100.0%

Siyasi aktörler haber kaynağı olarak kullanıldığında incelenen üç gazetede “Mısır’lı siyasi aktörlerin” diğer aktörlere oranla daha çok haber kaynağı olarak kullanıldığı görülmektedir. Üç gazetede siyasi aktörlerin haber kaynağı olarak kullanımına bakıldığında sırasıyla Yeni Şafak, Hürriyet ve Cumhuriyet olarak yer bulmuştur.

Tablo 24.5: Haber Kaynağı Kullanımı: Uzmanlar

Haberin kaynağı kullanımı: Uzmanlar	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
AB'li Uzmanlar	4	44.4%	0	0.0%	1	11.1%
ABD'li Uzmanlar	1	11.1%	1	20.0%	3	33.3%
Türk Uzmanlar	3	33.3%	1	20.0%	3	33.3%
Ekonomi Uzmanları	1	11.1%	3	60.0%	2	22.2%
Toplam	9	100.0%	5	100.0%	9	100.0%

Elde edilen bilgilere göre incelenen üç gazete içerisinde haber kaynağı olarak Uzmanların kullanımı en çok Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinde olduğu en az da Yeni Şafak gazetesinde yer bulduğu belirlenmiştir.

Tablo 24.6: Haber Kaynağı Kullanımı: Dini Aktörler

Haberin kaynağı kullanımı: Dini Aktörler	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Papa	0	0.0%	1	50.0%	1	100.0%
Diyanet İşleri Başkanlığı	1	50.0%	0	0.0%	0	0.0%
Müftüler	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
Müslüman Dini Yetkili	1	50.0%	1	50.0%	0	0.0%
Hristiyan Dini Yetkili	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
Toplam	2	100.0%	2	100.0%	1	100.0%

Elde edilen bilgilere göre dini aktörler haber kaynağı olarak kullanımına bakıldığında Hürriyet gazetesi “Diyanet İşleri Başkanlığı” ve “Müslüman dini yetkili” , Yeni Şafak “Papa’yı” ve “Müslüman dini yetkiliyi”, Cumhuriyet ise yalnızca “Papa’yı kullanmıştır.

Tablo 24.7: Haber Kaynağı Kullanımı: Askeri Yetkili

Haberin kaynağı kullanımı: Askeri Yetkili	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Mısır'lı askeri yetkili	7	87.5%	11	84.6%	2	50.0%
Tunus'lu askeri yetkili	0	0.0%	0	0.0%	1	25.0%
Libya'lı askeri yetkili	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
Türk askeri yetkili	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
ABD'li askeri yetkili	1	12.5%	1	7.7%	0	0.0%
AB'li askeri yetkili	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
İsrail'li askeri yetkili	0	0.0%	1	7.7%	1	25.0%
Toplam	8	100.0%	13	100.0%	4	100.0%

Elde edilen bilgilere göre üç gazetede en çok “Mısır’lı asker yetkilileri” haber kaynağı olarak kullanmıştır. Yeni Şafak gazetesi en çok askeri yetki haber kaynağı kullanan gazete, Cumhuriyet gazetesi ise en az askeri yetkiliyi haber kaynağı olarak kullanan gazetedir.

Tablo 24.8: Haber Kaynağı Kullanımı: İstihbarat Örgütleri

Haberin kaynağı kullanımı: İstihbarat Örgütleri	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
ABD’li istihbarat örgütleri	1	33.3%	1	100.0%	1	100.0%
AB’li istihbarat örgütleri	1	33.3%	0	0.0%	0	0.0%
İsrail istihbarat örgütleri	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
Türk istihbarat örgütleri	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
Mısır istihbarat örgütü	1	33.3%	0	0.0%	0	0.0%
Toplam	3	100.0%	1	100.0%	1	100.0%

Haber kaynağı olarak istihbarat örgütlerinin kullanımına incelendiğinde Hürriyet gazetesinde “ABD’li istihbarat örgütleri”, “AB’li istihbarat örgütleri”, “Mısır istihbarat örgütleri”, Yeni Şafak ve Cumhuriyet gazetelerinde ise “ABD’li istihbarat örgütleri” yer bulmuştur.

Tablo 25: Arap Halk Hareketinin Sebepleri

Arap halk hareketinin sebepleri	HÜRRİYET		YENİ ŞAFAK		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Diktatörlüklerin halen hüküm sürmesi	52	28.0%	96	42.5%	62	29.2%
Seçimlerin demokratik yollarla yapılmaması	7	3.8%	1	0.4%	5	2.4%
Wikileaks belgeleri	5	2.7%	4	1.8%	9	4.2%
İsyanda sosyal medyanın etkinliği	6	3.2%	10	4.4%	14	6.6%
Yolsuzlukların artması	15	8.1%	18	8.0%	30	14.2%
İşsizliğin artması	14	7.5%	7	3.1%	35	16.5%
Dini sebepler	1	0.5%	3	1.3%	3	1.4%
Ekonomik sebepler	6	3.2%	10	4.4%	13	6.1%
Sosyo-kültürel sebepler	9	4.8%	7	3.1%	12	5.7%
Halkın demokrasi ve reform talepleri	67	36.0%	65	28.8%	24	11.3%
Dış güçlerin müdahalesi	4	2.2%	5	2.2%	5	2.4%
Toplam	186	100.0%	226	100.0%	212	100.0%

Arap halk hareketinin sebebi olarak Hürriyet gazetesi haberlerinde daha çok “halkın demokrasi ve reform talepleri”, “diktatörlüklerin halen hüküm sürmesi” ve “yolsuzlukların artması” olarak sıralanmış, Yeni Şafak gazetesinde sebepler daha çok sıralandığında “diktatörlüklerin halen hüküm sürmesi”, “halkın demokrasi ve reform talepleri”, “yolsuzlukların artması” olarak sıralanmıştır. Cumhuriyet gazetesinde ise

“diktatörlüklerin halen hüküm sürmesi”, “işsizliği artması” ve “yolsuzlukların artması” olarak belirlenmiştir.

4.4.3. Ahmet Davutoğlu ve Arap Halk Hareketi İle İlgili Basında Çıkan Köşe Yazılarının Analizi

Arap Halk Hareketi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili gerçekleştirilen içerik analizi kapsamında 18 Aralık 2010–18 Şubat 2011 tarihleri arasında Hürriyet, Yeni Şafak ve Cumhuriyet gazetelerinde yayınlanan köşe yazıları niceliksel ve niteliksel olarak incelenmiştir.

Niceliksel analiz kapsamında her üç gazete için ayrı tablolar oluşturularak, köşe yazarlarının isimleri ve araştırma konusuna ilişkin yazmış oldukları yazılarının sayıları belirlenmiştir. Bu kapsamda her gazete için ayrı tablolar oluşturularak köşe yazarlarının yaklaşımları “Siyaset”, “Ekonomi”, “Kültür”, “Din” ve “Diğer” değişkenlerine göre sayı ve oranları verilerek ortaya konmaya çalışılmıştır.

Köşe yazılarının niteliksel analizi bölümünde ise köşe yazarlarının sık kullandığı sözcükler sayı ve oranlarıyla verilmiştir. Bu sözcükler; “Ahmet Davutoğlu”, “Halk Hareketi”, “Arap Baharı”, “İsyan/Başkaldırı”, “Demokrasi”, “Diktatörlük”, “Reform”, “İslamcı”, “Model”, “Devrim”, ”Stratejik Derinlik”, ”Komşularla Sıfır Sorun” ve “Wikileaks” olarak belirlenmiştir.

Tablo 26: Köşe Yazılarının Sayı ve Oranları

Gazete Adı	Köşe Yazısı	
	Sayı	Oran%
HÜRRİYET	84	27,5%
YENİŞAFAK	117	38,2%
CUMHURİYET	105	34,3%
Toplam	306	100,0%

Analiz kapsamında incelenen üç gazetede yer alan Arap hareketi ile ilgili köşe yazıları incelenmiştir. 306 tane köşe yazısı tespit edilmiştir. Toplam 306 köşe yazısının incelendiği analizde; Hürriyet gazetesinde 84, Yeni Şafak gazetesinde 117 ve

Cumhuriyet gazetesinde 105 köşe yazısı olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda Yeni Şafak gazetesi Arap hareketi ile ilgili köşe yazılarına en fazla yer veren gazetedir. En az yer veren gazete ise Hürriyet gazetesidir.

4.4.3.1. Hürriyet Gazetesi Köşe Yazarlarının Niceliksel Analizi

Hürriyet gazetesinde yer alan Arap Halk Hareketi ile ilgili köşe yazılarının niceliksel analizi yapılmıştır.

Tablo 27: Hürriyet Gazetesi'nin Köşe Yazarları ve Köşe Yazarlarının Sayı ve Oranları

Köşe Yazarlarının İsmi	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
İsmet Berkan	4	4,76%
Yılmaz Özdil	5	5,95%
Ahmet Hakan	8	9,52%
Yalçın Doğan	9	10,71%
Mehmet Y. Yılmaz	5	5,95%
Ertuğrul Özkök	6	7,14%
Fatih Çekirge	5	5,95%
Hadi Uluengin	9	10,71%
Vahap Munyar	3	3,57%
Tufan Türeç	3	3,57%
Cüneyt Ülsever	8	9,52%
Yalçın Bayer	1	1,19%
Özdemir İnce	5	5,95%
Zeynep Gögüş	1	1,19%
Ferai Tınç	6	7,14%
Sedat Ergin	1	1,19%
Rahmi Turan	1	1,19%
Gila Benmayor	1	1,19%
Kanat Atkaya	1	1,19%
Ege Cansen	1	1,19%
Rahmi Turan	1	1,19%
Toplam	84	100,0%

Araştırma sonucu Hürriyet gazetesinde yazan 21 köşe yazarının konu ile ilgili 84 adet köşe yazısı bulunmuştur. Konu hakkında en fazla yazıyı Yalçın Doğan ve Hadi Uluengin yazmıştır.

Tablo 28: Hürriyet Gazetesi Köşe Yazılarının Konularına Göre Sayı ve Oranları

Köşe Yazılarının Konuları	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
Siyaset	62	73,8%
Ekonomi	4	4,8%
Kültür	14	16,7%
Din	4	4,8%
Toplam	84	100,0%

Analiz kapsamında Hürriyet gazetesi köşe yazıları “Siyaset”, “Ekonomi”, “Kültür” ve “Din” değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Hürriyet gazetesinde yer alan Arap Halk Hareketi ile ilgili köşe yazılarının en fazla oranda “Siyaset” (%73,8) ile ilgili olduğu belirlenmiştir.

Tablo 28.1: Köşe Yazılarının Siyaset Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Siyaset	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
Halk hareketi ve isyanlar	1	1,6%
Demokrasi ve reform arayışları	9	14,5%
Diktatörlüklerin yıkılması	15	24,2%
ABD'nin uluslar arası ve ulusal politikası	6	9,7%
AB'nin uluslar arası ve ulusal politikası	1	1,6%
Türkiye'nin uluslar arası ve ulusal politikası	21	33,9%
Ahmet Davutoğlu politikalarının yorumları	9	14,5%
Toplam	62	100,0%

Elde edilen verilere göre Hürriyet gazetesinde yer alan siyaset konulu köşe yazılarının büyük bir bölümünün “Türkiye’nin Uluslararası ve Ulusal Politikası” konulu olduğu belirlenmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla; “Diktatörlüklerin yıkılması”, “Demokrasi ve reform arayışları” ve “Ahmet Davutoğlu politikalarının yorumları” izlemiştir.

Tablo 28.2: Köşe Yazılarının Ekonomi Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Ekonomi	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
Dünya ekonomisine etkileri	0	0,0%
Türkiye ekonomisine etkileri	3	75,0%
Mısır ekonomisine etkileri	1	25,0%
Tunus ekonomisine etkileri	0	0,0%
Libya ekonomisine etkileri	0	0,0%
Toplam	4	100,0%

Araştırma sonucuna göre köşe yazılarının ekonomi konusunda Dünya, Türkiye, Mısır, Tunus ve Libya ekonomilerine etkileri incelenmiştir. Hürriyet gazetesinde en fazla haberin Türkiye ekonomisine etkileri hakkında yapıldığı gözlemlenmiştir.

Tablo 28.3: Köşe Yazılarının Kültür Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Kültür	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
Halkların Sosyo-kültürel yapısı	7	50,0%
Tarihsel ilişki	2	14,3%
Halkın özgürlüklerinin kısıtlanması	5	35,7%
Toplam	14	100,0%

Analiz kapsamında Hürriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının kültür konusuna göre sayı ve oranları incelenmiştir. “Halkların sosyo-kültürel yapısı”, “Tarihsel ilişki” ve “Halkın özgürlüklerinin kısıtlanması” değişkenlerine göre analiz edilmiştir. En fazla oranda sırasıyla “Halkların sosyo-kültürel yapısı”, “Halkın özgürlüklerinin kısıtlanması” ve “Tarihsel ilişki” olarak yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 28.4: Köşe Yazılarının Din Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Din	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
Mezhepsel farklılıklar	0	0,0%
Dini liderlerin etkisi	1	25,0%
İsyanların dayanağı olarak din	3	75,0%
Diğer	0	0,0%
Toplam	4	100,0%

Analiz kapsamında Hürriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının din konusunda göre sayı ve oranları “Mezhepsel farklılıklar”, “Dini liderlerin etkisi”, “İsyanların dayanağı olarak din” ve “Diğer” değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre en fazla “İsyanların dayanağı olarak din” konusunun yer aldığı belirlenmiştir.

4.4.3.2. Hürriyet Gazetesi Köşe Yazarlarının Niteliksel Analizi

Hürriyet gazetesinde yer alan Arap Halk Hareketi ile ilgili köşe yazılarının niteliksel analizi yapılmıştır.

Tablo 29: Köşe Yazılarının Sık Kullanılan Sözcüklere Göre Sayı ve Oranları

Sık kullanılan sözcükler	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
Ahmet Davutoğlu	14	1,0%
Halk hareketi	64	4,7%
Arap Baharı	0	0,0%
İsyan/Başkaldırı	109	8,0%
Demokrasi	335	24,7%
Diktatörlük	248	18,2%
Reform	140	10,3%
İslamcı	276	20,3%
Model	145	10,7%
Devrim	15	1,1%
Stratejik derinlik	3	0,2%
Komşularla sıfır sorun	5	0,4%
Wikileaks	5	0,4%
Toplam	1359	100,0%

Analiz kapsamında gazetede yer alan köşe yazılarında sık kullanılan sözcükler belirlenmiştir. Sözcükler, “Ahmet Davutoğlu”, “Halk Hareketi”, “Arap Baharı”, “İsyan/Başkaldırı”, “Demokrasi”, “Diktatörlük”, “Reform”, “İslamcı”, “Model”, “Devrim”, “Stratejik Derinlik”, “Komşularla Sıfır Sorun” ve “Wikileaks” olarak belirlenmiştir. % 24,7 ile en fazla yüzde ile “Demokrasi”den bahsedilmiştir.

Tablo 30: Köşe Yazarlarının Arap Halk Hareketine Yaklaşımı

Köşe Yazarlarının Arap Halk Hareketine Yaklaşımı	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
Olumlu	27	36,5%
Olumsuz	37	50,0%
Nötr	10	13,5%
Toplam	74	100,0%

Analiz kapsamında köşe yazılarının Arap Halk Hareketine Yaklaşımı olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Hürriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının büyük bir kısmının yaklaşıma olumsuz olduğu belirlenmiştir.

Tablo 31: Köşe Yazarlarının Ahmet Davutoğlu'nun Politikalarına Yaklaşımı

Köşe Yazarlarının Ahmet Davutoğlu'nun Politikalarına Yaklaşımı	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
Olumlu	0	0,0%
Olumsuz	25	89,3%
Her ikisi birden	2	7,1%
Nötr	1	3,6%
Toplam	28	100,0%

Analiz kapsamında köşe yazılarının Ahmet Davutoğlu'nun Politikalarına Yaklaşımı olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Hürriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının %89,3 'ünün yaklaşıma olumsuz olduğu belirlenmiştir.

Tablo 32: Köşe Yazarlarının Türkiye'nin Ortadoğu Ülkelerine Model Olacağı Savına Yaklaşımları

Köşe Yazarlarının Türkiye'nin Ortadoğu Ülkelerine Model Olacağı Savına Yaklaşımları	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
Olumlu	6	13,6%
Olumsuz	36	81,8%
Nötr	2	4,5%
Toplam	44	100,0%

Analiz kapsamında köşe yazılarının Türkiye'nin Ortadoğu Ülkelerine Model Olacağı Savına Yaklaşımı olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Hürriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının %81,8 'inin yaklaşıma olumsuz olduğu belirlenmiştir.

Tablo 33: Köşe yazarlarının Arap Halk Hareketinde Sosyal Medyanın Kullanımı Konusundaki Yaklaşımı

Köşe yazarlarının Arap Halk Hareketinde sosyal medyanın kullanımı konusundaki yaklaşımı	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
Olumlu	8	80,0%
Olumsuz	1	10,0%
Nötr	1	10,0%
Toplam	10	100,0%

Analiz kapsamında köşe yazılarının Arap Halk Hareketinde Sosyal Medyanın Kullanımı Konusundaki Yaklaşımı olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Hürriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının %80 'inin yaklaşıma olumlu olduğu belirlenmiştir.

Tablo 34: Köşe Yazarlarının ABD Politikalarına Yaklaşımları

Köşe Yazarlarının ABD Politikalarına Yaklaşımları	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
Olumlu	3	10,7%
Olumsuz	22	78,6%
Nötr	3	10,7%
Toplam	28	100,0%

Analiz kapsamında Hürriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının ABD politikalarına olan yaklaşımları olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre en fazla oranda olumsuz bir yaklaşım sergilendiği görülmüştür. Bunu en fazla oranda sırasıyla; olumlu ve nötr yaklaşımlar izlemektedir.

4.4.3.3. Yeni Şafak Gazetesi Köşe Yazarlarının Niceliksel Analizi

Yeni Şafak gazetesinde yer alan Arap Halk Hareketi ile ilgili köşe yazılarının niceliksel analizi yapılmıştır.

Tablo 35: Yeni Şafak Gazetesi'nin Köşe Yazarları ve Köşe Yazarlarının Sayı ve Oranları

Köşe Yazarlarının İsmi	YENİŞAFAK	
	Sayı	Oran%
Hakan Albayrak	11	9,40%
Özlem Albayrak	2	1,71%
İbrahim Karagül	20	17,09%
Akif Emre	8	6,84%
Abdullah Muradoğlu	8	6,84%
Osman Özsoy	2	1,71%
Osman Atalay	1	0,85%
Şenol Kazancı	2	1,71%
Kurşat Bumin	8	6,84%
Yaşar Süngü	5	4,27%
Nazif Gürdoğan	4	3,42%
Abdulkadir Selvi	1	0,85%
Resul Tosun	3	2,56%
Fevzi Öztürk	1	0,85%
Salih Tuna	3	2,56%
Yasin Aktay	6	5,13%
Ali Akel	2	1,71%
Mazhar Bağlı	1	0,85%
Gökhan Özcan	1	0,85%
Enver Gülşen	1	0,85%
Hayrettin Karaman	3	2,56%
Yusuf Kaplan	4	3,42%
Yasin Doğan	1	0,85%
Ayşe Böhürler	2	1,71%
Rasim Özdenören	2	1,71%
Teodora Doni	2	1,71%
Mehmet Ziya Gökalp	1	0,85%

Tablo 35: Yeni Şafak Gazetesi’nin Köşe Yazarları ve Köşe Yazarlarının Sayı ve Oranları (Devam)

Fatma Barbarosoğlu	2	1,71%
İhsan Sürreya Sırma	2	1,71%
Yusuf Engin	1	0,85%
Tamer Korkmaz	1	0,85%
Abdullah Yıldırım	1	0,85%
Nuh Yılmaz	1	0,85%
Ufuk Coşkun	1	0,85%
Mehmet Özkan	1	0,85%
Mehmet Şeker	1	0,85%
Ali Bayramoğlu	1	0,85%
Toplam	117	100,00%

Araştırma sonucu Yeni Şafak gazetesinde yazan 37 köşe yazarının konu ile ilgili 117 adet köşe yazısı bulunmuştur. Konu hakkında en fazla yazıyı İbrahim Karagül yazmıştır.

Tablo 36: Yeni Şafak Gazetesi Köşe Yazılarının Konularına Göre Sayı ve Oranları

Köşe Yazılarının Konuları	YENİŞAFAK	
	Sayı	Oran%
Siyaset	89	76,1%
Ekonomi	7	6,0%
Kültür	17	14,5%
Din	4	3,4%
Diğer	0	0,0%
Toplam	117	100,0%

Analiz kapsamında Hürriyet gazetesi köşe yazıları “Siyaset”, “Ekonomi”, “Kültür”, “Din” ve “Diğer” değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Yeni Şafak gazetesinde yer alan Arap Halk Hareketi ile ilgili köşe yazılarının en fazla oranda “Siyaset” (%76,1) ile ilgili olduğu belirlenmiştir.

Tablo 36.1: Köşe Yazılarının Siyaset Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Siyaset	YENİ ŞAFAK	
	Sayı	Oran%
Halk Hareketi ve isyanlar	18	20,2%
Demokrasi ve Reform Arayışları	16	18,0%
Diktatörlüklerin Yıkılması	20	22,5%
A.Davutoğlu'nun Uluslar arası ve Ulusal Politikası	4	4,5%
ABD'nin uluslar arası ve ulusal Politikası	19	21,3%
AB'nin uluslar arası ve ulusal politikası	4	4,5%
Türkiye'nin uluslar arası ve ulusal politikası	8	9,0%
Toplam	89	100,0%

Elde edilen verilere göre Yeni Şafak gazetesinde yer alan siyaset konulu köşe yazılarının büyük bir bölümünün “Diktatörlüklerin yıkılması” konulu olduğu belirlenmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla; “AB’nin Uluslararası ve Ulusal Politikası”, “Halk Hareketi ve İsyanlar” ve “Demokrasi ve Reform Arayışları” izlemiştir.

Tablo 36.2: Köşe Yazılarının Ekonomi Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Ekonomi	YENİ ŞAFAK	
	Sayı	Oran%
Dünya ekonomisine etkileri	2	28.6%
Türkiye ekonomisine etkileri	1	14.3%
Mısır ekonomisine etkileri	3	42.9%
Tunus ekonomisine etkileri	1	14.3%
Libya ekonomisine etkileri	0	0.0%
Toplam	7	100.0%

Araştırma sonucuna göre köşe yazılarının ekonomi konusunda Dünya, Türkiye, Mısır, Tunus ve Libya ekonomilerine etkileri incelenmiştir. Yeni Şafak gazetesinde en fazla haberin Mısır ekonomisine etkileri hakkında yapıldığı gözlemlenmiştir.

Tablo 36.3: Köşe Yazılarının Kültür Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Kültür	YENİ ŞAFAK	
	Sayı	Oran%
Sosyo-kültürel yapı	5	29.4%
Tarihsel ilişki	4	23.5%
Halkın özgürlüklerinin kısıtlanması	8	47.1%
Diğer	0	0.0%
Toplam	17	100.0%

Analiz kapsamında Yeni Şafak gazetesinde yer alan köşe yazılarının kültür konusuna göre sayı ve oranları incelenmiştir. “Halkların sosyo-kültürel yapısı”, “Tarihsel ilişki” ve “Halkın özgürlüklerinin kısıtlanması” değişkenlerine göre analiz edilmiştir. En fazla oranda sırasıyla “Halkın özgürlüklerinin kısıtlanması”, “sosyo-kültürel yapı”, ve “Tarihsel ilişki” olarak yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 36.4: Köşe Yazılarının Din Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Din	YENİ ŞAFAK	
	Sayı	Oran%
Mezhepsel farklılıklar	0	0.0%
Dini liderlerin etkisi	1	25.0%
İsyanların dayanağı olarak din	3	75.0%
Diğer	0	0.0%
Toplam	4	100.0%

Analiz kapsamında Yeni Şafak gazetesinde yer alan köşe yazılarının din konusunda göre sayı ve oranları “Mezhepsel farklılıklar”, “Dini liderlerin etkisi”, “İsyanların dayanağı olarak din” ve “Diğer” değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre en fazla “İsyanların dayanağı olarak din” konusunun yer aldığı belirlenmiştir.

4.4.3.4. Yeni Şafak Gazetesi Köşe Yazarlarının Niteliksel Analizi

Çalışmada Arap halk hareketi ile ilgili Yeni Şafak gazetesi köşe yazarının niteliksel analizi de yapılmıştır.

Tablo 37: Köşe Yazılarının Sık Kullanılan Sözcüklere Göre Sayı ve Oranları

Sık kullanılan sözcükler	YENİ ŞAFAK	
	Sayı	Oran%
Ahmet Davutoğlu	35	2.3%
Halk hareketi	110	7.1%
Arap Baharı	0	0.0%
İsyan/Başkaldırı	148	9.5%
Demokrasi	270	17.4%
Diktatörlük	320	20.6%
Reform	60	3.9%
İslamcı	250	16.1%
Model	37	2.4%
Devrim	314	20.2%
Stratejik derinlik	2	0.1%
Komşularla sıfır sorun	3	0.2%
Wikileaks	5	0.3%
Toplam	1554	100.0%

Analiz kapsamında gazetede yer alan köşe yazılarında sık kullanılan sözcükler belirlenmiştir. Sözcükler, “Diktatörlük”, “Devrim”, “Demokrasi”, “İslamcı”, “İsyan/Başkaldırı”, “Halk Hareketi”, “Reform”, “Model”, “Ahmet Davutoğlu”, ve “Wikileaks” ”Komşularla Sıfır Sorun” “Stratejik Derinlik”, “Arap Baharı”, olarak belirlenmiştir. % 20,6 ile en fazla yüzde ile “Diktatörlükten” bahsedilmiştir.

Tablo 38: Köşe Yazarlarının Arap Halk Hareketine Yaklaşımı

Köşe Yazarlarının Arap Halk Hareketine Yaklaşımı	YENİ ŞAFAK	
	Sayı	Oran%
Olumlu	88	75.2%
Olumsuz	16	13.7%
Nötr	13	11.1%
Toplam	117	100.0%

Analiz kapsamında köşe yazılarının Arap Halk Hareketine Yaklaşımı olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Yeni Şafak gazetesinde yer alan köşe yazılarının büyük bir kısmının yaklaşıma olumlu olduğu belirlenmiştir.

Tablo 39: Köşe Yazarlarının Ahmet Davutoğlu'nun Politikalarına Yaklaşımı

Köşe Yazarlarının Ahmet Davutoğlu'nun Politikalarına Yaklaşımı	YENİ ŞAFAK	
	Sayı	Oran%
Olumlu	6	75.0%
Olumsuz	1	12.5%
Her ikisi birden	1	12.5%
Nötr	0	0.0%
Toplam	8	100.0%

Analiz kapsamında köşe yazılarının Ahmet Davutoğlu'nun Politikalarına Yaklaşımı olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Yeni Şafak gazetesinde yer alan köşe yazılarının %75,0 'i yaklaşıma olumsuz olduğu belirlenmiştir.

Tablo 40: Köşe Yazarlarının Türkiye'nin Ortadoğu Ülkelerine Model Olacağı Savına Yaklaşımları

Köşe Yazarlarının Arap Halk Hareketinde Sosyal Medyanın Kullanımı Konusundaki Yaklaşımı	YENİ ŞAFAK	
	Sayı	Oran%
Olumlu	9	75.0%
Olumsuz	3	25.0%
Nötr	0	0.0%
Toplam	12	100.0%

Analiz kapsamında köşe yazılarının Türkiye'nin Ortadoğu Ülkelerine Model Olacağı Savına Yaklaşımı olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Yeni Şafak gazetesinde yer alan köşe yazılarının %75,0'inin yaklaşımının olumlu olduğu belirlenmiştir.

Tablo 41: Köşe yazarlarının Arap Halk Hareketinde Sosyal Medyanın Kullanımı Konusundaki Yaklaşımı

Köşe Yazarlarının Türkiye'nin Ortadoğu Ülkelerine Model Olacağı Savına Yaklaşımları	YENİ ŞAFAK	
	Sayı	Oran%
Olumlu	18	75.0%
Olumsuz	3	12.5%
Nötr	3	12.5%
Toplam	24	100.0%

Analiz kapsamında köşe yazılarının Arap Halk Hareketinde Sosyal Medyanın Kullanımı Konusundaki Yaklaşımı olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Yeni Şafak gazetesinde yer alan köşe yazılarının %80 'inin yaklaşımının olumlu olduğu belirlenmiştir.

Tablo 42: Köşe Yazarlarının ABD Politikalarına Yaklaşımları

Köşe Yazarlarının ABD Politikalarına Yaklaşımları	YENİ ŞAFAK	
	Sayı	Oran%
Olumlu	1	1.9%
Olumsuz	48	88.9%
Nötr	5	9.3%
Toplam	54	100.0%

Analiz kapsamında Yeni Şafak gazetesinde yer alan köşe yazılarının ABD politikalarına olan yaklaşımları olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre en fazla oranda olumsuz bir yaklaşım sergilendiği görülmüştür. Bunu en fazla oranda sırasıyla; nötr ve olumlu yaklaşımlar izlemektedir.

4.4.3.5. Cumhuriyet Gazetesi Köşe Yazarlarının Niceliksel Analizi

Cumhuriyet gazetesinde yer alan Arap Halk Hareketi ile ilgili köşe yazılarının niceliksel analizi yapılmıştır.

Tablo 43: Cumhuriyet Gazetesi'nin Köşe Yazarları ve Köşe Yazarlarının Sayı ve Oranları

Köşe Yazarlarının İsmi	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
Emre Kongar	2	1,90%
Hikmet Çetinkaya	6	5,71%
Orhan Bursalı	3	2,86%
Faik Bulut	4	3,81%
Özgen Acar	3	2,86%
Nilgün Cerrahoğlu	17	16,19%
Şükran Soner	6	5,71%
Mustafa Pamukoğlu	2	1,90%
Mümtaz Soysal	4	3,81%
Bekir Coşkun	3	2,86%
Ergin Yıldızoğlu	8	7,62%
Güray Öz	1	0,95%
Utku Çakırözer	4	3,81%
Deniz Kavukçuoğlu	3	2,86%
Ümit Zileli	1	0,95%
Ali Sirmen	3	2,86%
Perihan Ergun	1	0,95%
Orhan Birgit	2	1,90%
Cüneyt Arcayürek	5	4,76%
Ahmet Tan	1	0,95%
Zeynep Oral	1	0,95%
Ataol Behramoğlu	1	0,95%
Selim Dilek	2	1,90%
Selçuk Eres	1	0,95%
Işık Kansu	1	0,95%

Tablo 43: Cumhuriyet Gazetesi’nin Köşe Yazarları ve Köşe Yazarlarının Sayı ve Oranları (Devam)

Reyhan Oksay	1	0,95%
Mustafa Balbay	2	1,90%
Erol Manisalı	3	2,86%
Alper Taşdelen	2	1,90%
Evrin Altuğ	1	0,95%
Taner Baytok	1	0,95%
Mine G. Kırıkanat	1	0,95%
Tülay Özürman	1	0,95%
Özlem Yüzüok	2	1,90%
Hüseyin Baş	2	1,90%
Barkın Şık	1	0,95%
Ekber Karabağ	1	0,95%
M. Utku Şentürk	1	0,95%
Mustafa Sönmez	1	0,95%
Toplam	105	100,00%

Araştırma sonucu Cumhuriyet gazetesinde yazan 38 köşe yazarının konu ile ilgili 105 adet köşe yazısı bulunmuştur. Konu hakkında en fazla yazıyı Nilgün Cerrahoğlu yazmıştır.

Tablo 44: Cumhuriyet Gazetesi Köşe Yazılarının Konularına Göre Sayı ve Oranları

Köşe Yazılarının Konuları	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
Siyaset	77	73,3%
Ekonomi	10	9,5%
Kültür	14	13,3%
Din	4	3,8%
Diğer	0	0,0%
Toplam	105	100,0%

Analiz kapsamında Hürriyet gazetesi köşe yazıları “Siyaset”, “Ekonomi”, “Kültür”, “Din” ve “Diğer” değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Cumhuriyet gazetesinde yer alan Arap Halk Hareketi ile ilgili köşe yazılarının en fazla oranda “Siyaset” (%73,3) ile ilgili olduğu belirlenmiştir.

Tablo 44.1: Köşe Yazılarının Siyaset Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Siyaset	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
Halk Hareketi ve isyanlar	12	15,6%
Demokrasi ve Reform Arayışları	14	18,2%
Diktatörlüklerin Yıkılması	18	23,4%
A.Davutoğlu'nun Uluslar arası ve Ulusal Politikası	6	7,8%
ABD'nin uluslar arası ve ulusal Politikası	9	11,7%
AB'nin uluslar arası ve ulusal politikası	2	2,6%
Türkiye'nin uluslar arası ve ulusal politikası	16	20,8%
Toplam	77	100,0%

Elde edilen verilere göre Cumhuriyet gazetesinde yer alan siyaset konulu köşe yazılarından daha çok “diktatörlüklerin yıkılması” konulu olduğu belirlenmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla; “Türkiye’nin uluslararası ve ulusal politikası” ve “halk hareketi ve isyanlar” takip etmektedir.

Tablo 44.2: Köşe Yazılarının Ekonomi Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Ekonomi	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
Dünya ekonomisine etkileri	2	20,0%
Türkiye ekonomisine etkileri	1	10,0%
Mısır ekonomisine etkileri	4	40,0%
Tunus ekonomisine etkileri	3	30,0%
Libya ekonomisine etkileri	0	0,0%
Toplam	10	100,0%

Araştırma sonucuna göre köşe yazılarının ekonomi konusunda Dünya, Türkiye, Mısır, Tunus ve Libya ekonomilerine etkileri incelenmiştir. Cumhuriyet gazetesinde en fazla haberin Mısır ekonomisine etkileri hakkında yapıldığı gözlemlenmiştir.

Tablo 44.3: Köşe Yazılarının Kültür Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Kültür	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
Sosyo-kültürel yapı	7	50.0%
Tarihsel ilişki	4	28.6%
Halkın özgürlüklerinin kısıtlanması	3	21.4%
Diğer	0	0.0%
Toplam	14	100.0%

Analiz kapsamında Cumhuriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının kültür konusuna göre sayı ve oranları incelenmiştir. “Halkların sosyo-kültürel yapısı”, “Tarihsel ilişki” ve “Halkın özgürlüklerinin kısıtlanması” değişkenlerine göre analiz edilmiştir. En fazla oranda sırasıyla “sosyo-kültürel yapı”, “Tarihsel ilişki” ve “Halkın özgürlüklerinin kısıtlanması” olarak yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 44.4: Köşe Yazılarının Din Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Din	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
Mezhepsel farklılıklar	1	25,0%
Dini liderlerin etkisi	0	0,0%
İşyanların dayanağı olarak din	3	75,0%
Diğer	0	0,0%
Toplam	4	100,0%

Analiz kapsamında Cumhuriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının din konusunda göre sayı ve oranları “Mezhepsel farklılıklar”, “Dini liderlerin etkisi”, “İşyanların dayanağı olarak din” ve “Diğer” değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre en fazla “İşyanların dayanağı olarak din” konusunun yer aldığı belirlenmiştir.

4.4.3.6. Cumhuriyet Gazetesi Köşe Yazarlarının Niteliksel Analizi

Çalışmada Arap halk hareketi ile ilgili Yeni Şafak gazetesi köşe yazarının niteliksel analizi de yapılmıştır.

Tablo 45: Köşe Yazılarının Sık Kullanılan Sözcüklere Göre Sayı ve Oranları

Sık kullanılan sözcükler	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
Ahmet Davutoğlu	103	6,6%
Halk hareketi	68	4,4%
Arap Baharı	0	0,0%
İsyan/Başkaldırı	254	16,4%
Demokrasi	248	16,0%
Diktatörlük	345	22,3%
Reform	18	1,2%
İslamcı	111	7,2%
Model	102	6,6%
Devrim	270	17,4%
Stratejik Derinlik	5	0,3%
Komşularla Sıfır Sorun	6	0,4%
Wikileaks	20	1,3%
Toplam	1550	100,0%

Analiz kapsamında gazetede yer alan köşe yazılarında sık kullanılan sözcükler belirlenmiştir. Sözcükler, “Diktatörlük”, “Devrim”, “Demokrasi”, “İsyan/Başkaldırı”, “İslamcı”, “Ahmet Davutoğlu” “Model”, “Halk Hareketi”, “Reform”, ve “Wikileaks” “Komşularla Sıfır Sorun” “Stratejik Derinlik”, “Arap Baharı”, olarak belirlenmiştir. % 22,3 ile en fazla yüzde ile “Diktatörlükten” bahsedilmiştir.

Tablo 46: Köşe Yazarlarının Arap Halk Hareketine Yaklaşımı

Köşe Yazarlarının Arap Halk Hareketine Yaklaşımı	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
Olumlu	36	40,9%
Olumsuz	48	54,5%
Nötr	4	4,5%
Toplam	88	100,0%

Analiz kapsamında köşe yazılarının Arap Halk Hareketine Yaklaşımı olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre

Cumhuriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının önemli bir kısmının yaklaşımının olumsuz olduğu belirlenmiştir.

Tablo 47: Köşe Yazarlarının Ahmet Davutoğlu'nun Politikalarına Yaklaşımı

Köşe Yazarlarının Ahmet Davutoğlu'nun Politikalarına Yaklaşımı	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
Olumlu	0	0,0%
Olumsuz	13	92,9%
Nötr	1	7,1%
Toplam	14	100,0%

Analiz kapsamında köşe yazılarının Ahmet Davutoğlu'nun Politikalarına Yaklaşımı olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Cumhuriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının %75,0 'i yaklaşıma olumsuz olduğu belirlenmiştir.

Tablo 48: Köşe Yazarlarının Türkiye'nin Ortadoğu Ülkelerine Model Olacağı Savına Yaklaşımları

Köşe Yazarlarının Türkiye'nin Ortadoğu Ülkelerine Model Olacağı Savına Yaklaşımları	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
Olumlu	2	8,7%
Olumsuz	20	87,0%
Nötr	1	4,3%
Toplam	23	100,0%

Analiz kapsamında köşe yazılarının Türkiye'nin Ortadoğu Ülkelerine Model Olacağı Savına Yaklaşımı olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Cumhuriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının %87,0'inin yaklaşımının olumlu olduğu belirlenmiştir.

Tablo 49: Köşe yazarlarının Arap Halk Hareketinde Sosyal Medyanın Kullanımı Konusundaki Yaklaşımı

Köşe yazarlarının Arap Halk Hareketinde sosyal medyanın kullanımı konusundaki yaklaşımı	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
Olumlu	12	85,7%
Olumsuz	2	14,3%
Nötr	0	0,0%
Toplam	14	100,0%

Analiz kapsamında köşe yazılarının Arap Halk Hareketinde Sosyal Medyanın Kullanımı Konusundaki Yaklaşımı olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Cumhuriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının %85,72'sinin yaklaşımının olumlu olduğu belirlenmiştir.

Tablo 50: Köşe Yazarlarının ABD Politikalarına Yaklaşımları

Köşe Yazarlarının ABD Politikalarına Yaklaşımları	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
Olumlu	1	2,3%
Olumsuz	39	90,7%
Nötr	3	7,0%
Toplam	43	100,0%

Analiz kapsamında Cumhuriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının ABD politikalarına yaklaşımları olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre en fazla oranda olumsuz bir yaklaşım sergilendiği görülmüştür. Bunu en fazla oranda sırasıyla; nötr ve olumlu yaklaşımlar izlemektedir.

4.5. Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi

Hürriyet, Yeni Şafak ve Cumhuriyet gazetesinde belirlenen dönemde yer alan Arap halk hareketi ile ilgili haberler ve köşe yazıları Ahmet Davutoğlu politikaları bazında incelenerek analiz edildikten sonra elde edilen bulgular analiz öncesinde oluşturulan varsayımların büyük oranda doğru olduğunu göstermiştir.

Ana akım diğer bir deyişle liberal eğilimli Hürriyet gazetesi ile ilgili öne sürülen birinci varsayım; Arap halk hareketini başlatan sebep olarak Mısır, Tunus ve Libya'daki baskıcı yönetimleri ve diktatör haline gelen liderlerin uygulamalarını göstermektedir. Elde edilen bulgulara göre varsayım doğrulanmıştır. Haberlerde incelenen ülkelerdeki diktatör olarak görülen liderlerin baskıyla iktidarda uzun süre kalmaları sebep gösterilmiştir.

İkinci varsayımda Hürriyet gazetesinde Türkiye'nin Arap halk hareketinin ardından izlemesi gereken politikalar ve elde edeceği çıkarlar ile ilgili bir görüşle yaklaştığı ön görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre varsayım doğrulanmıştır. Arap halk hareketinin boyutları incelendiğinde Arap halk hareketinin Türkiye açısından boyutu haberlerde oldukça yer almıştır.

Üçüncü varsayımda Hürriyet gazetesinde Arap halk hareketine diğer gazetelere oranla daha çok Türkiye ekonomisine etkileri açısından yaklaştığı varsayılmaktadır. Varsayım doğrulanmıştır. Özellikle Türk iş adamlarının Mısır'daki yatırımları ile ilgili haberler gazetelerde yer bulmuştur

Dördüncü varsayımda gazete seçilen diğer gazetelere oranla Tunus ve Libya'dan çok Mısır'daki halk hareketlerine yer vermiştir. Bu varsayım da doğrulanmıştır. Gazete haber analizleri ülkelere göre sayı oranlarıyla verilmiş ve Mısır'ın diğer ülkelere oranla gazetede daha çok yer bulduğu saptanmıştır.

Beşinci varsayımda gazetede Arap halk hareketinin sebebi Arap halkının demokrasi ve özgürlük taleplerinin yerine getirilmesi isteği olarak öngörülmektedir. Elde edilen bulgulara göre varsayım doğrulanmıştır. Arap halkının demokrasi ve özgürlük taleplerinin yerine getirilmesi isteği diğer gazetelere oranla Hürriyet gazetesinde daha çok yer bulmuştur.

Altıncı varsayımda; Tunus, Mısır, Libya hareketleri süresinde ülke tavrıyla ilgili Ahmet Davutoğlu'nun iletilerinden çok Recep Tayyip Erdoğan'ın iletilerine yer verildiği varsayılmaktadır. Haber kaynaklarının ayrıntılı analizini baktığımızda bu varsayımında doğrulandığı görülmektedir.

Yedinci varsayımda gazetede, AKP Hükümeti ve dış politika aktörü Ahmet Davutoğlu'yla ilgili Arap hareketinden sonra genel olarak Ortadoğu politikasıyla ilgili olumsuz haberler yer almış. Davutoğlu'nun “Komşularla Sıfır Sorun” politikasının başarısızlığı ile ön plana çıktığı varsayılmaktadır. Bu varsayım da doğrulanmıştır. Ortadoğu'da patlak veren isyanların öngörülememesi ve uzun bir süre bu konuda Dışişleri bakanlığınca hiçbir açıklama yapılmaması eleştirilmiş. Daha sonra yapılan açıklamalar ise iç karışıklık yaşayan ülke liderleri açısından ülkenin iç politikasına müdahale olarak görülmüş ve köşe yazarları bu bağlamda “Komşularla sıfır sorun” politikasının başarısız olduğunu vurgulamışlardır.

Sekizinci varsayımda Arap halk hareketi köşe yazılarında daha çok siyasi içeriği ile yer bulduğu varsayılmaktadır. Bu varsayım doğrulanmış. Köşe yazarları halk hareketine politik yaklaşmıştır.

Dokuzuncu varsayımda köşe yazılarında Davutoğlu'nun Arap halk hareketi politikaları ülke içi politikalarla kıyaslanmıştır. Türkiye içerisinde de diğer ülkeler gibi baskı ve diktatörlük rejimi benzeri uygulamalar olduğu belirtilmiştir.

Muhafazakâr eğilimli Yeni Şafak gazetesi ile ilgili öne sürülen birinci varsayımda Mısır'lı siyasi liderlerin iletilerine daha fazla yer verildiği öngörülmektedir. Elde edilen bulgulara göre bu varsayım doğrulanmıştır. Gazetede diğer siyasi liderlerin iletilerinden çok daha fazla Mısır'lı siyasi liderin iletilerine yer verilmiş ve yönetimi bırakması gerektiği köşe yazılarında vurgulanmış istifa ettiğinde de coşkuyla haberlerde yer bulmuştur.

İkinci varsayımda Arap hareketinin Müslüman toplumunun diktatörlükle mücadelesi olarak haberlerde yer bulduğu öngörülmektedir. Köşe yazılarında isyan Müslüman toplumun diktatörlük mücadelesi ve özgürlük arayışları olarak verilmiş Ortadoğu'nun bu halk hareketi sonucunda barış ve huzura kavuşacağı belirtilmiştir.

Üçüncü varsayımda gazete haber kaynağı olarak kendi ürettiği yani kendi muhabirlerinin ürettiği haberlerin gösterildiği varsayılmaktadır. Elde edilen bulgulara göre bu varsayım doğrulanmıştır. Gazete haber kaynağı olarak kendi ürettiği haberleri yoğunlukla kullanmaktadır.

Dördüncü varsayım; gazetede yer alan haberlerde diğer gazetelere göre daha çok görsel öğeye yer verilmiştir. Bu varsayımda bulgular neticesinde doğrulanmıştır. Oldukça fazla fotoğraf kullanan gazete Tahrir Meydanı'nı isyanı simgeleyen alan olarak kabul etmektedir. Eylemcilerin protestolarda kullandıkları materyallere de büyük oranda yer verilmiştir.

Beşinci varsayım; köşe yazılarında Arap hareketinden etkilenen ülkelerin rol model olarak Türkiye'yi almasıyla ile Ortadoğu'da bir demokrasinin var olabileceği öne sürülmüştür. Çünkü köşe yazarlarına göre AKP Hükümeti demokrasiyi ve İslami yapıyı bir arada uygulayabilen nadir organizasyonlardan biridir ve Ortadoğu ülkelerinde uygulanabilir.

Altıncı varsayım; köşe yazarları Ahmet Davutoğlu'nun Arap halk hareketi politikalarını olumlu olarak kabul ettiği varsayılmaktadır. Elde edilen bulgulardan anlaşıldığı üzere doğrulanmıştır. Köşe yazarlarına göre Ahmet Davutoğlu Türk dış politikasında ülke tarihindeki en iyi aktör ve temaslarıyla Türkiye'nin oyun kurucu bir konuma gelmesini sağlamaktadır.

Yedinci varsayım; gazetenin köşe yazarları diğer gazetelerin yazarlarına göre Arap halk hareketine daha çok yer vermişlerdir. Elde edilen bulgular ışığında bu varsayımda doğrulanmıştır.

Sekizinci varsayıma göre gazetede köşe yazarları Arap halk hareketi süresince sosyal medyanın aktif olarak kullanılmasının halk hareketinin organizasyonunda ve bilgilerin kamuoyu ile paylaşılması noktasında önemli olduğunu kabul etmektedir. Varsayım doğrulanmakla birlikte sosyal medyanın kullanımı konusunda Arap halkının bu denli iyi olması köşe yazarları tarafından genç nüfusun fazlalığına bağlanmaktadır.

Sol eğilimli Cumhuriyet gazetesinin birinci varsayımında gazete diğer gazetelere oranla daha az görsel materyale yer verilmiştir. Bu varsayım doğrulanmıştır.

Cumhuriyet gazetesi genel yayın politikası gereği de diğer gazetelere oranla daha az haber kullandığı bilinmektedir.

İkinci varsayımda; gazetede genel ağırlık olarak AB’li ülkelerin haber ajanslarının ürettiği haberler yer bulmuştur. Elde edilen bulgular ışığında bu varsayım bir ölçüde doğrulanmıştır. Çünkü gazete büyük oranda kendi üretimi olan haberlere yer vermiş ikinci olarak AB’li ülkelerin haber ajanslarının ürettiği haberler yer bulmuştur.

Üçüncü varsayımda; gazetede yer alan haberlerde Arap halk hareketinin başlamasının sebebi olarak Ortadoğu’da işsizliğin artması yani ekonomik sebeplerin ağırlıklı olduğu varsayılmıştır. Bu varsayım da doğrulanmıştır. Haberlerde ülke içinde baş gösteren ekonomik kriz ve işsizliğin yolsuzluğun artması sebep olarak gösterilmiştir.

Dördüncü varsayım; gazete diğer gazetelere oranla isyanların başlamasında Wikileaks belgelerinin işlevini de vurgulamaktadır. Bu varsayım doğrulanmıştır.

Beşinci varsayım, Diğer gazetelerin yanında Cumhuriyet gazetesi Arap halk hareketi sürecindeki AKP Hükümetinin bu yöndeki politikalarını ülke içindeki baskıcı politikalarla kıyaslamış ve Mısır, Tunus ve Libya liderleri yönetimleriyle benzerlikler bulmuştur. Elde edilen bulgular yardımıyla bu varsayım doğrulanmıştır. Recep Tayyip Erdoğan’ın Mısır halk isyanında isyancılara destek verdiğini açıklaması üzerine Türkiye içerisindeki eylemlere sert müdahaleler eden Hükümet gazetenin köşe yazarları tarafından diktatörlükle suçlanmıştır

Altıncı varsayım, Gazete diğer gazetelere oranla Türkiye’nin Ortadoğu devletlerine rol model olması kavramına olumsuz yaklaşmıştır. Bu varsayım doğrulanmıştır. Çünkü köşe yazılarından AKP Hükümetinin politikaları model alınarak kurulacak bir demokrasinin eksik ve yanlış olacağı vurgulanmış, Ortadoğu’daki demokrasinin sağlanması için Atatürk’ün laikliğini anlayışının benimsenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Yedinci varsayım, köşe yazarları genel olarak Arap halk hareketine olumsuz ve kuşku duyulacak bir olay olarak ele almışlardır. Bu varsayım doğrulanmıştır. Köşe yazarları Arap halk hareketine ABD’nin BOP projesinin devamı olarak bakmaktadır.

Sekizinci varsayım, Gazetenin köşe yazarları Türkiye'nin Ortadoğu ülkelerine model olacağı savı, AKP politikalarının model olarak kabul edilmesiyle ilgili olumsuz sonuçlanacağı bakış açısıyla yaklaşıldığı varsayılmaktadır. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde varsayımlar doğrulanmıştır.

Dokuzuncu varsayım, Arap halk hareketi, köşe yazılarında ABD politikalarıyla birlikte yer bulmuş, ABD bölge üzerindeki planlarının önemi vurgulanmıştır. Elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve varsayım doğrulanmıştır. ABD politikaları haberlerde ve köşe yazılarında olumsuz olarak yer bulmuş ve ABD Başkanının açıklamaları tarihsel gerçeklerle ortaya konmuştur.

SONUÇ

Ortadoğu Sanayi devriminden sonra diktatörlüklerden ve askeri yönetimlerden kurtulup tam bir demokrasi uygulamasına geçememiş ABD'nin Ortadoğu politikalarıyla paralel düşüncelere sahip olan liderler tarafından yönetilmiştir. Göstermelik seçimlerle halkın seçtiği liderlerin yönetimde olduğu Batılı ülkeler tarafından kabul edilmiştir. Ancak 2010 yılında sırasıyla Tunus, Mısır ve Libya'da etkisini gösteren bir isyan dalgası yayılmış Ortadoğu coğrafyasındaki tüm ülkeleri büyük oranda etkilemiştir. Domino etkisiyle yayılan bu dalganın başlama sebebi olarak işsizlik, ülke içindeki yolsuzluklar ve diktatörlerin baskıcı yönetim usulleri olduğu her mecrada vurgulanmıştır. Daha önce de var olan bu etkenler ve küçük çaplı isyanlar sosyal medyayı aktif olarak kullanan genç nesilde hızla yayılmış ve Wikileaks belgelerinin etkileri tüm Ortadoğu'yu sarmıştır. Bir AB'li siyasi aktör tarafından "Arap Baharı" olarak adlandırılan bu süreç, günümüzde halen sürmekte ve Ortadoğu'da barış ve demokrasi sağlanamamıştır.

ABD, Tunus'ta başlayıp diğer ülkelere yayılan bu isyanları yakından takip etmiş ve ABD yanlısı diktatörlüklerin yıkılmasıyla Ortadoğu'daki pozisyonunu yeniden gözden geçirmiştir. Obama doktrinin de öne çıkan "insan hakları konusunda duyarlı olmak" ve "doğrudan askeri güç kullanımı konusunda aşırı ihtiyatlı olmak" saptamasında, çıkarlarla idealler çatıştığında Obama'nın ABD çıkarlarını tercih etmekte tereddüt etmediğini belirtmek gerekir. Bu yönüyle Arap Baharı güzel bir örnektir. Mısır'daki ayaklanmada bir süre tereddüt yaşayan Obama yönetimi halkın kararlılığı karşısında yıllardır Amerika'ya dostça politikalar izlemiş Mübarek'in gitmesi yönünde tavır alırken, Bahreyn konusunda Suudi Arabistan'ın Bahreyn yönetimini desteklemek üzere asker göndermesi karşısında sessiz kalmıştır²³. Burada Bahreyn'in özel konumuna değinmek yerinde olacaktır: Bahreyn tarihsel olarak İran'ın üzerinde hak iddia ettiği bir ülkedir. 1970'lere kadar İran Bahreyn'i bir eyaleti olarak görüyordu. Ülke nüfusunun %70'i Şii olmasına karşılık Sünni bir hanedan iktidardadır. Diğer yandan Suudi Arabistan'ın sınır komşusu olması sebebiyle ülke İran ve Suudi Arabistan arasında hem mezhepsel hem de siyasi olarak çekişme alanı durumundadır. Daha da önemlisi ülkede ABD'nin askeri üssü vardır²⁴. Mısır konusunda isyancıları destekleyerek Suudi Arabistan'ı hayal kırıklığına uğratan ABD, Suudi Arabistan'ın, Bahreyn'e asker göndermesine sessiz kalarak hem isyan sonrası oluşabilecek İran

etkisindeki bir yönetime müsaade etmemiş oldu hem de bölgedeki önemli m tfeiki olan Suudi Arabistan'dan yana tavır almış oldu. Ulusal çıkarlar ve idealler arasındaki çelişkide çıkarların tercih edilmesi 'insan hakları konusunda duyarlılığı' ciddi biçimde anlamsızlaştırırken 'askeri müdahale konusunda aşırı tedbir belki de Obama yönetimi ile ilgili üzerinde en çok durulması gereken konu olarak kalıyor. Son on yılda Irak işgalinin merkeze oturduğu ABD'nin Ortadoğu politikasının siyasi ve maddi maliyetinin çok yüksek olduğu kanısında olan Obama yönetimi gerek Ortadoğu gerekse Çin ve Rusya ile ilişkilerde Bush döneminin tek başına hareket eden tavrından uzaklaşmaya çalışarak m tfeikleriyle daha fazla işbirliği içinde hareket eden bir politika benimsediği söylenbilir. Irak işgalinde 5000 Amerikan askerinin hayatını kaybetmesi, 1 trilyon dolar üzerindeki savaş faturası ve prestij kaybı, Obama yönetiminin bu politikalarında belirleyici olmuştur.⁹⁹

Türkiye'nin Arap halk hareketi başladığındaki Başbakan'ı Recep Tayyip Erdoğan açıklamaları ile Arap halk hareketine destek vermiş ve Ortadoğu için diktatörlüklerin hüküm sürmediği demokratik bir yönetim şekli temenni etmiştir. Dönemin Türkiye Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu bu süreçte temaslarıyla önemli bir rol oynamıştır. İlk olarak ABD açıklama yapmadan konuyla ilgili açıklama yapmayan bu aktörler ABD Başkanı Obama'nın açıklamalarından sonra açıklama yapmış ve Türkiye'nin Ortadoğu ülkelerine rol model olup olamayacağı bazı mecralarda irdelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde gerçekleştirilen içerik analizi ile Arap halk hareketi ilgili haber değeri taşıyan haberlerin ve köşe yazılarının yazılı basında ne şekilde ve ne sıklıkta yer aldığı saptanmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırma ile yazılı basında yer alan haberlerin iletlerinde, köşe yazılarında Arap halk hareketi ile ilgili yaşanan gelişmelerin kamuoyuna ne şekilde iletildiği, siyasi iletişim bağlamında Ahmet Davutoğlu'nun nasıl bir siyasi aktör olarak tanımlandığı ve Türkiye, ABD, AB  lkeleri ve diğer ilgili ülkeler açısından siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel anlamlarda önemi ve taşıdığı anlam belirlenmeye çalışılmıştır.

⁹⁹ Mehmet Ali G ngen, Arap Baharı Karşısında ABD'nin Tutumu, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 33. s.9.

KAYNAKÇA

Akay, Rafet Aykut (2011). Güncel Türk Siyasi Yaşamında “Siyasal İletişim Danışmanı” Kavramı, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Akgün, Birol (2003). “Amerika’nın Yeni Dünya Vizyonu Ya Da Yaklaşan Küresel Anarşi”, Stratejik Analiz Dergisi, Sayı: 37.

Aktaş, Hasret (2004). Bir Siyasal İletişim Aracı Olarak İnternet, Konya: Tablet Kitabevi.

Alver, Füsun (2003). Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı, İstanbul: Der Yayınları.

Armaoğlu, Fahir (1990). Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Aslan, Cevdet (2008). Beşar Esad Dönemi Türkiye Suriye İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Ata, Ramazan (2011). Osmanlı Kaynaklarına Göre 1838-1841 Arası Osmanlı-Mısır İlişkileri ve Düvel-i Muazzama, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Atalar, Münir (2001). “Osmanlı Sömürmedi (Suudi Arabistan Örneği).”, Ortadoğu’da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri, Cilt: 1, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Ataman, Muhittin (2012). “Suriye’de İktidar Mücadelesi: Baas Rejimi, Toplumsal Talepler ve Uluslararası Toplum”, Ankara: SETA Yayınları. SETA Raporu. No. 6.

Ataman, Muhittin, Gülşah Neslihan Demir. (2012). Körfez Ülkelerinin Ortadoğu Politikası ve Arap Baharına Bakışları, SETA Analiz Dergisi, Sayı: 52.

Aydın, Muhammet Şerif (2014). Arap Baharı ve Mısır’da Yansımaları, Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aydintepe, Mustafa, İzzettin Artokça. (2013). “Yemen”. Türkiye Asya Stratejik Araştırma Merkezi, Stratejik Rapor, No: 55.

Ayhan, Veysel (2010). “Geçmişten Geleceğe Türkiye-Suudi Arabistan İlişkileri”, Ortadoğu Analiz Dergisi, Cilt 2, Sayı: 23.

Ayhan, Veysel (2011). “Libya İç Savaşı: Kabileler Arası Güç Mücadelesi”, Ortadoğu Analiz Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 27.

Ayhan, Veysel (2012). “Tunus İsyanı: Arapların Devrim Ateşini Yakması, Ortadoğu Etütleri Dergisi”. Cilt: 3, No: 2.

Ayhan, Veysel (2009). Türkiye-Lübnan İlişkileri: Lübnanlı Dinsel ve Mezhepsel Grupların Türkiye Algılaması, Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 5.

Aziz, Aysel (2010). Siyasal İletişim. İstanbul: Nobel Yayınları.

Bektaş, Arsev (1996). Kamuoyu İletişim ve Demokrasi, İstanbul: Bağlam Yayınları.

Bilgin, Nuri (2006). Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar. Ankara: Siyasal Kitapevi.

Birol, Ali Fuat (2009). Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Buzpınar, Tufan (1999). “Arap Milliyetçiliğinin Osmanlı Devletinde Gelişim Süreci”, Osmanlı Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. Cilt:2.

Chomsky, Noam (2002). Medya Gerçeği. İstanbul: Tüm Zamanlar Yayınevi.

Cumhuriyet Gazetesi (18.12.2010-18.02.2011).

Çelik, Serkan, Anıl Gürtuna, (2005). Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye’ye Etkileri, Ankara: Global Strateji Enstitüsü Yayınları.

Çevik, Uğur (2010). Ortadoğu Bağlamında Türkiye İsrail Güvenlik İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Çolakoğlu, Levent (1997). İkinci Körfez Savaşı: Kuveyt Krizi’nin Başlıca Siyasi ve Hukuki Boyutları, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul.

Çubukçu, Mete (2012). Yıkılsın Bu Düzen! Fel Yaskut Ennizam! Arap Ayaklanmaları ve Sonrası. İstanbul: İletişim Yayınları.

Davutoğlu Ahmet (2001). Stratejik Derinlik. İstanbul: Küre Yayınları.

Davutoğlu Ahmet (2013). Teoriden Pratiğe Türk Dış Politikası Üzerine Konuşmalar. İstanbul: Küre Yayınları.

Demirbaş, Ali (2009). 11 Eylül Sonrası Türk Amerikan İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Dilek, Bahadır Selim (2007). “ABD Irak’ta Çıkış Arıyor”, Cumhuriyet Strateji Dergisi, Sayı:133.

Dursunoğlu, Alptekin (2005). Stratejik İttifak. İstanbul: Anka Yayınları.

Ecer, Ahmet Vehbi (2001). Tarihte Vehhabi Hareketi ve Etkileri. Ankara: Asam Yayınları.

Erol, Hande (2008). Türkiye-Ortadoğu İlişkileri (1983-1993), Yüksek Lisans Tez, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Gökçınar, Demet (2009). Arap-İsrail Uyuşmazlığında Filistin Sorunu, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Göngen, Mehmet Ali (2014). “Arap Baharı Karşısında ABD’nin Tutumu”, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 33.

Gönlübol, Mehmet, Haluk Ülman, Ahmet Şükrü Esmer vd (1996), Olaylarla Türk Dış Politikası, 1919-1995. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Güler, Ayşegül (2012). Soğuk Savaş Sonrası Türkiye ABD İlişkileri: Bölgesel ve Küresel Etkileşim, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Güney, Nurşin Ateşoğlu (2006). Batı’nın Yeni Güvenlik Stratejileri AB, NATO, ABD, İstanbul: Bağlam Yayınları.

Güngör, Fatma Akkan, Alper Tolga Bulut (2010). “11 Eylül Sonrası Dönemde Transatlantik İlişkiler ve Ortadoğu”. Akademik Ortadoğu Dergisi, Cilt: 4. Sayı: 6.

Gürka, Berna (2006). “Türkiye-İran İlişkileri”. Stratejik Öngörü, İstanbul: Tasam Yayınları. Sayı: 6.

Hodgson, Marshall G.S. (1995). İslam’ın Serüveni, (Çev. Ercüment Karataş), İstanbul: İz Yayıncılık.

<http://www.blogpare.com/denemeler/siyaset-denemeler/irak-ve-komsuluk-iliskileri.html> (Erişim Tarihi: 29.12.2013.)

<http://www.ankarastrateji.org/yazar/doc-dr-haluk-ozdemir/super-guc-nedir-abd-nin-ortadogu-ya-yonelik-dis-politikasi/> (Erişim Tarihi: 02.03.2015.)

<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ayintarihi/2001/Ekim2001.html> (Erişim Tarihi: 08.03.2015).

<http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25376791> (Erişim Tarihi: 03.03.2015).

<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/davutoglundun-asil-sinavi-simdi> (Erişim Tarihi: 29.05.2015)

http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/Global/PrimeMinister/pg_PrimeMinister.aspx (Erişim Tarihi: 29.05.2015).

Hürriyet Gazetesi (18.12.2010-18.02.2011).

Hüseyinkahyaoğlu, Murat (2008). Körfez Savaşı ve Savaş Sürecinde Türkiye-ABD ilişkileri (1990-93), Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karahan Uslu, Zeynep (1996). “Siyasal İletişim Ve 24 Aralık 1995 Genel Seçimleri” Yeni Türkiye Dergisi, Sayı: 11.

Katman, Filiz (2010). Hamas: Bir Terörist Örgütün Siyasal Partileşmesi, Doktora Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kazıcı, Ziya (2002). “Osmanlıların Haremeyn’e Bakışları”, XIII. Türk Tarih Kongresi Cilt: III, III. Kısım, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Koçak, Konur Alp (2012). “Yasemin Devrimi’nden “Arap Baharı”na Tunus”, Yasama Dergisi, Sayı:22.

Köker, Eser (1998). Politikanın İletişimi, İletişimin Politikası. Ankara: Vadi Yayınları.

Köni, Hasan, Sinan Oğan (2002). “11 Eylül Yıldönümünde Rusya: ABD ile Balayından Şer Eksenini ile Flörte”, Stratejik Analiz Dergisi, Sayı: 30.

Kurt, Selim (2014). “Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Ortadoğu Politikası” Tarih Okulu Dergisi, Sayı: 18.

Kurtbağ, Ömer (2007). Eleştirel Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Çerçevesinde Amerikan Dış Politikasının Analizi “Hegomonya Söylemi Ve Amerikan Muhafazakâr Sağ” Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kuşoğlu, Baran (2012). “Libya Arap Baharına Nato Katkısı”, Yasama Dergisi, Sayı: 22.

Kutluoğlu, Muhammed H. (1998). The Egyptian Question. İstanbul: Eren Yayıncılık.

Küçükkeleş, Müjge (2013). “AB’nin Ortadoğu Politikası ve Arap Baharına Bakışı”, SETA Analiz Dergisi, Sayı: 63.

Mercan, M. Hüseyin (2012). Suriye: Rejim ve Dış Politika. İstanbul: Açılım Kitap.

Oğuzlu, Tarık (2011). “Arap Baharı ve Yansımaları”, Ortadoğu Analiz Dergisi, Cilt: 3. Sayı: 36.

Oğuzlu, Tarık (2012). “Türk Dış Politikasında Ortadoğu’nun Dayanılmaz Ağırlığı”, Ortadoğu Analiz Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 45.

Oğuzlu, Tarık (2012). “Komşularla Sıfır Sorun Politikası ve Arap Baharı: Tıkanmışlık Durumunun Bir Analizi”, Ortadoğu Analiz Dergisi, Cilt: 4 Sayı: 42.

Oktay, Mahmut (2002). Politikada Halkla İlişkiler, İstanbul: Derin Yayınları.

Orhan, Duygu Dersan (2013). “Ortadoğu’nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği”. Atılım Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 3 Sayı: 1-2.

Oskay, Ünsal (2005). İletişimin ABC’si. İstanbul: Der Yayınları.

Önal, Buket (2006). Amerikan Dış Politikası Oluşum Sürecinde Başkanın Rolü ve Türkiye-Amerikan İlişkileri, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özcan, Gencer (2004). “Türkiye İsrail İlişkileri”, Türk Dış Politikasının Analizi, Derleyen: Faruk Sönmezoğlu. İstanbul: Der Yayınları.

Özkan, Abdullah (2004). Siyasal İletişim. İstanbul: Nesil Yayınları.

Özkan, Abdullah. (2007). Siyasal İletişim Stratejileri, İstanbul: Nesil Yayınları.

Özkan, Necati. (2004). Seçim Kazandıran Kampanyalar. İstanbul: Media Cat.

Öztekin, Ali (2001). Siyaset Bilimine Giriş. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Öztürk, Ahmet (2012). Bahreyn 2012, Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Ortadoğu Yıllığı.

Öztürk, Sevinç (2011). 2003 Sonrası Türkiye-İran İlişkilerinin Oyun Teorisi Yaklaşımıyla Analizi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.

Pehlivanoglu, A.Öner, (2004). Orta Doğu ve Türkiye, İstanbul: Kastaş Yayınevi.

Rutli, Evren Erman (2012). Max Horkheimer ve Theodor Adorno’da Eleştirel Teori ve "Kültür Endüstrisi" Kavramı, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Soysal, İsmail. (1993). Türk Dış Politikası İncelemeleri İçin Kılavuz 1919-1993. İstanbul: Eren Yayıncılık.

Stratejik Düşünce Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Koordinatörlüğü (2011); SDE Analizi, Türkiye-İsrail İlişkileri.

Süer, Berna (2012). “Suriye’de Değişim Çabaları: Bir Bağlam ve Süreç Analizi.” Akademik Ortadoğu Dergisi, Cilt: 6. Sayı: 2.

Şahin, Mehmet, Mesut Taştekin (2006). II. Körfez Savaşı. Ankara : Siyasal Kitabevi.

Şahin, Şule (2006). 11 Eylül Sonrasında Amerika Birleşik Devletleri’nin Ortadoğu Politikası, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şakar, Orçun (2006). 1990-2000 Yılları Arasında Türkiye'nin Orta Doğu Politikası ve ABD'nin Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Tandoğan, Ali (2013). Arap Baharı Sürecinde Mısır, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Taşkın, Tayfun (2010). 11 Eylül Saldırıları Sonrası ABD Dış Politikasında Ortadoğu ve Türkiye-ABD İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Tokgöz, Oya (2008). Siyasal İletişimi Anlamak. Ankara: İmge Kitabevi.

Topbaş, Hasan (2009). David EASTON'un Siyasal Sistem Teorisi Bağlamında Türkiye'de Siyasal İletişim ve Siyasal Katılma (Erzurum Seçmeni Üzerine Bir Araştırma), Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Turhan, Alper (2012). Türkiye Suriye İlişkilerinde Süreklilik: Çatışma-Yumuşama Dönemleri Ve Arap Baharı Süreci, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Türkiye-Lübnan İlişkileri: Lübnanlı Dinsel ve Mezhepsel Grupların Türkiye Algılaması, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 5, 2009.

ÜLGEN, Sinan (2010). Güneşte Bir Yer Veya On beş Dakikalık Şöhret, Türkiye'nin Dış Politikasını Anlamak, The Carnegie Papers, Sayı: 15. Carnegie Europe.

Wolton, Dominique (1991). Medya Siyasal İletişimin Zayıf Halkası, (Çev. Hülya Tufan, Ömer Laçiner) İstanbul: Birikim Yayınları.

Yavuz, Turan (2003). ABD'nin Kürt Kartı: ABD-Kürt İlişkilerinin Perde Arkası, İkinci Baskı, İstanbul: Otopsi Yayınları.

Yavuz, Turan (2006). Çuvalleyen İttifak, Ankara: Destek Yayınları.

Yeşilbursa, Behçet Kemal (2009). "Geçmişten Günümüze Irak Meselesi" Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 29. No:5.

Yıldırım, Zafer (1996). 1957 Türkiye Suriye Krizi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yılmaz, Türel (2011). Uluslararası Politikada Ortadoğu, Ankara: Barış Kitap.